

KOROŠKI

svižinar

GLASILO RAVENSKIH ŽELEZARJEV

Leto IX.

Ravne na Koroškem, 28. avgusta 1959

Štev. 10 12

MLIN PA TAK MELE,
DA VSE SE KADI...

Medtem so na Čečovju zrastle tudi stolpnice

Foto: A. Hojnik

Náš list tako poredko izhaja, da je to mogoče od številke do številke — oziroma bolj prav: danes ima napredek tak korak, da se tudi na Ravnah zgodi kaj takega skoro od izida do izida lokalnega lista

Produktivnost dela v črni metalurgiji

Razprava na zasedanju Zveze inženirjev in tehnikov FNRJ v Beogradu

Važnost produktivnosti dela so v svetu uvideli že davno, pri nas pa posvečamo temu problemu poslednja leta vedno več pozornosti. Brez večje produkcije ni možnosti za večjo razdelitev dobrin. Iz statistike gospodarsko razvitih dežel je videti, da se s povečano proizvodnjo veča narodni dohodek, s tem pa tudi standard. Prav tako se vidi, da imajo države z največjo proizvodnjo tudi največjo produktivnost dela in so zato gospodarsko najmočnejše. Narodi, ki zanemarjajo vprašanje povečanja produktivnosti, ne bodo nikoli dosegli narodnega dohodka in standarda gospodarsko razvitih dežel. Celo industrijska Anglija je v določenem obdobju nehala razvijati svoje gospodarstvo v smeri povečanja produktivnosti dela. Šele po drugi svetovni vojni so se eklatantno pokazale posledice takšnega načina in se je Anglija znašla v razmeroma težkem gospodarskem položaju.

V našem gospodarskem razvoju, kjer povečanje produktivnosti dela in s tem narodnega dohodka in standarda direktno prinaša koristi delovnemu ljudstvu, je to vprašanje še važnejše kot na zapadu.

Na prvem mestu je treba poudariti, da je zgrešeno stališče mnogih tovarišev, da za nas vprašanje produktivnosti nima takšnega pomena kakor v zapadnih državah zaradi nizkih dnin. Točno je, da znašajo pri nas neto dnine vsega 3—7 % stroškov proizvodnje. Povečanje produktivnosti in s tem znižanje dnin potemtakem zelo malo vpliva na znižanje proizvodnih stroškov. Mnoge kalkulacije kažejo, da se mehanizacija v našem sistemu malokdaj izplača. Stališče je zmotno, ker so realne plače večje od pokazanih. V plačo ni vračunano poceni stanovanje in električni tok ter davek, ki se na zapadu normalno odbija od plač. Razen tega so pri nas nekateri osnovni artikli prehrane cenejši od prave cene. Če bi vse to vračunali v plačo in to v proizvodne stroške, bi se odnos povišal in bi bil bolj realen. Najslabša stran nizke produktivnosti je v tem, ker se delovna sila jemlje iz servisnih služb rokodelstva in iz kmetijstva. S tem se zmanjšuje proizvodnja v kmetijstvu in usluge servisne in rokodelske službe, ker se vrača na zaposlene v industriji, ki morajo plačevati relativno večje cene za potrošne artikle. Kljub želji naših najvišjih voditeljev, da bi se problemu produktivnosti dela posvetila največja pozornost, je celokupno delo za povečanje produktivnosti šele v začetni fazi. Za to sta dva glavna vzroka:

1. v podjetjih ni zadostne organizacije za pripravo izboljšanja dela, da bi se povečala produktivnost;

2. podjetja in kolektivi nimajo velikega stimulansa po današnjih instrumentih za boljše delo.

Naloga naše družbe kakor tudi članov DIT bi bila, da najprej vplivamo na svoje tovariše, naj bi prevzeli čim večjo iniciativo za povečanje produktivnosti in s tem za boljše življenje naših delovnih ljudi.

POJMI PRODUKTIVNOSTI

Produktivnost se navadno definira kot razmerje med proizvodnjo in faktorji, ki so bistvenega pomena za proizvodnjo. Ti faktorji so naprave, surovine, energija in delovna sila.

Za nas v črni metalurgiji je z ozirom na velike in drage naprave kakor tudi na važnost zaposlene delovne sile važna produktivnost tudi zaradi naprav in delovne sile.

Pod »produktivnostjo naprav« razumemo odnos med proizvodnjo in velikostjo agregata in izkoriščanja časa.

Pod »produktivnostjo dela« razumemo odnos med proizvodnjo in potrošenimi delovnimi urami ali zaposlenimi delavci.

Takoj je treba poudariti, da povečanje produktivnosti dela ne pomeni povečanja napora delavca, temveč povečanje učinka delavca. Povečanje produktivnosti dela pomeni povečanje proizvodnje ene delovne ure ali zaposlenega delavca.

Povečanje proizvodnje in produktivnosti dela nekega naroda je mogoče doseči:

— s povečanjem zaposlenih, t. j. z zaposlitvijo žena, s skrajšanjem šolanja, s podaljšanjem službenih let itd.;

— s povečanjem delovnih ur preko normalnih, z zmanjšanjem izostankov;

— s povečanjem proizvodnje na delovno uro, t. j. s povečanjem produktivnosti dela.

Ker sta prvi dve možnosti nasprotni socialnemu napredku, pride v poštev samo tretja možnost, t. j. povečanje produktivnosti dela.

METODE

POVEČANJA PRODUKTIVNOSTI

Spremljanje in merjenje produktivnosti je poleg ostalih mer močna podpora povečanja produktivnosti in efektivnosti naprav. Pokazati nam mora, kje so možnosti za izboljšanje dela in učinka, za spremembe v organizaciji, za racionalizacijo naprav itd.

Merjenje produktivnosti dela je zelo zahtevna naloga, ki še nikjer na svetu ni rešena na povsem zadovoljiv način. Vzporedljivost posameznih strojev, oddelkov, pogona, podjetij in držav je zelo majhna zaradi različnih naprav in zaradi različnega načina zbiranja podatkov.

Splošno podobo produktivnosti dela črne metalurgije za neko državo dobimo, če spremljamo razmerje proizvodnje surovega jekla mesečno na enega zaposlenega. Podoba ni točna z ozirom na različne vzporedne in pomožne pogone v glavnih pogonih podjetij črne metalurgije. Navedemo primere takšnega merjenja produktivnosti. Proizvodnja surovega jekla na mesec in na zaposlenega je bila:

FLRJ:	leta 1954 1,98 t
	leta 1955 2,32 t
	leta 1956 2,50 t
	leta 1957 2,66 t
	leta 1958 2,70 t

Zah. Nemčija:	leta 1936 3,70 t
	leta 1951 4,50 t
	leta 1954 5,20 t
	leta 1955 5,90 t
	leta 1956 6,00 t
	leta 1957 5,80 t
	leta 1958 5,30 t

V številu zaposlenih so zajeti vsi delavci in uslužbenci.

Z ozirom na različni sestav podjetij je v navadi, da se spremlja i produktivnost dela i ureditve glavnih agregatov, kakor visokih peči, SM-peči in posameznih valjarn.

Produktivnost ureditev visokih peči se spremlja po proizvodnji na 24 ur in peč v razmerju glede koristne prostornine ali kvadrature ognjišča peči. Pri naših pečeh smo v poslednjih dveh letih dosegli naslednje rezultate:

	1955	1956	1957	1958
	Proizvodnja t/m ² in 24 h		Proizvodnja t/m ² in 24 h	
Zenica	0,74	0,62	0,73	0,72
Jesenice	1,49	1,36	1,49	1,48
Sisak	1,00	1,10	1,21	1,37
Vareš	0,55	0,57	0,55	0,61

Produktivnost dela, obračunana samo na proizvodne delavce, zaposlene pri visokih pečeh, znaša:

Surovega železa/mes. in zaposl.

FLRJ:	1. 1955	29,3 t
	1. 1956	33,3 t
	1. 1957	31,6 t
	1. 1958	28,6 t

Zah. Nemčija:	1. 1955	136,1 t
	1. 1957	122,0 t

Anglija:	1. 1955	83,0 t
----------	---------	--------

Proizvodnja ureditev SM-peči se spremlja kot proizvodnja na uro in na površino kopeli. V naših pečeh so v preteklih dveh letih dosegli naslednje rezultate:

	Proizvodnja kg/h obratnega časa in kvadrature kopeli			
	1955	1956	1957	1958
Zenica	180	245	248	243
Jesenice	188	199	199	199
Sisak	147	147	173	183
Smederevo	184	191	182	187
Ravne	144	149	187	187
Štore	181	146	179	193

Merjenje produktivnosti naprav je najtežje v valjarnah, kjer ni objektivnega merila za vzporedjanje. Zato se spremlja samo proizvodnja na uro pogonskega časa in produktivnost dela. Proizvodnja v tonah na mesec in na zaposlenega (računano za surovo jeklo) je znašala:

FLRJ:	1. 1955 12,1 t
	1. 1956 13,3 t
	1. 1957 14,9 t
	1. 1958 14,6 t

Zah. Nemčija:	1. 1955 30,1 t
	1. 1958 28,3 t

Na skladišču

Kakor je spredaj rečeno, primerjave med podjetji in državami niso točne in služijo samo kot groba orientacija. Najvažnejša je spremljava indeksa po posameznih pogonih in podjetjih.

ANALIZA ELEMENTOV, KI VPLIVAJO NA PRODUKTIVNOST

Iz navedenih podatkov vidimo, da smo v produktivnosti nižji od Nemčije, ki je najbolj napredna v Evropi, za več kot 50 %. Vzporejanje z ameriškim podjetji ne bi imelo pomena, ker je pri njih proizvodnja surovega jekla na enega zaposlenega okoli 13 t/mesec. Najbolj moderna podjetja dosegajo 20 t surovega jekla na zaposlenega na mesec.

Glavni vzrok za manjšo produktivnost so naša majhna podjetja, kar je spet posledica naše zaostale gospodarske preteklosti. V letu 1958 smo proizvedli v štirih podjetjih 747.000 t surovega železa, kar pomeni na podjetje 187.000 t. V ZDA so že 1938 proizvedli v enem podjetju 561.000 t surovega železa, leta 1955 pa že 886.000 t surovega železa. V šestih podjetjih smo v SM jeklarnah proizvedli leta 1958 1.083.000 t surovega jekla ali na podjetje 181.000 t surovega jekla. V ZDA je bila l. 1938 povprečna kapaciteta v enem

podjetju 534.000 t, leta 1955 pa že 804.000 t. Posamezna podjetja tako v ZDA kot v SSSR imajo letno kapaciteto do 6,5 milijona ton surovega jekla.

Najnovejše ameriško podjetje Farles Steelworks proizvaja s 5000 zaposlenimi 1.700.000 t surovega jekla, računajo pa, da bodo dosegli proizvodnjo 5.000.000 t surovega jekla.

Na posameznih agregatih je proizvodnja v industrijsko razvitih deželah dosti večja, kakor je videti iz naslednjih podatkov:

V naših visokih pečeh smo proizvedli leta 1955 63.000 t, leta 1958 le 89.000 t surovega železa. V Angliji je bila proizvodnja surovega železa na peč l. 1950 99.000 t, v letu 1955 128.000 t surovega železa. V Zah. Nemčiji je bila proizvodnja na peč leta 1950 131.000, leta 1954 pa 136.000 t surovega železa. V ZDA je bila proizvodnja leta 1950 276.000 t, leta 1955 300.000 t. V letu 1957 je bila proizvodnja v Zahodni Nemčiji že 165.000 t, v ZDA pa 430.000 t surovega železa.

V SM-pečeh smo proizvedli leta 1955 36.000 t surovega jekla/peč, l. 1958 45.000 t, v Nemčiji leta 1955 59.000 t surovega jekla/peč, v ZDA pa leta 1950 87.000 t, leta 1955 pa 106.000 t surovega jekla/peč.

V valjarnah je položaj podoben. V naših valjarnah smo prevladovali, preračunano na

surovo jeklo, v poslednjih dveh letih 48.000 t oziroma 57.000 t surovega jekla povprečno, največje valjarne pa prevladajo na leto do 500.000 t in več.

Iz teh podatkov je jasno razvidno, da je mogoče doseči veliko produktivnost samo v velikih agregatih, v velikih podjetjih. Zato bi bilo potrebno, da se pri perspektivnem razvoju naše veje upoštevajo samo največje enote. Pogoji našega današnjega tržišča, velikost proizvodnje sploh in tudi naše predvojne instalacije za sedaj ne dovoljujejo, da gremo z velikimi koraki v tej smeri. S takšnimi modernimi in novimi instalacijami bomo lahko računali šele po končani etapi sedanje izgradnje. Za prihodnjo izgradnjo bo smotrno graditi masovne instalacije, za specialne proizvode pa uporabiti in razširiti stare naprave. Prav tako bo smotrno povečanje sedanjih agregatov v mejah ekonomike.

Naše obstoječe kapacitete pa še vedno skrivajo določene rezerve za povečanje produktivnosti. Navajamo primere, iz katerih se vidi, kaj bi se še dalo izboljšati.

Pri visokih pečeh je proizvodnja m³ volumna različna pri raznih podjetjih. Na to proizvodnjo vplivajo konstrukcija peči, priprava rude, odstotek železa v zasipu, temperatura zraka za pihanje, vlaga v

njem, režim peči itd. Praksa je pokazala tako v inozemstvu kot pri naših visokih pečeh, da se proizvodnja veča z večjim odstotkom železa v zasipu in prav tako s povečanim odstotkom aglomerata v zasipu. Posebno povečanje se doseže z aglomeratom, ki so mu dodali apnenec. Zadnje čase trdijo v nekaterih inozemskih podjetjih, da je mogoče s stalnim dodajanjem vlage v visoki peči prav tako doseči izboljšanje dela. Kaj bi to pomenilo, se vidi iz primerov za železarno Zenico. Če bi uspeli Fe povečati od 35 % na 55 % v zasipu, bi se proizvodnja povečala za 120 do 150 tisoč ton letno. Po praksi nekaterih inozemskih visokih peči vsaka reducirana tona apnenca v zasipu in prenesena v aglomerat dovoljuje redukcijo dodatne tone rude brez povečane potrošnje koksa. To je posebno važno in zanimivo za naše visoke peči, ki zaradi kislih železnih rud trošijo dosti apnenca.

Kapaciteta v jeklnah, s tem pa tudi proizvodnja in produktivnost dela v zadnjih dveh letih niso bile izkoriščene do kraja zaradi manjše porabe surovega jekla v valjarnah, kar je razvidno iz povprečnega časa obratovanja posameznih SM-peči:

	1. 1955	1. 1956	1. 1957	1. 1958
Zenica	5900 h	5270 h	5396 h	5800 h
Jesenice	6630 h	6450 h	6540 h	5800 h
Sisak	3630 h	6540 h	6952 h	6693 h
Smederevo	7500 h	7565 h	7664 h	6833 h
Ravne	6506 h	4731 h	7324 h	7312 h
Store	6475 h	8111 h	7534 h	7370 h

Z dobro organizirano proizvodnjo in s popravilom je mogoče doseči okoli 8000 ur letno. Z ozirom na dejstvo, da jeklo ni bilo potrebno, je izkoriščenje časa manjše in dokazuje možnost povečanja jekla v proizvodnji. Jasno je, da so tudi poleg tega obstajale možnosti za boljše delo v nekaterih podjetjih, kjer je bilo jeklo deficitarno. Možnost povečanja proizvodnje s tem pa tudi produktivnost je obstajala v naslednjem:

1. Proizvodnja na m² kopeli še ni na srednjeevropski ravni, čeprav se je povečala, kakor se vidi iz predhodne točke. Pri

manjših pečeh bi bilo treba dosegati na m² kopeli in 24-urno proizvodnjo 200 kg, pri večjih pa 220 do 240 kg, pri največjih pa tudi 300 kg na m². Da bi lahko dosegli to proizvodnjo, je potrebno ustvariti pogoje za takšno delo, t. j. kvalitetno surovo železo, pripravljeno staro železo, dobro rudo za žilavljenje in kvalitetno gorivo. V naših jeklnah smo do nedavnega uporabljali kot gorivo generatorski plin z visokim žveplom. Trajanje šarže s takšnim gorivom je za 15—20 % bolj dolgo kot trajanje taljenja z dobrim gorivom, koksnim plinom in mazutom. Dodajanje mazuta k obstoječim pripravam za kurjenje lahko poveča proizvodnjo za 15 %. Nadaljnja možnost povečanja produktivnosti kopeli pa obstoji v dodatku kisika za žilavljenje in kot dodatek za gorenje. Z dovajanjem kisika bi prištedili v pogonskem času do 15 %. Visoko žveplo v surovem železu otežkoča rafinacijo, čas se dostikrat podaljšuje za 30 do 60 minut, da bi se dobila kvaliteta, ki je potrebna za valjarstvo.

2. Organizacija popravil pri nas ni niti od daleč na tisti ravni, ki bi zagotavljala maksimalno izkoriščanje koledarskega fonda. Popravila trajajo od 15 do 30 dni, včasih pa še več, namesto 5 do 12 dni, kolikor je v najbolj naprednih državah v navadi.

3. V nekaterih železarnah ob nedeljah deloma stojijo, kar znižuje koledarski fond za 3 do 5 %. Obstoji možnost, da bi se z uvedbo štirih izmen s časom ti zastoji ukiniti.

V elektro-jeklnah se še ne uporablja povsod kisik za žilavljenje, čeprav se s tem štedi uvozna ruda za žilavljenje in se zmanjšuje čas trajanja šaržev za 10 %. Ker so količine, ki so potrebne za žilavljenje s kisikom, razmeroma majhne, obstoji praktično povsod možnost za njegovo uporabo.

V valjarnah obstoji nadaljnja možnost povišanja produktivnosti dela z izgradnjo in rekonstrukcijo peči, ki so skoraj v vseh valjarnah ozko grlo. Nadaljnje možnosti obstojijo v zmanjševanju zastoja zaradi okvar s preventivnim vzdrževanjem. Va-

ljarne nadalje ne izkoriščajo nedelje za delo ali samo delno, kar zmanjšuje izkoriščanje. Efektivni čas neke valjarne bi moral pri polnem izkoriščanju koledarskega fonda (z nedeljami) znašati 6500 do 7500 ur. Naše valjarne pa tega ne dosežajo, ker nimajo četrte izmene, pa tudi iz drugih razlogov, kakor so prevelika popravila, ozka grla pri pečeh in podobno. Efektivni čas v naših valjarnah je bil v zadnjih dveh letih tak:

	1955 h	1956 h	1957 h	1958 h
Zenica:				
Bluming	4015	4461	6250	6347
Proga: 800 φ	5623	5426	5183	5247
550 φ	5446	5608	5771	5754
450 φ	5614	5686	5384	—
320 φ	5856	5818	5565	5857
280 φ	6003	5997	6310	—
320 φ nova	4806	4402	4869	4815
Jesenice:				
Proga: 700 φ	5860	5840	6423	6127
450 φ	5019	5111	5396	6181
330/240 φ	6320	5673	5855	5935
270 φ	5486	5794	5609	5928
2400 mm	5486	5248	5157	5617
1300 mm	5614	6412	6896	6900
550 φ nova	—	—	1923	4370
žična	—	—	3979	4447
Smederevo:				
Proga: 670/320 φ	6699	6872	6965	6820
1300 mm st.	6417	6693	6450	6542
1300 mm nova	3909	6385	6585	6437
Store:				
Proga: 425 φ	7381	7525	7134	7053
300 φ	6371	6262	6565	7005
Ravne:				
Proga: 400 φ	3436	4009	3937	3785
380/280 φ	5463	5412	5529	6613
Sisak:				
Lahka proga	3122	3980	5407	5706
Univerzalna	2559	3285	4403	4810

Iz teh podatkov se vidi, da je izkoriščanje v večini primerov pod možnostmi in da obstojijo možnosti za izboljšanje dela. Posebni problem v valjarnah je v tem, ker so le-te precej stare in niso mehanizirane. Kolikor hočemo doseči na posameznih progah normalni nivo proizvodnje, je potrebno, da jih mehaniziramo in opremimo z odgovarjajočimi pečmi in z adjustažnimi napravami.

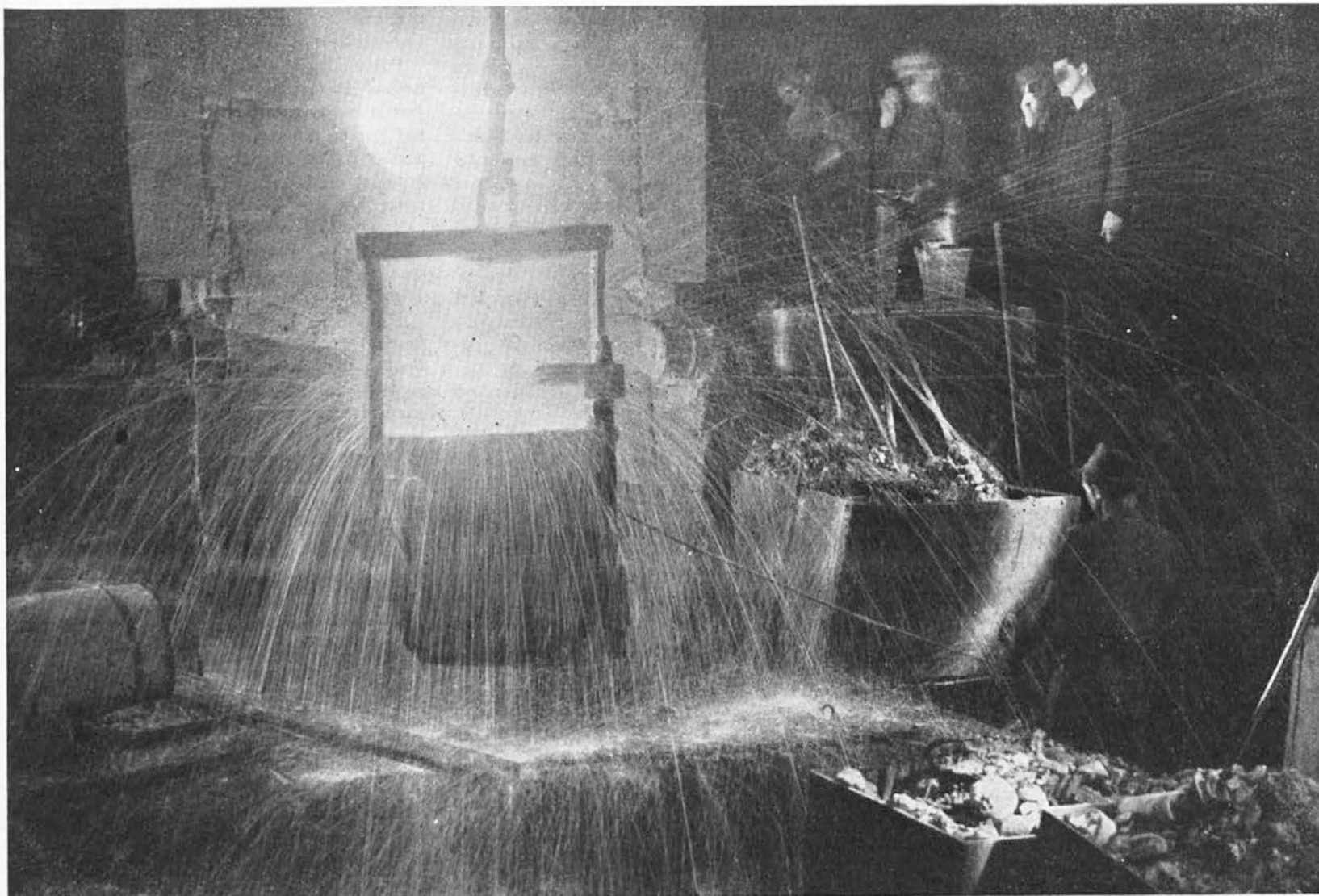
V vseh naših pogonih skoraj nimamo avtomatike. Res je, da avtomatika ni mogoča pri procesih, ki niso do kraja mehanizirani, vendar obstoji tudi v mehaniziranih pogonih možnost porabe avtomatike na nekaterih agregatih. V inozemstvu so do zdaj uvedli avtomatiko predvsem na pečnih agregatih, začenši pri visokih pečeh preko SM-peči do ogrevnih peči v valjarnah in kovačnicah, kakor tudi v adjustažah pri žarjenju. V naših podjetjih je avtomatika pri visokih pečeh že precej v rabi, medtem ko pri ostalih pogonih avtomatike skoraj ni.

V sam proces proizvodnje v naših ureditvah bo zelo težko uvesti avtomatiko. Naši pogoni niti niso oskrbljeni s kontrolnimi instrumenti, ki bi do neke mere zamenjali avtomatiko. Tako ni niti v enem podjetju aparata za določanje kemičnih elementov s spektralno analizo. Aparati za merjenje temperature niso zadovoljivi. Ni niti enega aparata za raziskovanje jekla z radioizotopi, da ne govorimo o spremljavi procesa z radioaktivnimi metodami.

Zaščitna očala rešila sodelavcu življenje

Tu zgoraj bi morali videti zaščitna očala, ki so obvarovala našega sodelavca, mladega človeka, družinskega očeta itd. smrti oziroma vsaj hude invalidnosti, pa slike nismo pravočasno dobili. Obvarovala ga je pravzaprav pamet, ker je uporabljal predpisano zaščito. Pljusnila je kokila in mu vrgla žareč element v obraz. Če ne bi nosil zaščitnih očal, bi šlo oko in bi ranilo v globino, da ... Steklo, ki je čisto prelito z jeklom, si lahko ogledate na oddelku za delovno varstvo.

Danes je mladi železar zopet na šihlu. Kako krasno je, da moremo zapisati tako.

Zlahtni šarž...

MOŽNOSTI POVEČANJA PRODUKTIVNOSTI DELA

Če vzporejamo rezultate v letih 1955 z onimi iz leta 1958, vidimo, da produktivnost v naši veji raste kljub vsem obstoječim slabostim. Grobi pokazatelj pravi, da smo v celotni panogi povečali produktivnost za okoli 40 % v 4 letih, kar je v glavnem rezultat povečanja volumna proizvodnje. Iz nadaljnjih podatkov se vidi, da se je proizvodnja povečala za okoli 80 %, medtem ko se je število zaposlenih povečalo samo za 40 %.

	1. 1954	1. 1955	1. 1956	1. 1958
Surovo železo	356.000	514.000	631.000	747.394
Surovo jeklo	616.000	799.000	883.000	1.113.176
Štev. zaposl.	25.900	28.659	29.539	36.200

Iz tega se jasno vidi, da obstoji samo ena možnost za povečanje produktivnosti dela, to je, povečanje proizvodnje na istih instalacijah in z isto delovno silo.

Da bi se povečala produktivnost dela, je treba podvzeti niz mer, ki se dajo razdeliti v naslednje skupine:

a) v podjetjih mora obstajati poseben organ, ki se bavi s problemi produktivnosti dela;

b) na osnovi analize je treba ukrepati za izboljšanje tehnološkega procesa;

c) stalno je treba delati za izboljšanje organizacije delovnega mesta, ureditev oddelka kakor celotnega podjetja;

d) s pravilno razdelitvijo kadra, s pravičnim odnosom do ljudi in s pravičnim nagrajevanjem je treba stalno pomagati dvigu proizvodnje.

V naših podjetjih je mnogo nujnih nalog, ki zaposlujejo vse organe podjetja, tako da nimajo časa za študijsko delo o proizvodnji in o vplivih na le-to. Zato je v vseh naprednih industrijskih deželah uveden poseben način za odstranjevanje raznih pomanjkljivosti. Uvedeni so razni biroji, ki s sodelovanjem pogonskih strokovnjakov opravljajo posebne studije in organizirajo delo na posameznih problemih, ki zadevajo današnjo ali prihodnjo proizvodnjo. Organizacija takšnih štabnih oddelkov je zelo različna, pač po trenutnih potrebah in po pričakovanem perspektivnem razvoju posameznih podjetij. V naših podjetjih do nedavnega takšni organi sploh niso obstajali. V zadnjem času jih poskušajo posamezna podjetja organizirati. Poleg težav, ker nimajo na razpolago potrebnih strokovnjakov za to vrsto dela, obstoji tudi težava v planu dela takšnih oddelkov. Ker je produktivnost dela eno najvažnejših vprašanj v gospodarstvu, menimo, da bi bilo treba takšne oddelke zaposliti pri doprinasanju k povečanju produktivnosti dela.

Sama organizacija v naših podjetjih kaže mnoge pomanjkljivosti, ki bi jih bilo mogoče odstraniti:

— Osnovni cilji podjetja niso jasni in razčiščeni dostikrat niti pri voditeljih pod-

jetja, kje šele pri ostalih vodilnih kadrih in pri vsem kolektivu. Načrti in cilji podjetja morajo biti jasni vsem v podjetju, posebno pa organom upravljanja in vodilnemu osebju od predelavcev dalje. Morali bi biti tudi pisмено fiksirani.

— Odgovornosti in dolžnosti niso precizirane za posamezna delovna mesta od najvišjih do zadnjega delavca. Za vsako delovno mesto bi morale biti dolžnosti jasno določene, in to pisмено. Posebno važno je, odrediti odgovornost in zveze po horizontali.

— Organizacijska shema dostikrat ni dovolj jasno obdelana, posebno v odnosu do ljudi, ki zavzemajo posamezna mesta. V vseh podjetjih tudi poleg dobrih shem organizacija ne funkcionira, ker osebe, ki so na posameznih delovnih mestih, ne odgovarjajo. V tem primeru je potrebno, če osebe ni mogoče menjati, da se jo poskuša usposobiti ali da se spremeni organizacijska shema in da vsaka oseba dobi tisto mesto, za katero je v resnici sposobna. Ta metoda ne more biti stalnega značaja. V podjetjih je treba najti možnosti usposabljanja posameznih oseb za njihove funkcije. V posameznih modernih podjetjih so uvedli tudi za delavce tečaje o tehniki dela, o odnosih z ljudmi, o uporabi časa in energije.

— Zveza med najvišjimi in najnižjimi voditelji in delavci v podjetjih ni vedno hitra in je dostikrat sploh ni. Nalogi in obveščevanje delujejo počasi, dostikrat pa

sploh ne delujejo. Zato je potrebno, da se ta služba po pogojih podjetja čim bolj organizira, da bi bilo vodenje čimbolj efektivno.

Tehnološki procesi se v črni metalurgiji zadnjih nekaj desetletij v osnovi niso menjali, vendar poznajo v svetu niz izboljšav, ki bi jih lahko izkoriščali tudi pri nas.

Navajam najvažnejša priporočila:

— Proizvodnja v visokih pečeh se da znatno povečati z izboljšanjem zasilja, z bolj bogato rudo, s samoplavilnimi aglomerati, z enakomernim in stalnim procentom vlage v zraku.

— V jeklarnah se lahko poveča proizvodnja z uporabo boljšega goriva — mazuta, z uporabo kisika in z boljšo organizacijo popravil.

— V valjarnah se lahko poveča proizvodnja z boljšo organizacijo popravil.

— V vseh agregatih je treba najti posamezne mere za čim večje izkoriščanje koledarskih fondov in vključevati nedeljsko delo, kjer so za to pogoji.

— Pri vseh agregatih je treba vzdrževanje posebno študirati in popolnoma preiti na preventivno vzdrževanje.

— Z zmanjševanjem nesrečnih primerov se prav tako dosega povečanje produktivnosti dela.

— Izkoriščanje surovin, to je izplen, je še za 3—4 % manjši od onega v industrijskih državah.

— Potrošnja energije je prevelika, predvsem koksa in električne energije, po svetovnih pokazateljih. Poseben problem je potrošnja koksa v visokih pečeh, ki znaša preko 1100 kg.

Organizacija delovnega mesta, oddelka in pogona ni na najvišji ravni in so pri tem precejšnje možnosti za izboljšanje dela. V podjetjih črne metalurgije dostikrat prevladuje mišljenje, da se organizacija dela ne da izvesti na podoben modern način kot v strojni ali predelovalni industriji. Takšno mišljenje izhaja samo iz konzervativizma delavcev in uslužbencev. Tradicija ima v tem primeru tudi svoje negativne strani. V naših podjetjih analiza dela na delovnih mestih niti ni opravljena. Snemanje procesa je bilo prav tako izvedeno nepopolno. O analizi operacij, prijemov za sedaj še ne moremo govoriti. Res je, da je značaj dela v naši veji drugačen kot oni v predelovalni industriji, vendar vsaj do neke mere obstoji možnost za uporabo modernih metod. Problem utrujenosti na naših delovnih mestih bi se v vsakem primeru moral prijeto globlje in treba bi bilo najti metode dela, da bi se zmanjšala utrujenost.

Študija časa se vrši v naših pogonih v večini primerov zaradi normiranja, malokdaj pa zaradi analize dela. Inozemske metode normiranja predpisujejo, da je treba pri tem delu najprej določiti stanje, da je treba s tehnologijo študirati možnosti izboljšanja dela, da se organizira izboljšano delo in da se šele na osnovi tega izboljšane dela, po praktičnem uvajanju, normira delo. Takšna metoda bi lahko tudi pri nas dala dobre rezultate.

V nekaterih najbolj naprednih državah je študij gibov pri serijski proizvodnji prišel tako daleč, da so posamezni gibi že normirani in da snemanja v delavnicah niso več potrebna. Celotni načrt dela se

izdela v pisarni, v delavnicah pa se samo preizkuša točnost načrta gibov. Priprava načrtov z vsemi podrobnostmi; priprava materiala, priprava orodja, ureditev transporta, ureditev strojev v metalurgiji so dostikrat slabše kot v predelovalni industriji, pa vendar tudi tu obstoje možnosti izboljšanja dela.

Vodenje poslov v mnogih primerih ni dobro, ker kvalificirani in polkvalificirani delavci procesa ne obvladajo popolnoma. Pod takšnimi pogoji ni mogoče pričakovati, da bi delavci izvajali proces tako, kot bi bilo potrebno. Tehnološki procesi obstojijo malokdaj. Kontrola izvajanja procesa v mnogih primerih ni zadostna.

Pravilna razdelitev kadrov je eden od važnih elementov za dobro proizvodnjo. V naših podjetjih na žalost nimamo dovolj strokovnih in izkušenih ljudi, da bi jih lahko postavljali na razna mesta. Zadnji čas je v podjetjih vedno več mladih inženirjev in tehnikov, s katerimi se bo v nekaj letih to stanje izboljšalo. Kakor je znano, absolventi naših šol prihajajo v proizvodnjo nezadostno pripravljeni za prakso in se šele po nekaj letih usposobijo za popolno opravljanje dela v pogonih. Priporočali bi, da bi v šolah obvezno uvedli predmet o organizaciji proizvodnje, o vodenju poslov in o raznih ekonomskih predmetih.

Da bi prišli do pravilnega nagrajevanja zaposlenih, je treba ocenjevati delovna mesta po objektivnih kriterijih. S tem so v črni metalurgiji že začeli, vendar v večini primerov niso končali. Zelo važno je, da se ocena delovnih mest opravi čimprej in da se po njej določijo osnovne plače oziroma osebni dohodki.

Normiranje ima, kakor smo že rekli, svoje napake že v sami pripravi. Največja napaka dosedanjega sistema je bila v tem, da smo večkrat menjali norme, pa zainteresirani niso bili pripravljeni presegati jih. Znani so primeri, da delavci na mnogih mestih nehajo z delom že 1—2 uri pred koncem, ali pa delajo z mnogo manjšim tempom, ker so po svojem mnenju svojo dnevno normo že zadosti prekoračili. Kljub temu, da se je v zadnjem času odstopilo od principa stalnega menjanja norme, ni več zadostnega zaupanja v novi položaj. Prekoračenje norme še ni doseglo tiste ravni, ki bi bila mogoča z ozirom na naprave in na utrujenost ljudi. Premiranj, ki je deloma že uvedeno, pozitivno vpliva na stanje v proizvodnji. Za zdaj je slaba stran tega načina ta, da je premalo organski.

PRODUKTIVNOST DELA V ODVISNOSTI OD STOPNJE IZKORIŠČANJA KAPACITETE

V podjetjih črne metalurgije v glavnem obstoji posadkovni sistem zaposlitve delovne sile. Vsak agregat ima določeno število zaposlenih ljudi brez ozira na velikost agregata. Velika peč za izdelavo jekla v Zenici ima isto posadko kot manjša peč v Smederevu. Iz tega sledi, da zavisi produktivnost dela predvsem od velikosti agregata, v drugi vrsti pa od izkoriščanja agregata.

Da bi dosegli produktivnost dela naše veje, je treba težiti za čim večjimi enota-

mi, kar je mogoče doseči delno tudi z rekonstrukcijo posameznih ureditev.

Pri obstoječih ureditvah lahko dosežemo največje povečanje produktivnosti z večjim izkoriščanjem kapacitete. Zaradi zgoraj navedenega posadkovnega sistema se število zaposlenih ne bo bistveno povečalo. Proizvodnja se lahko poveča po posameznih napravah, če vračunamo manjše rekonstrukcije in uvedbo avtomatike na posameznih agregatih, za okoli 25—40 %, kar je razvidno tudi iz spredaj razloženih podatkov.

Naloga inženirjev in tehnikov pri doseganju produktivnosti bo posebno ta, da v vseh pogonih konkretno pokažejo pot za manjše rekonstrukcije in za boljšo organizacijo. Do večje produkcije bomo prišli samo z dobro pripravo in z upornim uvažanjem potrebnih mer zanj.

Novi upravni odbor podjetja

Medtem ko traja poslovna doba lani izvoljenega delavskega sveta naprej (dve leti), je bil letos maja izvoljen nov upravni odbor podjetja, v katerem so:

Došan Djuro, mehanična
Dretnik Miro, valjarna
Hafner Oto, topilnica
Kolmančič Jože, livarna
Košak Franc, livarna
Slemnik Viktor, kovačnica
Šisernik Franc, mehanična
Telcer Franc, knjigovodstvo
Klančnik Gregor, direktor, po službeni dolžnosti.

Za predsednika upravnega odbora je bil izvoljen Oto Hafner.

DOKUMENTI, POTREBNI OB SPREJEMU V SLUŽBO

1. zdravniško potrdilo uradnega zdravnika o delovni sposobnosti,
2. delovna knjižica,
3. napotnica za delo,
4. zdravstvena knjižica,
5. dve sliki velikosti 3,4 × 5 cm,
6. odjavnica pristojnega matičnega urada (za prosilce izven kraja),
7. poročni list (za poročene), zdravstvene knjižice žene in otrok ter odločba o pravicah do otroškega dodatka,
8. vsi udeleženci otroškega dodatka — odločba o pravicah do tega dodatka ter podatki o zdravstvenem zavarovanju (kakor pod 7) za otroke, za katere uveljavljajo dodatek,
9. vojni obvezniki — potrdilo vojnega odseka, da so se izbrisali iz vojne evidence v kraju prejšnjega prebivališča.

Personalna služba železarne

POSODITE, PROSIMO, SLIKE

Izšla bo knjiga o gradnji železnice na Slovenskem. Taka imenitna spominska reč.

Naprošeni smo, da pomagamo oskrbeti take slike o tej zadevi v našem kraju. Na uredništvu nimamo nobenega takega slikovnega materiala, zato prosimo na ta način vsakogar, ki bi imel kak tak posnetek, da ga za čas posodi. V poštev pridejo seveda tudi slike nekdanje rudniške ozkotirne železnice Prevalje—Žerjav.

Nekaj moramo zbrati, da bo tudi naš kraj prikazan, saj imamo skozi dolino eno najstarejših železniških prog.

Slike pošljite na naše uredništvo, da jih bomo posredovali avtorju oziroma založniku.

Dipl. dentist Rado Draksler:

RAZVOJ, RAST IN NEGA ZOB

Človekovo zobovje sestoji iz 32 zob, katerih naloga je, pripravljati hrano za pravilno prebavo. To svoje delo lahko zobovje opravlja le tedaj, če je v redu, zdravo in pravilno raščeno. Zob se sestoji iz organskih in anorganskih snovi. Tisti del zoba, ki je viden in s katerim grizemo hrano, je pokrit z izredno trdo snovjo, katero imenujemo sklenina. Pod to zunanjo prevleko pa je zob sestavljen iz nekoliko mehkejših snovi iz zobovine ali kakor ga tudi imenujemo — dentina. Zob ima v svoji sredini votlino, v kateri potekajo živci in drobne žilice, ki prihajajo v zob skozi zobno korenino. Te krvne žilice dovajajo zobu hrano. Zob je torej živ organ — živ del telesa.

Kadar je človekovo zobovje popolno, se sestoji iz 32 zob, vendar dandanes že prav pogosto opažamo, da je to število manjše. Največkrat manjkajo modrostni zobje. Človeški zobje se med seboj dokaj razlikujejo tako po svoji obliki, kot tudi po svoji funkciji. Eni imajo obliko dleta (sekalci). Z njimi hrano samo odgriznemo. Glavna delovna skupina med zobovjem pa so kočniki. To so izredno močni zobje z dvema (spodaj) in tremi koreninami (zgoraj). Ti zobje nosijo glavno breme pri žvečenju in mletju hrane. Izpad oziroma okvare teh zob povzroči največje težave pri žvečenju hrane. Čuvanje teh zob, njihovo pravočasno zdravljenje in negovanje je res največje važnosti za preostalo zobovje in za celotni organizem. Iz vsakodneвне prakse pa vidimo, da se na te zobe veliko premalo pazi. Verjetno je vzrok v tem, ker teh zob ni videti ter njihova izguba ne moti izgleda. Tako mnenje je seveda popolnoma napačno ter ima največkrat za posledico nepopravljivo škodo, ki jo ne moremo nadomestiti tudi z najmodernejšimi sredstvi, ki jih imamo danes na razpolago.

Razvoj zobovja

Človeško zobovje se prične razvijati vzporedno z ostalimi organi (že v embrionalnem življenju) oziroma se z njimi vred razvija. Tako je usoda našega zobovja že kaj kmalu odločena. Naša glavna skrb mora torej biti v tem, da so že začetni temelji zdravi in solidni, ker le na osnovi tega lahko pričakujemo zdravo in krepko mlečno in pozneje stalno zobovje. Kako bo ta razvoj pred rojstvom otroka potekal, lahko zelo veliko vplivamo. Na to lahko vplivamo z raznimi higienskimi in socialnimi ukrepi. Bodoče matere morajo imeti zadosti pravih hrane, ki naj bo bogata na vitaminih in raznih anorganskih soleh. Torej kakšna naj bo ta hrana? Hrana naj bo čim bolj preprosta, čim manj izumetničena. Vsaka bodoča mati bi se morala o tej stvari posvetovati s svojim zdravnikom v posvetovalnici, kjer bi poleg nasvetov dobila tudi potrebna preventivna sredstva, kot so kalcij, fluorkalcij itd.

Znano pa je: čim bolj se neki narod hrani preprosto, tem boljše ima zobovje in nasprotno: čim višji je življenjski standard (mislim v prehrani), tem slabše je zobovje.

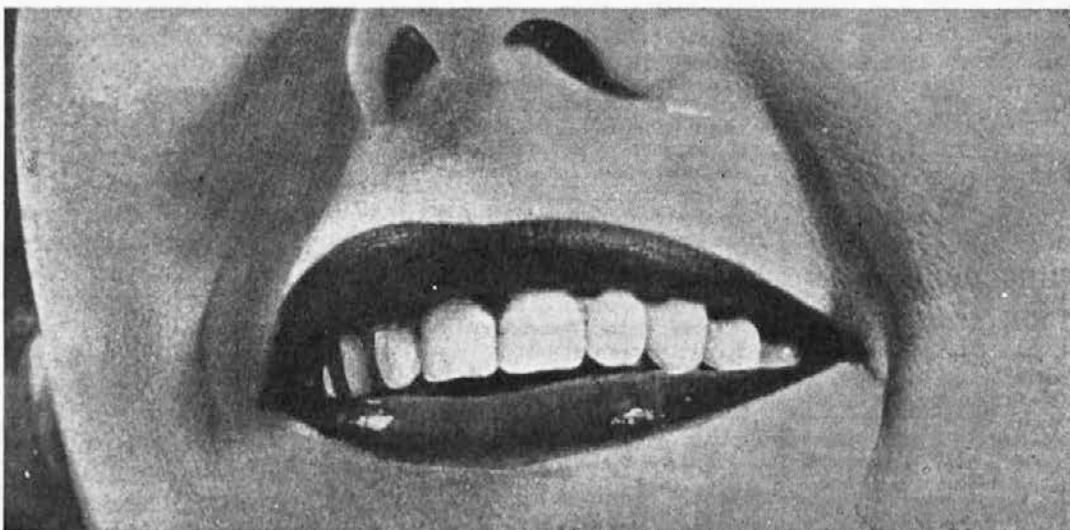
Prav posebno pozornost moramo posvetiti zobovju po rojstvu otroka. Ravno v tem času morajo biti naši preventivni ukrepi najmočnejši. Eno izmed najvažnejših dejanj zobovja in čeljusti za pravilen razvoj in rast je vsekakor dojenje otroka. Pri sesanju mora otrok dokaj močno delati s čeljustno muskulaturo, s tem pa že krepko razvija čeljusti. Poleg tega dobi dojenček tudi z dojenjem najbolj primerno hrano, ki mu omogoča pravilen razvoj celotnega organizma, posebno pa še zobovja. Pri otrocih, ki so umetno hranjeni, vse to v večji meri odpade ter je zato zobovje velikokrat slabo razvito in nepravilno raščeno; to pa zaradi tega, ker čeljust ni pravilno oziroma zadosti razvita ter ne more nuditi dovolj prostora za celotno zobovje. Posledice nepravilno raščene zobovja so lahko usodne za zobovje. Posledice so: močna zobna gniloba, težko žvečenje, grd izgled ter še vrsta drugih obolenj celotnega organizma. Poleg tega pa otroci, ki so umetno hranjeni, pogosto žbolijo za rahitisom (vzrok tega so tudi socialne razmere), le-ta pa zapušča skoraj nepopravljive posledice na zobeh in čeljusti. Zobje so grdi, obenem pa skoraj v celoti zapadejo zobni gnilobi. Otrok s slabim zobovjem ima slabo prebavo, ki je posledica prve napake. Zaradi slabe prebave se tak otrok slabše razvija ter je bolj podvržen raznim obolenjem.

Rast zobovja

Ob rojstvu otrok nima zob, saj jih tudi ne potrebuje pri svoji tedanji prehrani. Prvi zobje začne izraščati otroku nekako od 6—8 meseca. Običajno najprej spodnja sekalca, sledita zgornja dva. Ko je otrok star deset mesecev, so običajno izrasli vsi sekalci. S temi do sedaj zraslimi zobmi otrok še ne more žvečiti, temveč si hrano, ki jo v tej dobi uživa, samo odgrizne. Tako hrano nato v ustih razmehča in pomeša s slino in jo tako pripravi za nadaljnjo prebavo. S prvim žvečenjem hrane začne otrok šele tedaj, ko mu zrastejo mlečni kočniki. Najprej zraste v vsaki čeljusti po dva. To so močni zobje s tremi kore-

ninami, sposobni, da z njimi otrok lahko hrano tudi prežveči. Ti zobje nimajo samo nalogo hrano prežvečiti, temveč tudi držijo čeljusti v pravilni razdalji drugo od druge ter razbremenjujejo mlečne sekalce. Nadaljnji zobje so drugi mlečni kotniki in podočniki. Izrast mlečnega zobovja se normalno konča v 20—36 mescih. Tako ima otrok 20 zob, v vsaki čeljusti po 10. S 6. do 7. letom začne pri otroku izraščati drugo ali stalno zobovje. Mlečni zobje postajajo majavi ter začno drug za drugim izpadati. Vsako predčasno nasilno odstranjevanje mlečnih zob je zelo napačno. Seveda je te treba odstraniti, ako so neozdravljivo bolni ter njihovo obolenje lahko škoduje ostalemu otrokovemu zdravju.

Novo izraslo stalno zobovje je lahko pravilno le tedaj, če ta menjava poteka normalno — nemoteno po poti, ki si jo narava izbere sama. Popolnoma razumljivo je, da nimajo vsi stalni zobje svojega mlečnega predhodnika, kajti mlečnih zob je 20 stalnih pa 32. Brez svojih mlečnih predhodnikov zraste 12 stalnih zob. Najprej tedaj, ko so mlečni zobje še dokaj trdni (v 6. letu) zraste zadaj za drugim mlečnim kočnikom prvi stalni kočnik — to je tudi prvi stalni zob v otrokovih ustih. Ta zob je neprecenljive vrednosti za razvoj ostalega stalnega zobovja. Ti prvi stalni kočniki držijo čeljusti v pravilni razdalji ter tako omogočajo pravilno menjavo in rast ostalim zobem. Prvi stalni kočniki so iz različnih vzrokov zelo podvrženi zobni gnilobi. Prvič so to prvi stalni zobje med ostalim mlečnim zobovjem, ki je takrat že več ali manj nagnito, največkrat močno gnilo. To nagnito mlečno zobovje okuži prve stalne zobe. Vedno moramo na novo opozarjati, kako velike važnosti je pravočasno zdravljenje mlečnega zobovja pri otrocih. Neredko se dogaja v naših zobnih ordinacijah sledeče: starši pripeljejo otroka z več ali manj pokvarjenimi zobmi, mlečnimi in tudi stalnimi kočniki. Ko opozorimo starše, da je že tudi prvi stalni kočnik nagnit, skoraj

Zobje da se reče...

Ringaraja sredi maja na javorniški trati

vedno naletimo na začudenje ali ugovarjanje, češ saj je to vendar mlečnik, saj do sedaj otrok še ni izgubil pravnobnega zoba. Da ga ni izgubil je res, toda pridobil pa je enega, ki zraste na mestu za drugim mlečnim kočnikom, ker prej sploh ni bilo zoba. Vsa opozorila so skoraj preslaba, da bi lahko v zadostni meri poudarila važnost tega zoba za preostalo zobovje. Ta prvi stalni kočnik mora obdržati svoje mesto vsaj do izrasti drugega stalnega kočnika, ki lahko prevzame delo prvega, ako smo tega prisiljeni iz kakršnih koli vzrokov odstraniti. To pa se zgodi šele v 12.—13. letu otrokove starosti. Zavedati se moramo torej, da je mlečno zobovje prav tako važno kot stalno, da ne smemo gledati mlečno zobovje kot nekaj, česar itak ni vredno negovati in zdraviti, saj bo tako prej ali slej izpadlo.

Kaj pa je sploh vzrok tako močnemu oziroma pogostnemu obolenju zobovja? Mirno lahko trdimo, da je to civilizacija. Ta beseda veliko pomeni; pomeni nam življenje, prinaša nam nebroj ugodnosti, toda prinaša tudi gotovo zlo, pred-

vsem v pogledu človeškega zobovja. Z modernim načinom življenja so se močno razširila tudi različna obolenja zobovja — zobna gniloba — nepravilna rast zob ter propadanje zobnega mesa (paradentoz). Jasno je, da so ta obolenja poznali že stari narodi, toda smelo lahko trdimo, da v taki meri gotovo ne, kot jih poznamo mi danes. Dandanes vedno bolj uvidevamo, da s samim zdravljenjem zobne gnilobe le-te ne moremo povsem preprečiti, temveč je potrebno preiti na preprečevanje — profilakso. Takšni ukrepi so obvezni pregledi šolskih in predšolskih otrok, zdravljenje zobovja, dajanje raznih fluorovih preparatov in kar je mogoče najvažnejše — privajati otroka na pravilno in trajno ustno higieno.

Razumljivo je, če hočemo doseči res uspeh, da moramo to metodo uporabljati že pri najmlajših. Drugo zelo važno, če že ne glavno vprašanje je vprašanje pravilne prehrane ter nje pravilno uživanje. Kako važna je preprosta prehrana lahko vidimo iz raznih ugotovitev naših in tujih znanstvenikov, da se je pri otrocih, ki so bili

med vojno »slabše hranjeni« (črn kruh) zobna gniloba dokaj manj razvila kot pri ostalih. Poleg zobne gnilobe se pri nepravilni prehrani oziroma njeni nepravilni kvaliteti razvije tudi nepravilna rast zobovja. Ta nepravilna rast pa je eden izmed močnih vzrokov za razvoj poznejših zobnih obolenj in tudi ustnih bolezni. Zanimivi so primeri, ki smo jih imeli priložnost opazovati v naši ambulanti. V železarno so svojčas prihajali na delo razni kovinarji, mislim predvsem ljudi iz Črne gore itd. Ko so se ti ljudje oglašali prvič v naših ordinacijah, so imeli vsaj za naše pojme skoraj idealno zobovje. Ni še preteklo leto dni in od teh prej idealnih zob ni ostalo niti poprečja. Kje je vzrok? Prav gotovo v prehrani. Doma so ti ljudje uživali večinoma preprosto presno hrano (črn kruh, meso, čebulo itd.) in to v dokaj trdni obliki, zobovje je bilo zaposleno z žvečenjem ter se je ob tej trdi hrani tudi naravno čistilo, zobno meso pa utrjevalo. Tako je tem železarjem pomenila sprememba življenjskega okolja dokajšen propad zobovja. Torej pravilna preprosta hrana je eden izmed pogojev za zdravo zobovje.

Obolenje zob — zabohol

Najpogostnejši vzrok zobnega obolenja je gotovo zobna gniloba. Ta se razvija prvenstveno tam, kjer se nahajajo ostanki hrane, to so razne jamice in vdolbinice, katerih je na zobu veliko. V teh jamicah gnijejo ostanki hrane, usedejo se bakterije, zaradi razkroja se tvorijo razne kisline ter končno uničijo sklenino zoba. Ko je ta uničena, so ustvarjeni pogoji za prodor bakterij v notranjost zoba — torej za razvoj zobne gnilobe. Ta v začetku majhna odprtina se vsled stalnega delovanja bakterij stalno veča. Bolečine začutimo na tako propadajočem zobu običajno tedaj, ko pride proces v zadostno bližino živca. Zob postane najprej občutljiv na mrzlo, pozneje tudi na vroče. Važno je sedaj pravočasno zdravljenje takega zoba, ker v tem času navadno še lahko ohranimo zobni živec v celoti, kar je za nadaljnji obstoj zoba velike važnosti. Velikokrat to še dokaj ugodno stanje zamudimo, gnitje napreduje vedno globlje, pride do vnetja živca in bolečine se prično. Bolečine so v začetku kratkotrajne, vendar se stopnjujejo do neznosnosti. Ob takšnih bolečinah se kaj rado dogaja, da skušajo posamezniki z raznimi sredstvi to preprečiti, vendar uspeh skoraj vedno izostane. Kolikor tak uspeh »zdravljenja« uspe, pa pokvari okolico zoba, meso in tudi zob sam. Ko tak zob preneha boleti, ni to znak, da je zob ozdravel, temveč to pomen, da je zobni živec odmrl ter se je vnetje preneslo globlje v korenino in preko nje. Bolečine začasno lahko prenehajo, toda kaj kmalu so težave zopet tu. Skozi koreninsko odprtino prihajajo bakterije do čeljustne kosti ter tam povečajo razna kronična obolenja. Tak zob velikokrat kljub vsem modernim pripomočkom zapade kleščam. Izguba zoba pa ni tako preprosta stvar, kot bi človek prvi trenutek mislil. V ustih s popolnim zobovjem vidimo, da ima vsak svoje mesto. Ko izderemo zob, se stanje seveda spremeni. Zobje-sosedje izdrtega zoba se pomaknejo oziroma nagnejo v nastalo vrzel. Zobje nasprotno

Start na Uršlji gori

Posnetek z uspele zimsko-športne prireditve na uršljegorskih smučiščih v pretekli zimi. Objavljamo sliko deklet in sedaj, ker drugih slik in prej nismo dobili

čeljusti pa začno izraščati, ker nimajo več opore; tako nastane disharmonija — nered. Zobje, ki izraščajo v take vrzeli, se podaljšajo, razkrijejo zobni vrat, ki ni pokrit s sklenino. Taki zobje postanejo občutljivi na temperaturne spremembe ter kemične dražljaje. Posledica tega je, da človek na dotični strani ne grize. Ker ne grize, se ti zobje ne čistijo, ker se ne čistijo, nastane tu zobna gniloba. Tako se znajdemo v pravem začaranem krogu. Kakor vidimo, ima izguba zoba lahko dokaj občutne posledice.

Nega zob

Kakor je važno, da v razvoju čeljusti in zobovja v mladosti jemo pravilno sestavljeno hrano, tako je važna prehrana tudi pozneje. Poznamo dvojje vrst čiščenja zobovja: *naravno* in *umetno*. Naravno čiščenje zob se izvrši pri zadosti trdi hrani in pravilnem žvečenju. Trda hrana pri žvečenju odgrne vse površine zoba ter medzobne prostore. Kako je to čiščenje temeljito, vidimo, če iz kakšnih koli vzrokov na vse strani čeljusti ne grizemo. Zobje na tej strani se prevlečejo s sluzjo, postanejo »kosmati«. Zobna dlesen postane vneta ter krvaveča že na najmanjši pritisk. Da pa je to stanje še slabše, se okoli takih zob nabere kmalu tudi obilica zobnega kamna. Ako odstranimo vzrok, zaradi katerega en del čeljusti ne dela, se stanje hitro izboljša. Torej čimbolj mora zobovje delati, temboljše je njegovo čiščenje, tembolj je tudi dlesen čvrsta in zdrava. Pri nastanku zobne gnilobe je bistvene važnosti, kot sem že prej omenil, zaostajanje hrane na zobeh. Ako uživamo samo mehko, fino pripravljeno hrano, puščamo povzročiteljem dovolj možnosti za njihovo škodljivo delovanje.

Pametni starši bodo otroka hranili s pravilno pripravljeno hrano. Marsikatera mati misli, da je naredila otroku veliko uslugo, ko mu je kupila žemlje, toda to je bolj slaba usluga. Vrednosti pravega črnega, rženega kruha res ni moč dovolj priporočati. V tem kruhu je dovolj vitaminov, mineralov itd., poleg tega pa ta kruh zaradi svoje trše konsistence tudi *naravno* čisti zobe. Marsikdo bo pripomnil, češ črn kruh je vendar pretežak za otrokov želodec. Toda ta trditev ne drži. Zobje in čeljustne mišice morajo krepkeje delati, enako tudi ostali prebavni organi. Ravno zaradi povečanega dela se ti organi tudi *krepijo*. Pravilna hrana je eno glavnih sredstev za *naravno* čiščenje zob.

Umetno čiščenje

Ker sodobna prehrana ni primerna za naravno čiščenje zob, moramo v ta namen uporabljati umetna sredstva. Med sredstva za umetno čiščenje spadajo svilene niti, zobotrebeci ter kot glavno in najvažnejše sredstvo — *zobna ščetka*. S temi predmeti odstranimo preostanke hrane v medzobnih prostorih. Ta sredstva, mislim razne niti in zobotrebeci, še daleč niso popolna, včasih pa so pri nepravilni ali pretirani uporabi celo škodljiva. Pri nepravilni uporabi zobotrebeca kaj lahko poškodujemo ustno sluznico. Tako nastanejo v ustih manjše ranitve, ki jih lahko z zobotrebeci tudi okužimo. Najboljše sredstvo je torej *ščetka*. Uspeh čiščenja pa je v prvi vrsti odvisen od njene *pravilne* uporabe oziroma tudi od njene oblike. Namen čiščenja z zobno ščetko je odstraniti vse preostanke jedi z zob in iz medzobnih prostorov. Ti ostanki namreč povzročajo s svo-

jim razkrajanjem razvoj zobne gnilobe. Čiščenje z zobno ščetko pa ne vpliva povoljno samo na zobe, temveč tudi na zobno meso — dlesen, ki jo s ščetko masiramo ter utrjujemo. Velikokrat opazimo, da pri čiščenju zob dlesen krvavi. Kaj storiti v tem primeru? Veliko napako bi storili, ako bi prenehali s čiščenjem. Zobna dlesen krvavi zato, ker je neoporna. S pravilnim masiranjem ter z rednim čiščenjem z dovolj trdo ščetko bodo te težave preminule, ker se bo dlesen utrdila. Pri nabavi zobne ščetke se bomo vedno odločili za tako, ki je iz prašičjih ščetin, t. j. redka in dovolj trda. Take ščetke so dovolj trde in elastične ter obstojne. Odklanjajmo razne najlonske proizvode, ker nimajo vseh lastnosti, ki naj jih ima dobra ščetka. Zobe čistimo vsaj dvakrat dnevno, najvažnejše pa je vsekakor čiščenje zob pred spanjem. S tem čiščenjem odstranimo še ostanke hrane, ki bi se čez noč razkrajali, to že iz vzroka, ker je ponoči proizvodnja sline manjša ter se ti ostanki ne morejo odstraniti s slino. Da bo čiščenje zob s ščetko res učinkovito, mora biti predvsem pravilo:

a) oščetkati oziroma očistiti je treba temeljito vse grizne ploskve zob v zgornji in spodnji čeljusti;

b) čistiti zobe in masirati dlesen tako, da drgnemo s ščetko v zgornji čeljusti od zgoraj navzdol, v spodnji po obratno — in sicer na zunanji in notranji ploskvi zob. Z lahkim pritiskom na zunanje in notranje ploskve zob in s kroženjem spravimo ščetine v medzobne prostore. Tako očistimo nesnago iz najtežje dosegljivih mest. Pogosto se dogaja, da dajemo otrokom po večernem čiščenju zob še razne sladkorčke. To je zelo škodljivo. Škodljivost sladkorja čez dan ni tako huda, ker se ostanki zelo

PREDNOST S KVALITETO

izkušnje z domačim pnevmatičnim orodjem v naših rudnikih

Referat Ivana Zupana na posvetovanju Zveze inženirjev in tehnikov rudarske in metalurške stroke

V veliki večini jugoslovanskih rudnikov, posebno v rudnikih kovin, uporabljajo tako imenovani švedski način vrtanja; zato bom omejil razpravo na orodja, ki so značilna za ta način dela.

Za švedski način dela je značilna:

a) uporaba srednje težkega vrtnega kladiva od 21 do 23 kg v kombinaciji z vrtno nogo, in to za vrtanje profila, ne glede na velikost samega profila;

b) uporaba monoblok svedrov z rezilom iz trde kovine. S svedri z normalnimi rezili se doseže prevrtina do 6400 mm, pri uporabi svedra s specialnimi dleti pa do 10.000 mm;

c) uporaba premične platforme za vrtanje večjih profilov s tem, da ta platforma služi tudi za manipulacijo z vagončki, kakor za dela na stropu in na bokih (straneh) rova.

Švedska metoda se v veliki meri uporablja tudi pri nas; to je imelo za posledico tudi nabavljanje kladiv odgovarjajoče kategorije.

Omejil se bom samo na vrtna kladiva, in to na tiste tipe, ki se uporabljajo pri švedski metodi vrtanja.

Do nedavnega v naši državi nismo proizvajali pnevmatičnega orodja in so ga zato podjetja uvažala. Z anketami in z osebnimi stiki so zbrani podatki, iz katerih se vidi, da so naši rudniki in večja gradbišča v glavnem uporabljali proizvode naslednjih podjetij:

Ingersol Rand (ZDA) — tip J 40,
Atlas Copco (Švedska) — tip RH 656,
Böhler (Avstrija) — tip SH 20,
Holman (Anglija) — tip SL 200 in Silver Three,
Gardner Denver (ZDA) — tip S 48,
Joy (Francija) — tip L 47.

Razen navedenih kladiv, ki vsa pripadajo zvrsti srednje težkih vrtnih kladiv okoli 22 kg teže, uporablja rudarstvo za manjša (podrejena) dela še lažja kladiva kategorije 18 kg, medtem ko v gradbeništvu skoraj izključno uporabljajo samo ta. Od imenovane kategorije so najbolj zastopana podjetja:

Flotmann (Nemčija) z AT 18 in
Böhler (Avstrija) z BH 16.

hitro odstranijo s slino in ostalo hrano. Škodljivo pa je to ponoči, ker se slina zelo počasi obnavlja, sladkor se razkaja, tvorijo se kisline, ki izredno škodljivo delujejo na zobovje. Pri otrocih, ki imajo v izrastki šele prve mlečne sekalce, zadostuje tudi čiščenje s kosom vate, namočene v mlačno vodo. Kakor hitro pa so dovolj razumni, jih je treba privaditi na uporabo zobne ščetke (seveda mora biti ta primerne velikosti). Končno uporabljamo pri umetnem čiščenju zob še razne pripomočke, kot so: zobne paste, zobni praški ter ustna voda. To pa so samo pomožna sredstva, ki pri čiščenju niso neobhodno potrebna.

V veliko manjši meri srečamo proizvode italijanskih in francoskih podjetij ter vzhodnih dežel. Zaradi relativno majhnih količin in podrejene vloge torej niso vzeti v razpravo.

Na osnovi dolgoletnega dela, mnogih poskusnih vrtanj in primerjanja posameznih tipov vrtnih kladiv v raznih rudnikih in drugje (v Mežici, Trepči, Boru) lahko zaključimo, da med kladivi:

Ingersol Rand J 40,
Atlas Copco RH 656,
Böhler SH 20,
Holman SL 200 in Silver Three,
Gardner Denver S 48 in
Joy S 47

ne obstojijo bistvene razlike v učinku. Bolj precizno vzporejanje pa vendar pokaže določena odstopanja med posameznimi kladivi. Tako so raziskovanja in merjenja v rudniku Bor pokazala, da imajo kladiva Gardner Denver S 48 v zelo trdi steni malo boljši učinek kot Ingersol Rand J 40.

Trepča navaja v svojih podatkih, da med kladivi Gardner Denver S 48 in med

Atlas Copco RH 656 ni otipljive razlike in da Ingersol Rand nekoliko zaostaja.

Rezultati vzporednih poskusnih vrtanj v rudniku Mežica potrjujejo trditve iz Bora in Trepče. V vseh rudnikih vrtajo z uporabo vrtnalnih noge in z monoblok svedrom dimenzije 1600 mm ϕ 33 mm, razen rudnika Bor, kjer uporabljajo vrtnalno krone s križnim rezilom dimenzije 1 1/2" dolžine svedra 1600 mm.

Da bi dobili odgovarjajoče podatke in lastnosti kladiv, s katerimi so vzporedno delali v navedenih rudnikih, so v Železarni Ravne prav tako opravili poskusna vrtanja, in to na monolitnem pohorskem granitu z 68—69 SiO₂. Za razliko od pogojev oziroma načina vrtanj po rudnikih so vrtali v ravenski železarni na posebni poskusni napravi. Merili so hitrost vrtanja, pritisk in porabo zraka, pritisk na sveder, število udarcev in obratov. Za vrtanje so uporabili monoblok svedre dimenzije 1600 $\times$ 33 mm. Delo na poskusni mizi daje popolnoma enake pogoje vrtanja in so zaradi tega dobljeni podatki bolj realni in točni.

Rezultati vzporednega vrtanja v granitu v Železarni Ravne
(na poskusni napravi)

Tip kladiva	Pritisk zraka v at.	Potrošnja zraka v m ³ /min	Dolžina vrtnine v m	Čas vrt. v min	Hitrost vrtanja cm/min	Poraba zraka m ³ /m ³ m	Sveder mm	Opomba indeks
I. R. J 40	5	2,2	1,28	4,4	29	8,5	33 ϕ	100
A. C. RH 656	5	2,3	1,28	4,0	32	7,5	33 ϕ	110
G. D. S 48	5	2,3	1,30	3,8	34	6,7	33 ϕ	117

Zaradi primerjave rezultatov vrtanja v apnencu so s popolnoma istim orodjem opravljena vzporedna poskusna vrtanja v

rudniku Mežica, kjer so dobili naslednje rezultate:

Rezultati vzporednega poskusnega vrtanja v monolitnem apnencu
v rudniku Mežica

Tip kladiva	Pritisk zraka v at.	Potrošnja zraka v m ³ /min	Dolžina vrtnine v m	Čas vrt. v min	Poraba zraka m ³ /m ³ m	Sveder mm	Opomba Hitrost vrtanja v cm/min
I. R. J 40	5	2,1	1,33	4,9	8,18	33 ϕ	27,2
A. C. RH 656	5	2,3	1,31	4,4	7,75	33 ϕ	29,9
G. D. S. 48	5	2,2	1,22	3,3	6,45	33 ϕ	36

Kakor se vidi iz podatkov, ni praktično nobene razlike med vrtanji v granitu in med vrtanji v apnencu. Vrtanje na poskusni napravi daje idealne pogoje in s tem 20—30 % boljše učinke. S tem se lahko pojasni majhna razlika pri vrtanju v granit in v apnenec.

Rezultati raziskovanja tujih vrtnih kladiv v Železarni Ravne se v glavnem pokrivajo z rezultati vrtanj po rudnikih. Sumarno nam ti podatki karakterizirajo vrtna kladiva, ki so najbolj zastopana v naših rudnikih.

Kladiva ostalih podjetij, in to Böhler, Holmann, Joy, v Železarni Ravne niso raz-

iskovali sistematično. Nekajkratna vrtanja so pokazala, da se učinek teh kladiv giblje nekaj pod zgoraj navedenimi podatki. Ta raziskovanja niso bila številna niti niso bila opravljena pod istimi pogoji dela, pa primerjanje ne bi bilo realno, zaradi česar rezultati niso navedeni.

Iz dosedanjih raziskovanj se vidi, da so naši metalni rudniki kupovali najboljše svetovne proizvode, ki jih v glavnem proizvajajo izven kontinentalne Evrope, to je ameriške in švedske.

Železarna Ravne je uporabila izkušnje tujih podjetij in sledila nasvetom naših priznanih rudarskih strokovnjakov ter iz-

O tem tu govorimo...

delala svoje vrtalno kladivo srednje teže kategorije, teže 22 kg, oznake RK-21.

To kladivo se izdeluje v naslednjih standardnih tipih:

RK-21 — kladivo z zračnim izpihovanjem, z dolgim držajem, z vodilom za sveder $7/8'' \times 108$ mm in z možnostjo močnega izpihovanja vrtine.

RK-21 W — kladivo z vodnim izplakovanjem, s kratkim držajem, z vodilom za sveder $7/8'' \times 108$ mm. Dovod vode se zapira s pipo z možnostjo močnega izpihovanja vrtine.

RK-21 WA — kladivo antisilikozne izdelave z vodnim izpiranjem, s kratkim držajem za sveder in z vsadnim delom dimenzije $7/8'' \times 108$ mm. Ne obstoji možnost močnega izpihovanja prevrtine.

Posebne izvedbe kladiva zajemajo tip **RK-21 T**; t. j. kladivo brez izpihovanja, nadalje kladiva z držaji svedrov.

$3/4'' \times 108$ mm
 $3/4'' \times 82$ mm
 $7/8'' \times 82$ mm
 $1'' \times 108$ mm
 $1'' \times 82$ mm

z različnimi priključnimi armaturami, avtomatičnim ventilom, blindiranim cilindrom.

II. del

1. OSNOVNI PODATKI VRTALNIH KLADIV

Spodaj so navedeni osnovni podatki v prvem delu referata naštetih vrtalnih

kladiv, ki so jih v glavnem uporabljali kladivo **RK-21** pri nas kakor tudi za domače vrtalno

Osnovni podatki kladiv

Firma, tip	Teža klad. v kg	Maksimal. dolž. mm	Premer bata	Hod bata mm	Število udarcev v minuti	Štev. vrt./min	Potrošnja zraka m ³ /min	Za vrtanje
I. R. J. 40	24	580	63,5	65	2000	220	2,58	T. L. W.
G. D. S. 48	21,8	535	64,5	64,5	2098	210	2,5	T. L. W.
A. C. RH-656	21	680	65	55	2000	220	2,3	T. L. W.
Böhler SH 20	23,5	540	70	45	2350	190	2,15	T. L. W. WA
Holman SL 200	22,7	584	63,5	60,3				T. L. W.
Holman Silver Three	27	581	76	49				
Joy L 47	23,2	558	65	69,8	2060	50	2,54	T. L. W.
RK-21	21—23	590	65	65	2000	220	2,3	T. L. W. WA

Oznake v tabeli pomenijo:

T — izdelava kladiva brez izpihovanja
 L — izdelava kladiva z zračnim izpihovanjem
 W — izdelava kladiva z vodnim izplakovanjem
 WA — antisilikozna izdelava

Na osnovi zgornjega pregleda značilnosti posameznih kladiv lahko zaključimo, da ni praktično nobene razlike med navedenimi tujimi kladivi in med kladivom domače proizvodnje **RK-21**. Ugotovimo lahko celo, da ima to vrtalno kladivo vse moderne lastnosti, tudi tako imenovano antisilikozno izvedbo, ki manjka mnogim tujim kladivom. Dalje je treba povedati, da je kladivo oskrbljeno z lastnim rezervoarjem za olje, ki služi za uspešno mazanje kladiva brez dodatne naprave za mazanje. Te prednosti nimajo kladiva tuje izdelave, pri katerih je treba uporabljati

posebne naprave za mazanje (s ceno 42 do 110 \$). Konstrukcija kladiva z vgrajenim rezervoarjem se je v praksi pokazala kot zelo uspešna.

2. VZPOREDBA OSNOVNIH NORMATIVOV

Efekt dela posameznih vrtalnih kladiv merimo po hitrosti vrtanja in po potrošnji energije — komprimiranega zraka na enoto mere. Zaradi ilustracije navajamo podatke vzporednega vrtanja v posameznih rudnikih kakor tudi v Železarni Ravne.

Pri sledečih rezultatih je treba imeti pred očmi posebno to, da so z **RK-21** doseženi boljši rezultati pri znatno globljih vrtinah kot pri ostalih kladivih.

Rudnik in topilnica svinca in cinka Trepča navaja v svojih poročilih:

Firma — tip	Globina vrtine m	Maks. hitr. vrtanja cm/min	Povpr. hitr. vrtanja cm/min	Potrošnja zraka m ³ /min	Potrošnja zraka m ³ /m
I. R. J-40	1,00	31,28	28,83	2,26	7,8
A. C. RH-656-2 W	1,01	34,24	33,22	2,57	7,74
G. D. S-48	0,55	36,97	34,31	2,49	7,27
Ž. R. RK-21	1,52	40,4	36,6	2,8	7,66
Ž. R. RK-21	1,92	38,4	39,6	2,8	7,66
Ž. R. RK-21	2,13	35,4	34,5	2,8	8,1
Ž. R. RK-21	1,52	46,7	44,5	2,7	6,07
Ž. R. RK-21	2,32	41,0	39,1	2,7	6,91

Rudarsko topilniški bazen Bor navaja v svojih poročilih vzporednega vrtanja s kladivi ŽR RK-21 in z G. D. S-48 naslednje:

Firma - tip	Čas vrtanja min	Globina vrtanja m	Pritisk zraka v atm.	Premer krone ϕ	Hitrost vrtanja cm/min	Potrošnja zraka m ³ /m
ŽR RK-21	132	39	6	1 1/2" (38 mm)	26,5	2,26
ŽR RK-21	43,5	164	6	1 1/2" (38 mm)	39,2	2,25
ŽR RK-21	104	40,6	6	1 1/2" (38 mm)	30,9	2,26
ŽR RK-21	43,26	13,6	6	1 1/2" (38 mm)	26,5	2,25
ŽR RK-21	39,55	12,0	6	1 1/2" (38 mm)	28,5	2,25
G. D. S 48	124,4	35,4	6	1 1/2" (38 mm)	29,6	2,25

kakor tudi rezultate vzporednega vrtanja z vrtnimi kladivi I. R. J 40 in G. D. S 48

I. R. J 40	179,03	33,64	4,5	1" 5/8"	18,78
G. D. S 48	156,58	37,81	4,5	1" 5/8"	24,1

Povprečna globina vrtine je znašala 1,4 metra, vrtali pa so v trdem materialu.

Rudnik svinca in topilnica Mežica

Pri vzporednem poskusnem vrtanju so dosegli naslednje rezultate:

Firma tip	Dolžina vrtine m	Potrošnja zraka m ³ /min	Potrošnja zraka na m	Hitrost vrtanja v cm/min
I. R. J 40	1,35	2,32	7,7	29,9
A. C. RH 656	1,35	2,19	8,05	27,2
G. D. S 48	1,35	2,21	6,2	36
ŽR RK-21	1,35	2,19	6,32	34

Vrtali so na istem kraju in pod istimi pogoji dela, zato predstavlja tabela realno sliko dela in učinka kladiva. Vrtali so v kompaktnem apnenecu s premerom svedra 33 mm.

Vzporejanje zgornjih podatkov kaže določena odstopanja pri vprašanju učinka

posameznih kladiv v različnih rudnikih. To se lahko razlaga z različno trdoto in homogenostjo stene, kakor tudi s številnimi subjektivnimi faktorji, vendar je kljub temu prikazana karakteristika posameznih kladiv, kar se tiče učinka in potrošnje energije.

Smatram, da rezimiranje podatkov oziroma rezultatov vrtanja po posameznih rudnikih zaradi specifičnih pogojev dela kakor tudi stene, ne bi dalo najbolj realne slike. Zaradi tega bom v nadaljnjem razglabljanju uporabljal podatke, dobljene pri vrtanjih v Železarni Ravne, in to v monolitnem granitu na poskusni mizi, čeprav so podatki posameznih rudnikov za kladivo RK-21 veliko bolj ugodni.

V Železarni Ravne se vršijo poskusna vrtanja z vsakim kladivom, kar med drugim predstavlja zaključno kontrolo kladiva. Tako so z novomontiranimi, vendar neutečenimi kladivi doseženi naslednji rezultati:

Rezultati vrtanja v granitu v Železarni Ravne

Firma tip	Premer mm	Pritisk v at.	Potrošnja zraka m ³ /min	Hitrost vrtanja cm/min	Potrošnja zraka m ³ /m	Indeks
ŽR RK-21	33	4,5—5,5	2,1—2,3	30—36	6,5—7,1	
v povprečju	33	5	2,3	33,5	6,8	115
s tujimi kladivi						
I. R. J 40	33	5	2,2	29	8,5	100
A. C. RH 656	33	5	2,3	32	7,5	110
G. D. S 48	33	5	2,3	34	6,7	117,2

3. DOBA TRAJANJA

Doba trajanja posameznih vrtnih kladiv zavisi poleg kvalitete kladiva tudi od načina vzdrževanja, nadalje od rokovanja kakor tudi od vpliva okoliščin, vendar sta prva dva vpliva odločujočega pomena. Pri normalni porabi rezervnih delov tuje firme navajajo, da doba trajanja znaša od 20.000—30.000 metrov vrtnin, odvisno od trdote stene. Po podatkih posameznih rud-

nikov je rok trajanja posameznih kladiv še večji. Tako javljata rudnika Mežica in Raša, da se za I. R. J-40 giblje okoli 35.000 metrov (apnenec) in da med kladivoma I. R. J-40 in med RK-21 v dobi trajanja ni razlike. Na tej osnovi lahko v povprečju mirno računamo s 30.000 prevrtanimi metri in predpostavljamo, da je življenjska doba kladiv, ki jih vzporejamo, približno enaka.

4. NABAVNA CENA

Sedanja nabavna cena kladiv se giblje (1 ZDA \$ — 632 din, 1 švedska krona — 118,50 din, uvozni faktor 1,2):

Primerjalna tabela na str. 13 pod črto.

5. POGONSKI STROŠKI

a) Zaslužek: Če računamo, da rudar z vrtnim kladivom J-40 izvrti pri srednjih pogojih dela dnevno 45 m prevrtine, pri tem zasluži povprečno 950 din, s proračunskim doprinosom 1425 din (Rudnik Mežica), potem znašajo stroški dne 31,7 din/m vrtine.

Pri uporabi vrtnega kladiva A. C. RH-656 z indeksom učinka 110 (1425:49,5) zaslužek znese 29,1 din/m, pri G. D. S-48 z indeksom učinka 117 (1425:57) 27,20 din/m, pri ŽR RK-21 z indeksom učinka 115,6 (1425:56,6) 27,4 din/m.

b) Energija - komprimirani zrak:

Če računamo s ceno 1,6 din/m³ komprimiranega zraka, potem dobimo naslednje stroške energije na meter vrtine (granit v Železarni Ravne):

I. R. J-40	7,5 m ³ /m	12,0 din/m
A. C. RH-656-4 W	7,5 m ³ /m	12,0 din/m
G. D. S-48	6,7 m ³ /m	10,6 din/m
Ž. R. RK-21	6,8 m ³ /m	10,8 din/m

c) Potrošnja olja:

Sistematična raziskovanja na vrtnem kladivu RK-21 so pokazala, da kladiva trošijo za efektno mazanje relativno malo olja, s poskusi pa je ugotovljeno, da količina 2 cm³ olja na meter vrtine popolnoma odgovarja. Pri vrtnem kladivu pravzaprav ni vprašanje količina, temveč enakomerno doziranje olja. Ker je vrtno kladivo RK-21 oskrbljeno s svojim lastnim rezervoarjem za olje, doziranje pa se s pomočjo posebne naprave vrši popolnoma enakomerno, navedena količina olja popolnoma odgovarja, uporaba specialnih naprav za mazanje pa je odveč. Pri ostalih kladivih se uporablja dodatna naprava za mazanje, kar povečuje nabavne stroške. Za dnevni napredek 50 m je treba pri uporabi RK-21 skupno 100 cm³ olja oziroma z majhnim razmetom ca. 0,1 kg olja. Od domačih olj daje dobre rezultate »zamaščeno olje-lako s 4° E/50/C« s ceno 430 dinarjev za kilogram, kar znaša 0,86 din/m vrtine. V primeru, da naprave za mazanje dobro delujejo, lahko tudi pri ostalih tipih vrtnih kladiv računamo z isto potrošnjo. Kadar mažemo v samo kladivo ali v gumijasto cev, moramo računati z veliko večjo potrošnjo ali z neefektnim mazanjem, kar odseva v večji potrošnji rezervnih delov in v zmanjšanem učinku.

d) Rezervni deli

Potrošnja rezervnih delov v enem letu (za vrtanje v eni izmeni), računamo po podatkih posameznih firm, in to:

Ingersol Rand (ponudba Rudniku Mežica) znaša 40 % nabavne cene,

Atlas Copco — po podatkih iz literature 30 % nabavne cene,

Železarna Ravne — po dosedanjih izkušnjah — 50.000 din letno.

Če računamo, da vrtno kladivo prevrti dnevno ca. 50 metrov in da dela v

letu približno 11 mesecev, medtem ko en mesec izostane zaradi pregleda in popravil, potem računamo letno s 14.000 prevrtanimi metri.

V tem primeru znašajo stroški rezervnih delov:

	din/m
I. R. J-40 (391.000 . 40 % : 14.000)	11,20
A. C. RH-656 (149.300 . 30 % : 14.000)	3,20
G. D. S-48 (284.400 . 30 % : 14.000)	6,10
Ž. R. RK-21 (50.000 : 14.000)	3,57

Za I. R. J-40 (391.000 . 11 : 14.000 . 100) . 2	6,15 din/m
Za A. C. RH-656 (149.310 . 11 : 14.000 . 100) . 2	2,34 din/m
Za G. D. S-48 (284.400 . 11 : 14.000 . 100) . 2	4,70 din/m
Za Ž. R. RK-21 (132.000 . 11 : 14.000 . 100) . 2	2,07 din/m

Obresti na osnovna sredstva

Obresti na osnovna sredstva po predpisih računamo z obrestno mero 2 %. Po istem računu kot pri amortizaciji znašajo:

I. R. J-40	1,12 din/m
A. C. RH-656-4 W	0,42 din/m

e) Amortizacija

Obrestna mera amortizacije je odredjena s predpisi (Ur. list FLRJ, št. 24/57) z 11 %. Odstotek amortizacije je precej nizek, pa ga je mogoče pojasniti samo s tem, da imajo podjetja večje število kladiv in rezervnih delov, kot jih je normalno treba imeti. Po obstoječem predpisu znaša amortizacija, računana za kompletno rezervo:

G. D. S-48	0,85 din/m
Ž. R. RK-21	0,37 din/m

Rekapitulacija pogonskih stroškov

Pogonski stroški za posamezna vrtnalna kladiva in vrste stroškov znašajo v dinarjih na meter vrtnine:

Vrsta stroškov	I. R. J-40	A. C. RH-656	G. D. S-48	Ž. R. RK-21
Zasluzek	31,70	29,10	27,20	27,40
Energija kompr. zrak	12,00	12,00	10,60	10,80
Mazivo	0,86	0,86	0,86	0,86
Rezervni deli	11,20	3,20	6,10	3,57
Amortizacija	6,15	2,34	4,70	2,07
Obresti na osn. sredstva	1,12	0,42	0,85	0,37
Skupno	63,03	47,92	50,31	45,07
Indeks	140	106	111,5	100

Analiza pogonskih stroškov najbolj znanih proizvodov ameriških in švedskih firm in domačega kladiva RK-21 kaže jasne prednosti domačega kladiva. Treba je vedeti, da je v analizi računana vrednost dolarja skupno s faktorjem 758 dinarjev, kar je zelo nizko v primeru z domačimi cenami za mnoge proizvode.

Vendar tudi tako dobljeni rezultati dajejo nesporno prednost domačemu vrtnalnemu kladivu. Razlike v pogonskih stroških postanejo vidne, ko jih izračunamo za leto dni. Tako na primer v Rudniku Mežica izvirajo letno okoli milijon metrov, kar pomeni 5—18 milijonov dinarjev prištejenega denarja pri uporabi RK-21.

Tu je treba omeniti še eno prednost, ki je ni videti iz predhodnih raziskovanj. To je možnost hitre in poceni nabave rezervnih delov. Že kratek pregled skladišč rezervnih delov v nekaterih rudnikih osvetljuje to stran. Medtem ko so rudniki pri

uporabi tujih kladiv hranili velike količine rezervnih delov, tudi tiste, ki jih malokdaj potrebujejo, prav ti pa so bili najdražji, odpade za domača kladiva ta količina na vsega desetino kvote, ki je potrebna za tuja kladiva. Razen tega nudi Železarna Ravne brezplačno tehnično pomoč pri vzdrževanju in rokovanju s kladivi, pokvarjena kladiva pa sprejema v popravilo.

Na začetku referata sem omenil, da rudarstvo za vzporedna dela uporablja tudi kladiva lažje kategorije (18 kg), gradbeništvo pa da jih uporablja v veliki meri. S temi kladivi so včasih dominirala na jugoslovanskih tržiščih skoraj izključno podjetja: Flottmann — Nemčija s kladivom AT-18 in Böhler — Avstrija s kladivom BH-16. Železarna Ravne proizvaja ekvivalentno kladivo iste kategorije oznake RK-18. Kladivo je po svojih lastnostih, posebnostih in konstrukciji zelo podobno navedenim tujim kladivom:

Osnovni podatki kladiv

Firma in tip	Teža kladiva v kg	Maks. dolžina mm	Premier bata mm	Hod bata mm	Število udarcev na min	Število obratov na min	Potreba zraka m ³ /min	Za vrtnanje
Flottmann AT-18	16,3	475	62	55	1900	290	1,85	T. L.
Böhler BH-16	16,5	495	62	52	2040	150	1,6	T. L. W.
Ž. R. RK-18	18,0	590	62	55	1900	280	1,74	T. L.

Indeks

I. R. J-40 515 \$ × 632 × 1,2	391.000 din	300
G. D. S-48 450 \$ × 632 × 1,2	284.400 din	215
A. C. RH-656 1050 Šk × 118,5 × 1,2	149.310 din	112
ŽR RK-21	132.000 din	100

Zgornja vzporedba kaže nesorazmerne razlike v nabavni ceni posameznih kladiv. Cena kladiva RK-21 je vidno nižja od

uvoženih, kar je zelo redek primer pri industrijski proizvodnji v Jugoslaviji.

Ne bom se spuščal v podrobno opisovanje in analize, ker se kladivo uporablja za podrejena dela, in to na mestih in gradbiščih, kjer se ne zahteva forsirani napredek. Kladivo dosega rezultate, ki so za 15 do 30 % manjši od kladiva RK-21. Vendar ima tudi to kladivo gotove prednosti, in sicer: manjšo težo in zelo enostavno konstrukcijo. Kladivo deluje dobro tudi pod najslabšimi pogoji dela, pri najmanjšem vzdrževanju in se njegova uporaba povsod priporoča, kjer so takšni pogoji. To je navadno primer pri gradnji cest, v manjših kamnolomih in drugih gradbiščih, povsod, kjer je na delu manj kvalificirana delovna sila.

Prepričan sem, da so navedeni podatki kakor tudi ostale karakteristike zadovoljivo osvetlili vprašanje uporabe tujih in domačih vrtnalnih kladiv in da jasno kažejo, da so domača kladiva enaka tujim.

III. del

UPORABA V DRŽAVI

Kako je bilo kladivo RK-21 sprejeto s strani potrošnikov in kakšen je obseg uporabe v jugoslovanskih rudnikih, gradbiščih, kamnolomih in drugje?

Najprej je treba povedati, da je kladivo RK-21 plod sodelovanja strokovnjakov posameznih jugoslovanskih rudnikov kovin, in to posebno Trepče, Mežice in Bora, da je bilo kladivo v teh rudnikih preizkušeno in da so ga nekateri takoj sprejeli v uporabo.

Seveda so v začetku sprejeli kladivo z določeno rezervo, vendar so že po kratkotrajni uporabi ugotovili številne prednosti in kladivo je bilo uvedeno kot standardno vrtnalno orodje. Strokovnjaki so hitro ugotovili velik učinek kladiva, možnost hitre in lahke nabave, rudarji njegov mirni tek, odlično izpihovanje in preko dolgega učinka tudi možnost večjega zaslužka.

V posameznih rudnikih so se nekoliko bolj upirali uvedbi domačega kladiva, vendar je naša tehnična služba s svojim vztrajnim delom in z objektivnim nastopom obvladala položaj. Z zadovoljstvom lahko ugotovimo, da je uporaba našega orodja iz dneva v dan večja. Najboljši dokaz za to je, da tuje firme nudijo sodelovanje pri proizvodnji pnevmatičnega in drugega rudarskega orodja, in to prav tiste firme, ki so nekoč odbijale naše predloge o sodelovanju.

Kot proizvajalec kvalitetnega pnevmatičnega orodja Železarna Ravne nima namena, da svoj proizvod samo plasira, temveč tudi, da kupec doseže z našim orodjem optimalne rezultate, ki jih vrtnalno kladivo lahko da. Če se v nekem rudniku ali drugje vrta s 50 % učinka in če so oni trenutno s tem zadovoljni, se bodo težko uprli prvemu konkurentu, ki bo s svojim orodjem takoj dosegel boljši rezultat. Da se to ne bi dogajalo, nudimo vsakemu kupcu svojo tehnično pomoč in strokovni nasvet, da bi se on z rednim delom približal tistim rezultatom, ki jih kladivo daje na poskusni napravi ali pri demonstraciji. To je drugi glavni cilj tehnične službe Železarne Ravne in bi zaradi tega navedel nekaj ugotovitev in nasvetov v tem pogledu.

IV. del

GLAVNE MOTNJE PRI PRAVILNEM
DELU VRTALNIH KLADIV

1. Zaradi dolgih in morda slabo dimenzioniranih, okvarjenih in slabo tesnjenih cevovodov pritisk na delovno mesto precej pade. Tako je mogoče opaziti na delovnem mestu za 1—3 atov manjši pritisk navadi iščejo drugi vzroki slabega učinka ali pa krivijo pnevmatična orodja.

Zato je treba kontrolirati stanje pritiska kot pri kompresorju. Ker se pritisk ponavadi meri samo pri kompresorju, se po na delovnem mestu med delom vrtalnih kladiv in narediti vse potrebno, da ne bo večjih razlik kot 0,5 at. med delovnim mestom in kompresorjem.

2. Ne misli se dosti na to, da je vrtalno kladivo kompliciran stroj in da ga je treba primerno vzdrževati.

Ne bom našteval vseh navodil in predpisov, vendar opozarjam na navodila za vzdrževanje vrtalnih kladiv Železarne Ravne, ki so vsakomur na razpolago brezplačno.

3. Kladivo je treba mazati kakor vsak drug stroj. Dostikrat dobimo v popravilo kladiva, ki so delala pol leta, vijak za dovajanje olja pa ni bil niti premaknjen. Naravno je, da je takšen stroj preko mere izrabljen, delal pa je z zmanjšanim učinkom. Tudi tu opozarjam na navodila.

4. Posamezne dele je treba pravočasno zamenjavati. Preveč izrabljeni del hitro uniči še sosednji del in s tem celo orodje. Obstoji namreč pojav, ki ga še nismo čisto odstranili: pri uporabi tujih vrtalnih kladiv je bilo nabavljanje rezervnih delov v prvih letih težko, počasno in drago (kolikor so se rezervni deli sploh dobili), pa so zaradi tega uporabljali kladiva tako dolgo, dokler so še udarjala, ne da bi se ozirali na zmanjšani učinek in na okvaro kladiva. Če je bilo takšno stališče takrat še do neke mere razumljivo, tako je zdaj neopravičeno, pa je treba tudi tu uvesti red in pravočasno zamenjavo izrabljenih delov. Izkoristite naše izkušnje in iščite svet naše tehnične službe.

5. Naravno je, da kladivo z vodilom svedra za 108 mm ne more delati s svedrom, ki ima vodilo 82 mm. Takšne reklamacije niso redke, s tem pa tudi težkoče pri delu in pri reklamacijah.

6. Pri naročilu je treba bolj paziti na pravilno specificiranje. Dogajajo se primeri kot v spodnji točki, kakor to, da se za vrtanje z vodnim izplakovanjem naročajo kladiva RK-21 L, kladiva RK-21 WA pa se uporabljajo za vrtanje z zračnim izpihovanjem.

Navadno so naročila pomanjkljivo specificirana in se iz njih ne vidi, kateri tip kladiva je potreben, za kakšna vodila svedra, kakšen priključek zraka itd. Zaradi tega pride do slabega uspeha pri delu in do reklamacij.

7. Kolikor pride med vrtanjem do tega, da se sveder zagodi, je treba vrtino večkrat izpihati, ko pa sveder s kladivom izvlačimo, je treba vsaj do polovice zapreti dovod zraka. Izvlačenje svedra s pomočjo kladiva pod polnim delovnim pritiskom hitro uničuje bronasto pušo s spiralnimi utori. Bronaste puše vzdržijo pri pravilnem delu 5000 m in več (rudnik Mežica),

Zmaga na tržišču

Že oddavnaj vemo, da ni zadosti samo proizvajati, marveč da je treba izdelke tudi prodati, čimbolj ugodno prodati.

V tem smislu smo doživeli pretekli mesec poziv, ki je v čast vsej naši skupnosti. Nedavno je soustvarjalec prednosti našega pnevmatskega orodja, glavni mehanik Ivan Zupan, predaval zboru inženirjev in tehnikov jugoslovanskega rudarskega sveta. (Objavljamo razpravo v celoti.) To razpravo z jasnimi primerjalnimi oziroma ekonomskimi podatki so po rudarskem svetu primerno popularizirali.

Kmalu je prišlo vabilo iz Grčije. Toda: podatki so podatki, povejte z dokazi!

In Ivan Zupan je pod vročim soncem Peloponeza povedal, predvsem pa tudi zavrtal z ravnim RK-18 tako uspešno, da so celo svetovne marke spoštljivo zaostale.

Priznanje Ravnem — in takoj naročila!

Seveda pa so naročila vezana na zakone tržišča, ki so:

1. ustrezni dobavni roki in njih točno izpolnjevanje,
2. ugodna cena predvsem seveda za kupca in
3. brezhibna kvaliteta.

Kvaliteto smo že dokazali, toda roki in proizvodni stroški so odvisni od nas, pa bodo domača in tuja tržišča na široko odprta ravnim izdelkom.

medtem ko jih ponekod uničijo v najkrajšem času, največ zaradi nepravilnega rokovanja, pa se tako dobi vtis, da je material slab, kar čisto ni primer.

8. Čelo usadnega dela svedra mora biti ravno in pravokotno in pod pravilnim kotom. Na ta način bat udarja na celo površino in specifični pritisk ne gre preko dovoljenih mej. Dogaja pa se, da čelo svedra ni pod pravilnim kotom in da v nekaterih rudnikih korigirajo svedre tako, da so udarna čela bombirana, kar vse pospešuje trošenje bata, vodila svedra kakor tudi svedra samega.

Z naštevanjem ugotovljenih pomanjkljivosti bi rad pokazal nanje, da bi pospešil njihovo odstranjevanje in da bi s tem doprinesel k boljšemu delu rudnikov, k večji produktivnosti dela in k znižanju proizvodnih stroškov.

Kaj je racionalizacija

Pri nas precej radi uporabljamo tujke. Vse je skoraj že »instrument«, čeprav je veljalo to prvotno le bolj za trompeto. Brž, ko kaj zamotamo, si prizadevamo potem to »pojasniti« najmanj s tujkami. Vse je strašno »učeno«, čeprav je v svojem bistvu še tako enostavno in preprosto.

Morda so prav tujke krive, da pade zanimanje za kako tako reč in morda se izogibljemo racionalizacije kot nekega strašila nekoliko

tudi zaradi tega bolj zahtevnega poimenovanja. V bistvu pa je to čisto osnovna prvina izvajanja dela in tako enostavna, kakor je enostavno in veliko vse, kar je dano človeku v prizadevanju za kruh in obstoj na zemlji.

Če pa že uporabljamo tujke, bi jo za naš pojem kar obdržali. Posrečena je:

Ratio (izgovori: racio) je latinska beseda in pomeni pamet, razum. Racionalno bo torej tisto, kar je pametno, razumno urejeno. Dokler nekaj še ni tako urejeno, še ni racionalno, še ni čisto pametno, zato je treba tisto stvar racionalizirati, to se pravi, urediti razumno, urediti tako, da bo kar se da pametno urejeno. Racionalizacija dela bo torej nekako »popametenje« dela (da uporabimo to za pojasnilo narejeno, sicer nenavadno, a vseeno dobesedno besedo) — torej ureditev dela tako, da bo najbolj prav. Delo pa bo po znanstveni klasifikaciji, a na vso srečo tudi po čisto človeškem stremljenju urejeno najbolj prav tedaj, kadar bo ob teh danih, pa povsod še ne uporabljenih možnosti, najbolj učinkovito, kadar bo najcenejše in ko ne bo zahtevalo preveč truda. No in prav takrat, ko bo naše delo že tako, se bo dalo delati še z večjim veseljem, predvsem pa tudi primerno zaslužiti in z zaslužkom primerno izhajati.

Racionalizacija dela je potemtakem iskanje in ukrep, kako bi se naše delo napravilo vsestransko boljše prav glede na obstanek, napredek in zadovoljstvo posameznika, delovne skupnosti in naroda.

Ne bojmo se je torej, marveč jo uvajamo na vseh koncih in krajih.

(Iz Kuharjeve »RACIONALIZACIJA«)

STANOVANJA

Naš kraj je bil prej znan tudi po stanovanjski mizeriji. Po letu 1945 se je začela stvar naglo popravljati in se je število stanovanj povečalo za naslednje zgraditve:

— Železarna je zgradila družinskih . . .	422
— Individualne hišice so dale . . .	46
— Ostale gradnje (vštevši Gradis itd.) . . .	110
Skupno torej doslej novih stanovanj . . .	578
— Za samce je bilo zgrajenih ležišč . . .	377

— V gradnji ima železarna letos še . . .	158
— Za samce pa garsonjer . . .	9

— Prošenj za družinska stanovanja pri železarni je . . .	298
— Prošenj za samska stanovanja . . .	48
— Prošnje mladoporočencev nenehno prihajajo.	

Veliko je bilo torej zgrajenega, pa lepa stanovanja. Medtem, ko so bila menda prej v kraju le 4 stanovanja s kopalnico, jih je sedaj takih vseh 422 oziroma jih pride še 159 — 580.

Seveda pa je stiska še vedno, kajti samo pri železarni je sedemkrat več sodelavcev, kot jih je bilo prej, kaj pa še občina, prosveta, gradbena podjetja itd.

Menda ta reč nikoli ne bo rešljiva, kajti: čim več, tem več... pod to goro zeleno.

LISTNICA UREDNIŠTVA

Spet in spet dobimo na uredništvo kak pripevek s področja kmetijstva. Nihče ne more reči, da nismo o naših burnih pavrih in o kmetijskem vprašanju kljub temu že nekaj objavili. Vemo za njihov trud na tej zdrti zemlji in cenimo njihovo ljubezen do bregov koroške dežele, vendar nekih daljših kmetijskih razprav pri tako redkem izhajanju lista le ne moremo objavljati. Bolj spadajo te stvari v njihov »Kmečki glas«. Sicer pa tako in tako radi vključujemo v naš list vselej tudi siceršnje zanimivosti iz vseh odtenkov dela in življenja tega kraja — kolikor le moremo.

- A: »Ferdinand se je torej oženil, ona pa menda nima nič...«
 B: »To že, a govori tri jezike.«
 A: »Ubogi mož!«
 B: »Spet ne bo tako hudo, ker je precej gluha.«

NAŠA GIMNAZIJA

DAJE POROČILO ZA ŠOLSKO LETO 1958-59

V smislu šolske reforme so se s tem šolskim letom vključili nižji razredi gimnazije v osemletno osnovno šolo, gimnazija pa obsega le prejšnje višje razrede V.—VIII., ki se zdaj štejejo kot I.—IV. razred (ali letnik).

ŠOLSKI ODBOR:

V tem šolskem letu je deloval tak, kakršen je bil že v šolskem letu 1957/58: gl. »Koroški fužinar« št. 10—12/1958. — S prihodnjim šolskim letom (1959/60) bo šolski odbor po sklepu 13. seje Sveta za šolstvo OLO Maribor sestavljen takole: 1 člana imenuje OLO Maribor, 2 člana učiteljski zbor, 2 člana zbor volivcev Ravne-Čečovje, 1 člana zbor volivcev Ravne-trg, 1 člana zbor volivcev Prevalje, 1 člana občinski komite LMS Ravne, 1 člana Soc. zveza DL Ravne, 1 člana Društvo prijateljev mladine Ravne, 1 člana Športno društvo »Fužinar« Ravne, 1 člana Delavski svet Železarne Ravne, 1 člana Delavski svet Rudnika Mežice, 3 člane šolska skupnost učencev;

ravnatelj šole je član šolskega odbora po svojem položaju.

OSEBJE:

(Naziv, plač. razred, rojstno leto, začetno leto službovanja, od kdaj je na Ravnah, stroka in kaj je učil)

a) redno učno:

Dr. Sušnik Franc, ravnatelj (prof. III/2, 1898, 1922, 1945; Ne, jugosl. knjiž.-; lat 1a, 1c; ne 1a, 2b; 8 ur)

Andrić Anatol (prof. IV./2, 1902, 1926, 1955; Zg, Fil): fil 4a, 4b; psi 3a, 3b; ze 3a, 3b, 4a, 4b; zg 1c, 2a, 4a, 4b; 32 ur

Čuden Marjan (prof. pripr. XII., 1930, 1955, 1955; An, ne): an v vseh razredih: 32 ur, knjižničar dijaške knjižnice, varuh gramofon. invent. za tuje jezike; (angl. v tečaju DRMIT 4 ure)

Golčer Anton (prof. pripr. XII., 1931, 1956, 1956, Bio); pri v vseh razredih: 24 ur; varuh prirodoslovne in geološke zbirke; vodja prirodosl. in fotoamat. krožka;

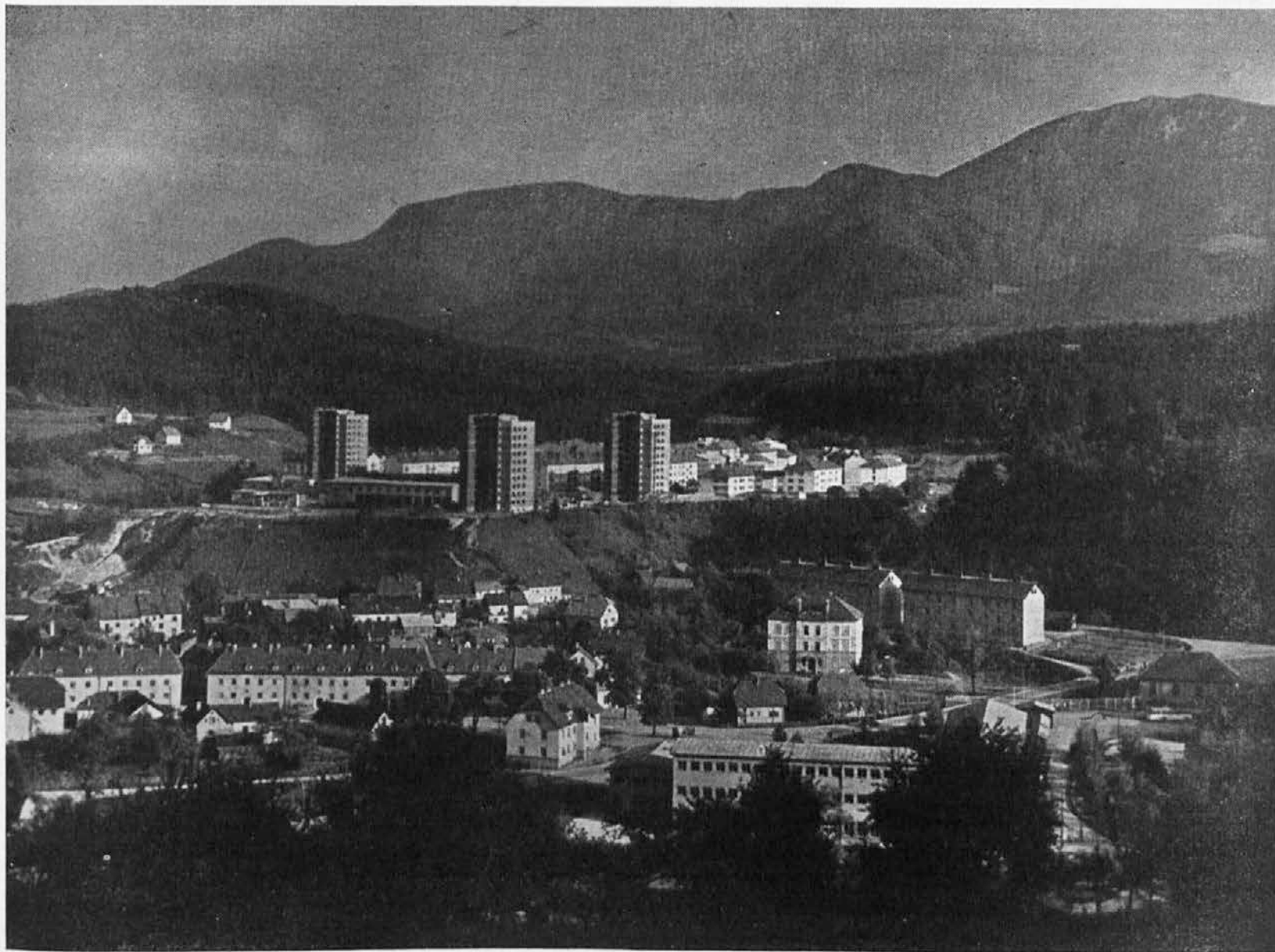
poverj. učit. zbora za zvezo s šol. komit. LMS

Golmajer Pavel (predm. učit., X., 1922, 1945, 1959; Te): te/m v vseh razredih: 16 ur (na osn. šoli 6 ur); 22 ur; varuh invent.-m-telovadbe; poverj. učit. zb. pri predsedstvu šolske skupnosti učencev; pomožni inšpektor za te

Klun Olga (predm. učit., 1914, 1937, 1945; te/ž v vseh razredih: 16 ur (na osnovni šoli 12 ur); 28 ur; varuh invent. ž. telovadbe; varuh podporne knjižnice; upravnica šolske in mlečne kuhinje; ravnateljica šole za izobraževanje odraslih (uči na tej šoli 6 ur)

Le p J ož e (prof. XI., 1928, 1952, 1952; Ma): fi 3a, 4a; ma 1a, 2a, 3a, 4a; lat 1b: 23 ur; varuh ozvočne naprave in radijskih aparatov; (na osn. šoli 8 ur); organiz. vodja tečaja Dopisne ekon. šole (uči na tej šoli 4 ure)

Lodrant Stanko (prof. X., 1927, 1950, 1950; Ke): fi 3b, 4b; ke 2a, 2b, 3a, 3b, 4a, 4b: 20 ur; varuh kem. in fiz. zbirke; vodja

RAVNE NA KOROŠKEM

Povest in realnost novega časa. Vsaj dve stolpnici bosta vseljivi že letos.

radioamaterskega in alpin. krožka; poverjenik Počitniške zveze; (uči na osnov. šoli 5 ur, na tečaju Dopisne ekonomske šole 2 uri)

Mr. **ak ar Jože** (prof. priprav. XII., 1927, 1956, 1956; Ma): fi 2a, 2b; ma 1b, 1c, 2b, 3b, 4b: 26 ur; varuh mat. zbirke učil; upravnik Dij. doma; (na Vaj. šoli 6 ur)

Mr. **davšič Janez** (prof. priprav. XII., 1928, 1957, 1957; Sl): sl 1b, 2a, 2b, 3b, 4b: 22 ur; vodi filmski klub; (na osn. šoli 9 ur)

Mr. **ozvald Marjan** (prof. priprav. XII., 1926, 1955, 1956; Sl): sl 1a, 1c, 3a, 4a; (na MIŠ 6 ur, na Vaj. šoli 4 ure): 28 ur; knjižničar učiteljske knjižnice

Mr. **pajk Anton** (prof. priprav. XII., 1927, 1955, 1955; Zg): ze 1a, 1b, 1c, 2a, 2b; zg: 1a, 1b, 2b, 3a, 3b: 31 ur; varuh zgod. in zemljep. zbirke in projekcij. aparatov; (na šoli za izobr. odraslih 2 uri)

Mr. **plešej Jože** (prof. priprav. XII., 1931, 1957, 1957; Fr): fr v vseh razredih: 30 ur; poverj. za Počitniško zvezo, vodil krožek španščine

b) Honorarno učno osebje:

Mr. **merzel Ladislav**, učit. priprav. na MIŠ: predv. vzg. m: 3ab, 4ab; predv. vzg. ž: 4ab: 6 ur

Mr. **lenassi-Slanič Angela**, dipl. VŠMS, medic. sestra: predv. vzg. ž 3ab: 2 uri

Mr. **andrič-Pintar Marjana**, profesorica na osn. šoli: lat II. tečaj (2a:5): 1 uro

Mr. **petrun Jože**, ravnatelj nižje glasbene šole: mladinski pevski zbor: 2 uri

c) Tajnica:

Mr. **meisterl Anica** (učiteljica XI., 1917, 1937, 1956)

c) tehnično:

Mr. **podgoršek Martin** (šolski pomočnik, 1907, 1927, 1945)

Mr. **pečovnik Anton** (kurjač, 1925, 1949, 1953)

Mr. **lesjak Matilda** (snažilka, 1916, 1954, 1954)

Mr. **sekavčnik Helena** (snažilka, 1926, 1953, 1953)

Mr. **šuler Marija** (snažilka, 1922, 1955, 1955)

Mr. **snažilke: Petrič Marija** (1939, 1956, 1956), **Štruc Pavla** (1937, 1956, 1956) in **Trepan Marija** (1935, 1958, 1958) so prešle s 1. I. 1959 z gimnazijskega na osnovnošolski proračun.

SPREMEMBE V UČITELJSKEM ZBORU:

Potem, ko se je prejšnja osemrazredna gimnazija razformirala in sta se organizirali osemletna osnovna šola in štirirazredna gimnazija, se je namestilo učno osebje na novo po razpisu.

Gimnazijski učiteljski zbor 1957/58 se je s 1. IX. 1958 razdelil takole:

a) na osnovno šolo na Ravnah so šli:

Mr. **andrič-Pintar Marjana**, **Celcer-Mlinšek Breda**, **Dolinšek Maks**, **Janko-Maračić Bosiljka**, **Kodrin Mihael**, **Medvešek Borut**, **Mrdavšič-Hribar Vera**, **Pejovnik Gabrijela**, **Plevnik Martin** in **Pucelj Majda**;

b) Drugam so šli:

Mr. **mauer Dušan** (na gimnazijo v Stično), **Pleško-Masič Miriam** (na I. gimnazijo v

Maribor) in **Stanovnik Justin** (na osnovno šolo v Kamnik);

c) na novo osnovano štirirazredno gimnazijo na Ravnah so prišli: vsi ostali.

č) Z MIŠ Ravnne je prišel na gimnazijo s 1. IX. 1958 **Golmajer Pavel**.

(Na gimnaziji s šolskim letom 1958/59 razpisano mesto profesorja za zemljepis je dobil Černetič Avgust, ki pa je bil postavljen za ravnatelja osnovne šole na Ravnah.)

USPEH DIJAKOV KONEC JUNIJA 1959

I.—IV. razred:

Izdelali: odličnih 21, prav dobrih 63, dobrih 105, zadostnih 19; vseh: 208 = 79,4 %.

Popravne izpite imajo: iz enega predmeta 29, iz dveh predmetov: 3; vseh: 32.

Padlo jih je: 18. — Neocenjeni: 4.

IMENIK DIJAKOV

(96 + 166 = 262)

Pri imenih je v oklepaju naznačen dijakov domači kraj, na kraju pa uspeh; črta na koncu stoji pri tistih, ki so padli; predmeti na koncu pomenijo popravni izpit, zvezdica pa pomeni, da je to uspeh po popravnem izpitu v juniju 1959.

I. a (10 + 20 = 30)

Razrednik: Pajk Anton

Mr. **golob Ferdinand** (Dravograd): —

Mr. **klančnik Janez** (Ravne): an

Mr. **koželjnik Jože** (Ravne): dober

Mr. **krenker Rudolf** (Podklanc): odličen

Mr. **močilnik Alojz** (Lokovica): an, fr

Mr. **peruš Gregor** (Vuzenica): zadosten

Mr. **semprimožnik Ludvik** (Ojstriška vas): prav dober

Mr. **šekl Anton** (Ravne): an

Mr. **volčanšek Bogomir** (Ravne): prav dober

Mr. **zavratnik Anton** (Trbonje): prav dober

Mr. **andrič Marija** (Vuzenica): odlična

Mr. **bobovnik Marija** (Radlje ob Dravi): dobra

Mr. **černe Vlasta** (Vuhred): odlična

Mr. **gerdej Ana** (Dolga brda): dobra

Mr. **jehart Marija** (Dravograd): dobra

Mr. **kerbev Vera** (Ravne): odlična

Mr. **kotnik Roza** (Črneška gora): dobra

Mr. **kozmajer Gertraud** (Trbonje): prav dober

Mr. **leskovec Marija** (Dolga brda): an

Mr. **lešnik Adela** (Muta): odlična

Mr. **ozim Irena** (Radlje): —

Mr. **pavlič Štefanija** (Trbonje): dobra

Mr. **perše Alojzija** (Lokovica): an, fr

Mr. **pungartnik Hermina** (Mežica): prav dober

Mr. **pustoslemšek Olga** (Mežica): —

Mr. **sečnjak Hilda** (Ravne): prav dober

Mr. **stanič Marjeta** (Vuzenica): dobra

Mr. **šeler Karolina** (Mežica): dobra

Mr. **šift Erika** (Ravne): zadostna

Mr. **vožič Ingrid** (Črneče): prav dober

(Mr. **kerbev Vera**, odlična in vzorna dijakinja, je umrla 8. julija)

I. b (9 + 20 = 29)

Razrednik: Čuden Marjan

Mr. **buhner Ivan** (Podpeca): zadosten

Mr. **fras Jože** (Ravne): dober

Mr. **karner Jože** (Bukovska vas): odličen

Mr. **lušenc Franc** (Slovenj Gradec): dober

Mr. **podgoršek Helmut** (Ravne): —

Mr. **praper Otokar** (Dravograd): dober

Mr. **škorjanc Ivan** (Otiški vrh): ma

Mr. **svečko Rudolf** (Tomaška vas): dober

Mr. **videmšek Ivan** (Ravne): —

Mr. **bračko Silva** (Prevalje): dobra

Mr. **čop Jelka** (Ravne): prav dober

Mr. **delalut Otilija** (Podpeca): an

Mr. **fabiani Lidija** (Prevalje): dobra

Mr. **fele Majda** (Mislinja): dobra

Mr. **gams Alenka** (Vrhe pri Slov. Gradcu): prav dober

Mr. **gostenčnik Marija** (Slov. Gradec): odlična

Mr. **kramaršič Barbara** (Prevalje): dobra

Mr. **lesjak Elizabeta** (Ravne): dobra

Mr. **lichtenegger Irena** (Prevalje): an

Mr. **mežnar Ljudmila** (Gmajna): dobra

Mr. **mori Antonija** (Ravne): zadostna

Mr. **pačnik Marija** (Prevalje): dobra

Mr. **pregel Kristina** (Libeliče): dobra

Mr. **ramšak Ivana** (Prevalje): prav dober

Mr. **rudolf Terezija** (Prevalje): neocenjena

Mr. **stane Marija** (Mežica): an, ma

Mr. **šaloven Albina** (Šentjanž): dobra

Mr. **ulcej Angela** (Prevalje): dobra

Mr. **uranšek Olga** (Libeliška gora): dobra

Mr. **schöndorfer Marko** (Dravograd): izstopil

19. 5. (v uk za električarja)

I. c (10 + 19 = 29)

Razrednik: Plešej Jože

Mr. **brumen Nikolaj** (Žerjav): dober

Mr. **favai Danilo** (Ravne): zadosten

Mr. **jamšek Robert** (Ravne): zadosten

Mr. **kokalj Maksimilijan** (Ravne): —

Mr. **kuljad Franc** (Mežica): —

Mr. **mager Franc** (Zagrad): prav dober

Mr. **navodnik Anton** (Uršlja gora): dober

Mr. **potočnik Ivan** (Javorje): dober

Mr. **rupar Srečko** (Prevalje): dober

Mr. **žlebnik Henrik** (Črna): odličen

Mr. **acman Elen** (Ravne): zadostna

Mr. **bloder Neža** (Podpeca): an

Mr. **dihpol Pavla** (Prevalje): prav dober

Mr. **dragar Avrelija** (Hrpelje): prav dober

Mr. **german Terezija** (Ravne): —

Mr. **hergold Ivana** (Gradišče): dobra

Mr. **jelen Tanja** (Črna): —

Mr. **knez Marija** (Bistra): zadostna

Mr. **komar Erna** (Mežica): zadostna

Mr. **krebs Terezija** (Ravne): ma

Mr. **maklin Roza** (Mežica): dobra

Mr. **matjaž Berta** (Ravne): an

Mr. **modrej Marija** (Črna): dobra

Mr. **oderlap Ana** (Mežica): an

Mr. **petrač Ivanka** (Ravne): an

Mr. **pratnekar Pavla** (Šentanel): prav dober

Mr. **štern Frida** (Jamnica): prav dober

Mr. **šurc Rozalija** (Podpeca): an

Mr. **travnekar Hedvika** (Mežica): dobra

Mr. **butolen Jože** (Radlje): izstopil 1. 4.

II. a (14 + 19 = 33)

Razrednik: Mrdavšič Janez

Mr. **adamič Erik** (Podpeca): zadosten

Mr. **ambrož Friderik** (Dravograd): prav dober

Mr. **fanedl Alojz** (Ravne): dober

Mr. **gostenčnik Adolf** (Vič pri Dravogradu): dober

Mr. **heber Franc** (Dravograd): neocenjen

Mr. **kac Ivan** (Šmarten): dober

Mr. **misirlić Aleksander** (Dravograd): dober

Mr. **pašek Božidar** (Slovenj Gradec): —

Mr. **pirtovšek Ervin** (Dravograd): prav dober

Mr. **rubin Ivan** (Pameče): fi

Mr. **šlaher Vinko** (Radlje): an

Mr. **štor Božidar** (Šmarten): prav dober

Mr. **turičnik Viktor** (Gradišče): an

Mr. **vončina Oto** (Mislinje): an

Mr. **areh Marija** (Slovenj Gradec): prav dober

Mr. **cehner Elfrida** (Dravograd): an

Mr. **čerče Edeltraud** (Radlje): dobra

Garmuš Štefanija (Dravograd): dobra
 Jernej Berta (Črna): an
 Katz Erika (Žvabek-Avstrija): dobra
 Laznik Brigita (Črna): dobra
 Marzel Marjana (Šmiklavž): zadostna
 Naglič Rozalija (Črna): prav dobra
 Petelinc Jerica (Podklanec): dobra
 Radovič Zora (Slovenj Gradec): prav dobra
 Renčelj Marija (Radlje): dobra
 Slavič Ana (Stari trg): —
 Valdhauser Rozika (Žerjav): prav dobra
 Verdnik Marija (Dravograd): odlična
 Vernekar Marija (Libeliče): dobra
 Vezonik Margareta (Radlje): prav dobra
 Vošner Jožefa (Mislinjska Dobrova): odlična
 Vrhnjak Irena (Pameče): odlična
 Fečur Silva (Slovenj Gradec): izstopila
 9. 10. (v službo)
 Mlačnik Marjana (Črna): izstopila 30. 10. (v službo)

II. b (11 + 22 = 33)

Razrednik: Golčer Anton

Gigerl Herbert (Ravne): zadosten
 Igerc Kazimir (Ravne): zadosten
 Izak Herman (Ravne): dober
 Kert Jožef (Prevalje): dober
 Kokalj Srečko (Ravne): dober
 Mlakar Janez (Prevalje): dober
 Puhan Franc (Črna): neocenjen
 Rozman Mirko (Ravne): zadosten
 Sablatnik Jožef (Prevalje): zadosten
 Veniger Jožef (Bistra): prav dober
 Vogl Herman (Mežica): prav dober
 Čapelnik Hilda (Ravne): dobra
 Emeršič Olga (Ravne): dobra
 Gaber Ivanka (Črna): —
 Gačnik Jerica (Mežica): prav dobra
 Hudopisk Ema (Prežihov vrh): —
 Jernej Terezija (Pristava): an
 Komše Erika (Radlje): an
 Kos Helmtrud (Muta): prav dobra
 Kralj Vilma (Maribor): dobra
 Krebs Marija (Ravne): ma
 Krenk Frančiška (Prevalje): prav dobra
 Lenassi Kristina (Prevalje): prav dobra
 Medvešek Mihaela (Ravne): zadostna
 Miler Elizabeta (Podpeca): odlična
 Pistotnik Hanelore (Ravne): zadostna
 Pintarič Marta (Muta): dobra
 Pratnekar Magdalena (Mežica): prav dobra
 Rac Pavla (Šentanel): dobra
 Stane Zofija (Mežica): dobra
 Štor Angela (Ravne): —
 Vravnik Marta (Ravne): prav dobra
 Vrhnjak Emilija (Podlipje): dobra

III. a (9 + 19 = 28)

Razrednik: Lep Jože

Gorjanc Janez (Ravne): prav dober
 Horvat Demeter (Ravne): dober
 Jordan Maks (Otiški vrh): dober
 Kavčič Franc (Ravne): prav dober
 Lušnic Rajko (Gornji Dolič): prav dober
 Mori Rudolf (Ravne): an
 Pogorevčnik Karel (Ravne): prav dober
 Stopajnik Franc (Črna): dober
 Tovšak Peter (Št. Ilj): odličen
 Arnold Vida (Stražišče): prav dobra
 Heidenkummer Danijela (Slovenj Gradec): dobra
 Horvat Anamarija (Šmarten): dobra
 Horvat Gabrijela-Tanja (Dravograd): —
 Hribernik Marija (Dravograd): dobra
 Kac Miroslava (Šmarten): dobra

S skupščine občinskega komiteja ZKS na Ravnah, kjer je bilo podano do sedaj eno najpodrobnejših poročil o delu in življenju tega kraja

Kariž Marjeta (Dravograd): dobra
 Mravljak Mihaela (Vuhred): an
 Paulič Alojzija (Trbonje): prav dobra
 Petelinc Hedvika (Podklanec): dobra
 Preglau Marija (Boštjan): neocenjena
 Repnik Marija (Št. Vid nad Vuzenico): an
 Rus Viktorija (Slovenj Gradec): prav dobra
 Širnik Pavla (Otiški vrh): dobra
 Štimnikar Jožefa (Slovenj Gradec): —
 Tovšak Rozalija (Legen): an
 Vilič Ana (Dravograd): prav dobra
 Zajc Veronika (Hrastovec): dobra
 Žagar Rozalija (Mežica): an

III. b (15 + 18 = 33)

Razrednik: Mlakar Jože

Dirntiš Aleksander (Dolga brda): prav dober
 Gostenčnik Engelbert (Ravne): dober
 Ivartnik Franc (Ravne): prav dober
 Klančnik Gregor (Ravne): dober
 Krivograd Franc (Mežica): dober
 Mihev Štefan (Pristava): ma
 Pečovnik Gerhard (Mežica): prav dober
 Pratnekar Jože (Mežica): dober
 Pratnekar Tone (Mežica): dober
 Prevalnik Franc (Mežica): prav dober
 Prodanovič Peter (Prevalje): —
 Rigelnik Herman (Mežica): dober
 Štruel Edvard (Črna): dober
 Volf Štefan (Ravne): dober
 Žagar Franc (Črna): prav dober
 Breznik Alojzija (Ravne): dobra
 Buhvald Ana (Ravne): dobra
 David Ida (Črna): dobra
 Godnov Zofija (Prevalje): prav dobra
 Magdič Biserka (Mežica): dobra
 Mešl Erna (Prevalje): odlična
 Naveršnik Jožica (Ravne): prav dobra
 Oder Hermina (Podgora): dobra
 Potočnik Ljudmila (Prevalje): odlična
 Praper Cveta (Mežica): dobra
 Prosenc Helena (Mežica): prav dobra
 Rožič Mihaela (Ravne): dobra
 Skudnik Ana (Žerjav): prav dobra
 Spanžel Marija (Ravne): dobra
 Šuler Marija (Ravne): dobra
 Vačun Marija (Mežica): dobra
 Zavodnik Marija (Stražišče): dobra
 Zorman Irena (Ravne): dobra

IV. a (9 + 12 = 21)

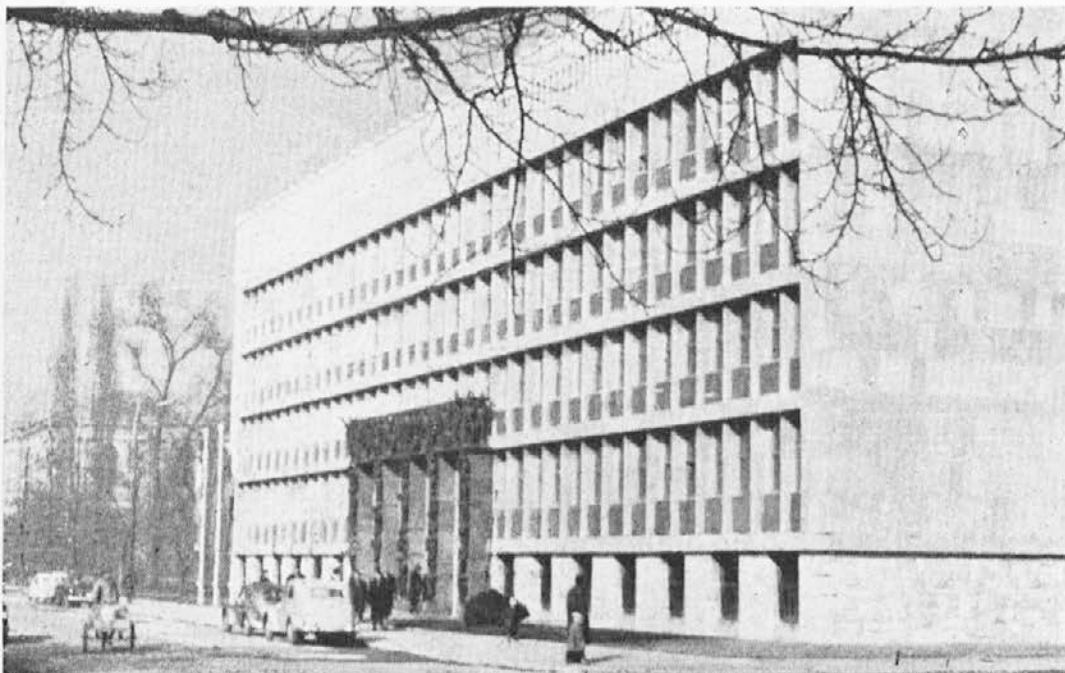
Razrednik: Ozvald Marjan

Ažnoh Ivan (Gmajna): odličen
 Batič Rafael (Zgornji Dolič): odličen
 Brglez Ivan (Radlje): dober
 Fuchs Zvonimir (Dravograd): dober*
 Jehart Marjan (Stari trg): dober
 Kramljak Alojzij (Planina): dober
 Poberžnik Franc (Gmajna): dober
 Sagmeister Otmar (Danijel): odličen
 Vošner Ivan (Mislinjska Dobrova): odličen
 Cajnko Kristina (Slovenj Gradec): dobra
 Cerar Jedert (Bukovska vas): prav dobra
 Hefler Jelka (Radlje): prav dobra
 Jurjec Antonija (Mislinje): dobra
 Kališnik Hedvika (Prevalje): dobra
 Kotnik Zofija (Mislinje): dobra
 Koželj Ana (Slovenj Gradec): dobra
 Krofl Milena (Slovenj Gradec): prav dobra
 Novak Ivanka (Vuzmetinci): prav dobra
 Razgoršek Cecilija (Ravne): zadostna
 Trilar Marija (Vuhred): dobra
 Volčanšek Sonja (Ravne): prav dobra

IV. b (9 + 17 = 26)

Razrednik: Andrič Anatol

Enci Maks (Prevalje): dober
 Iglar Radoslav (Mežica): dober
 Kodrun Pavel (Črna): dober
 Kokalj Roman (Ravne): dober
 Kotnik Janko (Dobrije): dober
 Pogorevčnik Damijan (Ravne): odličen
 Špegel Marjan (Ravne): odličen
 Tomaž Alojz (Prevalje): prav dober
 Uranc Franc (Prevalje): prav dober
 Borec Bibijana (Črna): prav dobra
 Bricman Matilda (Sv. Primož na Pohorju): dobra
 Dobnik Marta (Mežica): prav dobra
 Fanedl Kristina (Ravne): prav dobra
 Gostenčnik Marija (Ravne): dobra
 Hercog Barbara (Črna): prav dobra
 Kavčič Jelisava (Prevalje): —
 Lichtenegger Danica (Prevalje): dobra
 Mezner Romana (Ravne): dobra
 Miler Marija (Podpeca): prav dobra
 Oprešnik Marija (Črna): prav dobra
 Pavlič Margareta (Mežica): dobra
 Potočnik Marija (Mežica): prav dobra

Slovenski parlament. Nova — letos dograjena zgradba Ljudske skupščine v Ljubljani

Ramšak Barbara (Črna): prav dobra
 Ramšak Ljudmila (Prevalje): zadostna
 Šmid Marija (Prevalje): dobra
 Šteharik Ljudmila (Ravne): —*

MATURA V JUNIJU 1958

Izpitni odbor: predsednik: dr. Savnik Roman, odposlanec sveta za šolstvo LRS. — Podpredsednik: dr. Sušnik Franc, ravnatelj gimnazije. — Člani: za slovenski jezik: Ozvald Marjan (4 a), Mrdavšič Janez (4 b); za angleški jezik: Čuden Marjan; za nemški jezik: Čuden Marjan; za zgodovino: Andrić Anatol; za matematiko: Lep Jože (4 a), Mlakar Jože (4 b); za biologijo: Golčer Anton; za fiziko: Lep Jože (4 a), Lodrant Stanko (4 b); za kemijo: Lodrant Stanko; za zemljepis: Andrić Anatol. — Tajnik: Plešej Jože.

Pismene naloge so bile te-le:

I. Slovenski jezik, 15. VI. (po izbiri):

a) Odsev boja za narodno, družbeno in duhovno podobo slovenstva v delih Ivana Cankarja.

Pisalo $4 + 17 = 21$ kandidatov.)

b) Veliki čas je izklesal novo podobo moje doline in njenih ljudi.

(Pisalo $14 + 10 = 24$ kandidatov.)

II. Matematika, 16. VI.:

1. Razlika dveh zaporednih členov aritmetičnega zaporedja je koren enačbe

$$a^{2x} \sqrt{a^{x-13}} = \sqrt[3]{a^x},$$

vsota tretjega in četrtega člena je 51. Koliko členov tega zaporedja dá vsoto 120 in kateri so?

2. Rombu ($\alpha = 60^\circ$) je včrtan krog s površino $625 \pi \text{ cm}^2$. Izračunaj volumen telesa, ki nastane pri vrtenju romba okrog premice, ki poteka skozi vrh ostrega kota in je vzporedna z višino!

3. Premica $-4x + y + 8 = 0$ seče parabolo $y^2 = 16x$. Določi enačbi tangent v presečiščih premice s parabolo; določi še enačbo tiste krožnice, ki se v presečišču v prvem kvadrantu dotika tangente parabole in gre tudi skozi drugo presečišče, kot med

parabolo in prvotno premico in tisto točko na paraboli, ki je od dane premice najbolj oddaljena!

III. Tuji jezik: 17. VI.

a) angleški jezik: The Nature of Television (An English Reader, 1952, page 167);

b) nemški jezik: Eine Blüte entfaltet sich (iz revije: Kosmos, Mai 1959, stran 202): pisal $1 + 0 = 1$ privatist.

Ustni izpiti so bili od 19. do 25. junija.

Oprošeni so bili ustnega izpita: Ažnoh Ivan, Batič Rafael, Pogorevčnik Damjan, Špegel Marjan, Vošner Jože. — Od tujih jezikov (an, fr) so izbrali vsi angl. (1 priv. nem.) — Od predmetov real. skupine so izbrali: fi 2, ke 26, bio 10, ze 7.

Uspeh kandidatov ($18 + 27 = 45$):

Priimek in ime (poklic staršev, domači kraj): uspeh; nadaljnji študijski namen kandidatov:

Ažnoh Ivan (kmet, Gmajna): odličen; metalurgija

Batič Rafael (kmet, Zgornji Dolič): odličen; medicina

Brglez Ivan († rudar, Radlje): dober; metalurgija

Enci Maks (upravnik restavracije, Prevalje): popr. izpit iz ma; umetn. zgodovina
 Iglar Radoslav (predmetni učitelj, Mežica): dober; stomatologija

Jehart Marjan (usnjarski mojster, Slovenj Gradec): zadosten; kemija

Kodrun Pavel (jamski strojnik, Črna): dober; tehnika-strojni oddelek

Kokalj Roman (upok. uslužbenec, Ravne): zadosten; metalurgija

Kotnik Janko (upok. predelavec, Ravne): popr. izpit iz ke; visoka šola za telesno vzgojo

Kramljak Alojz (kmet, Planina na Pohorju): dober; kemija

Maklin Milan, priv. († ključavničar, Mežica): popr. izpit iz slov.; v službo

Poberžnik Franc (kmet, Gmajna): zadosten; tehnika-strojni oddelek

Pogorevčnik Damijan (skladiščnik, Ravne): odličen, medicina

Sagmeister Otmar (kmet, Danijel pri Trbonjah): odličen; matematika

Špegel Marjan (honor. novin., Ravne): odličen; ekonomska fakulteta

Tomaž Alojz (druž. upokojenka, Prevalje): dober; stomatologija

Urance Franc (kovač v železarni, Prevalje): dober; metalurgija

Vošner Ivan (cestar, Mislinjska Dobrova): prav dober; germanistika

Borec Bibijana († zidarski mojster, Črna): dobra; stomatologija

Bricman Matilda (kmet, Primož na Pohorju): popr. izpit iz an; VPŠ-ma

Cajko Kristina (nameščenec, Slovenj Gradec): dobra; farmacija

Cerar Jerica († železn. desetar, Sentedrta): dobra; romanistika

Dobnik Marta (komercialist, Mežica): prav dobra; kemija

Fanedl Kristina (ključ. mojster v železarni, Ravne): dobra; ekonomska fakulteta

Gostenčnik Marija (komerc. direktor, Ravne): popr. izpit iz zg; višja gospodinj-ska šola

Hefler Jelka (knjigovodja, Radlje): do-bra; stomatologija

Hercog Barbara (električar, Črna): do-bra; farmacija

Jurjec Antonija (nameščenec KZ Mislinje); zavrjn. po čl. 23; biologija

Kališnik Hedvika (delavec v železarni, Prevalje): dobra; glasba

Kotnik Zofija (gozdni delavec, Mislinje): popr. izpit iz sl; Višja šola za medic. sestre

Koželj Anica (knjigovodja, ravnatelj posojilnice, Slovenj Gradec): popr. izpit iz zg; matematika

Krofi Milena (tesarski mojster, Slovenj Gradec): prav dobra; medicina

Lichtenegger Danica († fin. kontrolor, Prevalje): dobra; VPŠ

Mezner Romana (upravnik menze, Ravne): dobra; farmacija

Miler Marija (rudar, Podpeca): prav do-bra; medicina

Novak Ivanka (mali kmet, Vuzmetinci): prav dobra; germanistika

Oprešnik Marija (strojnik, Črna): odlič-na; germanistika

Pavlič Margareta (ključavničar, Mežica): zadostna; farmacija

Potočnik Marija († tesarski mojster, Mežica): prav dobra; arhitektura

Ramšak Barbara (zdravnik, Črna): odlična; farmacija

Ramšak Ljudmila (mizarski mojster, Prevalje): popr. izpit iz ma; germanistika

Razgoršek Cecilija (topilec, Ravne): popr. izpit iz ma; višja gosp. šola

Trilar Marija (prometnik, Vuhred): za-dostna; farmacija

Šmid Marija (tehnik, Prevalje): zadost-na; arhitektura

Volčanšek Zofija (višji obratni tehnik, Ravne): dobra; farmacija

PRIVATNE IZPITE

so opravili:

za IV. razred: Maklin Milan, hon. usl., Mežica (oktobra 1959);

maturo: Pfau Marta (oktobra 1958) *

ŠOLSKA SKUPNOST UČENCEV:

Predsedstvo: Gačnik Jerica, predsednica; Novak Ivanka, podpredsednica; predsedniki razrednih skupnosti: Zavratnik Anton

Mojster Lipuš govori:

„... varujte se nezgod!“

Dragi tovariš urednik!

Na Vaše vabilo se radevolje odzovem, da Vam napišem nekaj vrstic iz spominov na sodelovanje v ravenskih fužinah.

Moj prvi šiht je bil 2. junija 1914, torej 3 tedne pred izbruhom prve svetovne vojne. Dovažal sem najprej grodelj k pudlarcam. Sem kar gledal, kakšni dedje so bili pudlarji, sami velikani. Naj jih navedem samo nekaj: Zalokar, Babin, Mude, Mežner in drugi.

Ko je bila 26. junija mobilizacija, je bila drugi dan v tovarni prava praznота. Samo pogovarjali so se, kateri so že odšli in nekako strah je bilo vse. Spominjam se, kako so žene jokale in z otroci spremljale moše na postajo, nekatere prav zadnjikrat.

Kmalu sem bil premeščen v livarno. Takrat so bile še 3 peči, ki so jim pravili »tigel-ofen«. V eno peč se je založilo 21 loncev, ki so bili naloženi po 35 kg samo s kvalitetskimi odpadki in točno po kg na tehtano, kakor je pač bila predvidena šarža. Lili smo raznovrstna specialna jekla. Na eni peči smo pa lili krogle, namreč velike, za topove 31,5 kalibra. Ko je bila peč odprta, je bila huda vročina, imeli smo nalašč takšno obleko, pa še namočeno, drugače bi se vžgala, kdor bi stopil k peči. Po dve peči sta skupaj delali pri šaržah. Imeli smo dosti prostega časa, da smo se lahko šli okrepčat v takratno kantino. Topilci so se pa kar menjali v kantini. Poleg plače smo dobili še premije za dobre krogle. Martinarna je imela takrat samo 1 peč 27 ton. Leta 1915 pa so začeli graditi drugo, ki sedaj počiva. Temelje so kopali begunci iz Galicije. Ko je bila dograjena, sta obratovali obe martinki. Premeščen sem bil v martinarno. Na novi peči smo lili tudi krogle 7 kalibra. Za martinovo peč je bil samo 1 mojster, neki Bido (Romunc), na drugo peč je hodil k šaržam takratni obratovodja Mihelič, ki je bil drugače dober, če mu takratni predgrelec Veter ni prepogosto donasal pivo.

Kadar je bila kakšna peč v remontu, smo morali iti po potrebi v spodnjo uto v kladivarno, valjarno ali k varilnim pečem. Ni bilo tako kot danes, da ima vsak obrat

svoje ljudi. Tako si bil takrat seznanjen skoraj z vsem delom po utah. Delali smo po 12 ur, v soboto in v nedeljo pa po 18 ur, da smo se menjali. V livarni in v martinarni so delali nepretrgoma.

Kakšna je bila prehrana, posebno leta 1918? Imeli smo svoj magacin, ali dobiti ni bilo nič. Žene so čakale po 3 ure, pa če je dobila 1 kg moke ali kruha, en hleb ali samo pol, je bilo že veliko. Samski, ki smo bili na hrani, sploh nismo dobili kruha. Na šihu smo pekli krompir, pa še tega so kradli. Šli smo radi ob sezonskem delu na kmete kosit, tudi v Kotlje in na Sele, da smo se najedli, pa še s seboj smo dobili kruha, posebno družinski očetje, da so imeli še deci kaj dati, ki je komaj čakala kruha. Bil sem med vso vojno oproščen; takih je bilo malo. Oproščenih nas je bilo sicer veliko, a ni držalo za vse. Prišli pa so oboleli vojaki, ki niso bili za vojno, tako da se število delavcev ni nič zmanjšalo; še narastlo je od prejšnjih 300 na 700.

Ko je bila vojna končana, 1. 1918 jeseni, so se vračali transporti domov, odšli so tudi vsi, ki so bili dodeljeni v tovarno. Delo se je večinoma ustavilo. Šli smo regulirat Mežo, drugega dela ni bilo. Tako je nastala v novi Jugoslaviji najprej brezposelnost. Redukcija za redukcijo. Pri zadnji redukciji sem bil zraven tudi jaz. Nekaj se nas je zbralo in smo šli čez mejo v Avstrijo. Že drugi dan sem dobil službo v jeklarni Wandsdorf, bil sem 1. pomočnik pri martinovki. Čez 3 mesece sem dobil obvestilo od takratnega direktorja Lorberaua, da naj se vrnem pudlat. Peč je bila v remontu in ni bilo predvideno, da bi kmalu začela obratovati. Vrnil sem se, rabili so pudlarje, začeli so obratovati na tri peči. L. 1921 je ostalo le 200 delavcev, potem je število narastlo na 300. Po upokojitvi Jakoba Mežnerja sem šel za stiskača (drukarja) pri pudlarskem kladivu. Kladivovodje so bili Urh Kričej, Ivan Petrač in Vinko Stopar. Na izmeni smo bili Apšner in Šteharik, pudlarji pa Trbovšek, Jug, Anže, Kanonik, Kresnik, Knez, Štefič in drugi. Martinarna je počivala od leta 1926 do leta 1938. Omenim naj, kako je bilo, ko je direktor Lorberau ustavil pudlarce. Rekel je, da bo v martinarni napravil to jeklo. Nekaj šarž je bilo s temi dobrimi odpadki, ostalo pa, kar je bilo poslano v zabojih, je prišlo vse nazaj. Tako so rekli, da je bil to »špandir-štohel« — jeklo za sprehod. Tako se je moral vreči nazaj na pudlanje. Martinovo jeklo je uvažal iz raznih tovarn, tudi iz Ogrske. Dovažali so bloke za valjarno in kladivarno, pa je bilo vse tako slabo, da so šli v kladivarni celi bloki narazen. Tako je bilo treba doma popraviti martinarno in začeti obratovati. Bil sem takoj premeščen k martinarni za topilca. Leta 1940 sem po navodilu inž. Turka prakticiral za mojstra, tako da bi bil za rezervo, ker sta bila že dva mojstra — Videčnik in Mori — stara. Nastopil sem za najmlajšim Naveršnikom.

Ko je leta 1941 Jugoslavija napadena, smo ustavili martinarno. Šel sem iz tovarne, ko so že frčale krogle od postaje proti Antonu. Prišli so drugi komandanti.

Franc Lipuš

Čez nekaj časa smo začeli spet redno obratovati. V martinarni smo še imeli obratovodja inž. Mahorčiča in inž. Turka, ki so ga pa Nemci kmalu odpeljali. Ko je popihal obratovodja inž. Mahorčič v partizane, smo bili kar brez prave komande. Znašli smo se samo mojstri in delali naprej. Ko je nastopil za direktorja inž. Fischnich, nas je hotel strogo držati. Vedno so odhajali v partizane. Ko smo prišli zjutraj na šiht, je pač večkrat manjkalo po nekaj delavcev. Radi smo se pogovarjali o novicah, ki so jih prinesli na šiht, ali morali smo biti previdni in paziti, kdo je stal v naši bližini. Imeli smo tudi nezanesljive sodelavce. Ko je ob izbruhu vojne z Rusijo topilec Trbovšek rekel: »Sedaj jih bodo dobili po buči«, ga je neki delavec zatožil pri mojstru. Še isti dan so ga žandarji odvedli in ni ga bilo več nazaj. Omenim naj še nekaj dogodivštev iz druge svetovne vojne. Oskrba prehrane je bila boljša od razmer v prvi svetovni vojni. Ali nevarnost pred aeroplani, ki so stalno v trumah leteli čez tovarno, je bila sedaj večja. Bil sem reditelj pri peči, ali delavci nič niso hoteli bežati, so se že kar navadili. Imeli smo v bližini bunkerje. Ko je bil ponoči alarm, smo morali vse luči ugasniti in tako držati, kakor je pač bilo — večkrat do jutra. Nekoč so partizani razglasili, da bodo isti dan bombardirali tovarno. Ko je bil alarm, takrat je pač vse bežalo iz tovarne. V bunkerje niso hoteli iti, šli so v bližnji gozd. Bilo je popoldne. Tokrat sem tudi jaz bežal gor k Tičlerju-Glavarju. Ko pridem gor, je vse zaprto, nikogar doma. Vsedel sem se na klop pri čebelnjaku, kjer sem že prej rad posedel in še po tistem, ko sva se že s sedaj pokojnim Lojzetom pogovarjala pri vrčku dobrega mošta. Ko je alarm minil — aeroplani so šli čez kot navadno — so prišli tudi Glavarjevi iz sosednje grape, vsak s svojim punkelčkom. So tudi bežali in vzeli nekaj s seboj. Padale so pa bombe dvakrat

(1. a), Gams Alenka (1. b), Žlebnik Henrik (1. c), Verdnik Marija (2. a), Gačnik Jerica (2. b), Pogorevčnik Karel (3. a), Ivartnik Franc (3. b), Novak Ivanka (4. a), Tomaž Alojz (4. b).

KOMITE LMS:

Hribernik Mija, predsednica; Fras Jože, sekretar; Rus Vikica, blagajničarka; Krofl Milena, predsednica MKUD; Novak Ivanka, urednica »Misli mladih« I. polletje; Wolf Štefan, urednik »Misli mladih« II. polletje; Horvat Mitja, športni referent; ostali člani: Gačnik Jerica, Pogorevčnik Karel, Pogorevčnik Damijan, Kokalj Roman, Špegel Marjan, Batič Rafael, Tomaž Alojz, Ivartnik Franc, Praper Cveta, Verdnik Marija, Vončina Oto, Černe Vlasta, Cerar Jerica in Žlebnik Henrik.

čisto blizu tovarne, ali tovarna je ostala nepoškodovana. Druga nevarnost je bila z ozirom na aretacijo. Rečeno je bilo, da bodo aretirali vse koroške borce. Bil sem tudi Koroški borec in leta 1919 pri Majstrovcih na Koroškem.

Moje hčerke so hodile na skrivnem na sestanke v tiste zakotne mline in donašale partizanom razne stvari, nazaj pa letake. Hčerka Mici, poročena Kokalj, je šivala pri g. Narobe. Ko je zjutraj šla v službo, je vzela letake s seboj, gredeč si je zavozljevala čevlje in natrosila tako letake, da jih je bilo vedno vse polno po Guštanju. Za vse to jaz takrat nisem niti dobro vedel.

Tako se spominjam dobrih in slabih doživljajev tekom 40 let delovanja na Ravnah. Vedno sem vesel, če me pridejo obiskat moji sodelavci kakor tudi moji predpostavljeni in se razgovarjamo o dobrih in slabih časih.

Začasa Avstro-Ogrske se spominjam, kakor sem že omenil, da smo lahko šli iz tovarne na malico v kantino, k Bolčeu in k Poriju. Pudlarji, pa še drugi bolje plačani delavci so imeli tudi vino doma. Takrat je narod bolj držal na želodec kot za drugo. Oblačili so se čisto preprosto, žene

z dolgimi krili in velikimi predpasniki. V tovarni pri martinarni in tudi pri pudlarjih so si v sobotah zvečer, ko se je delo končalo, in bile izpuščene zadnje šarže, seveda privoščili kakšen kozarček, potem pa zapeli, da je bilo veselo.

Najbolj pa mi je danes težko, ko slišim o tolikih nezgodah, pa celo smrtnih žrtvah. Izvem večkrat že isti dan. Ali so delavci premalo seznanjeni z delom? Treba je posebno novega delavca dobro seznaniti z delom, saj je največ nezgod pri mladih delavcih. Ne pomnim več kot dve smrtni nezgodi ob mojem sodelovanju, pa tudi drugih nezgod se ne spominjam dosti. Ob mojem delu pri martinarni mi je bilo žal, če se je ponesrečila kakšna šarža, kakor da bi bila to moja škoda. Vedno sem se pa potolažil, če ni bilo kakšne nezgode, če smo šli vsi zdravi domov. Če se mlad človek ponesreči, da ni več za delo, je žalostno; še bolj pa, če družina ostane brez očeta. Zgodi se tudi, da preklinjajo tovarno itd.

Ob koncu mojega spomina bi poudaril: očuvajte se nezgod, da učakate zdravi vaše zaslužene pokojnine.

Delo v baloških fužinah je prenehalo menda leta 1878.

Še nekaj podatkov, ki se tičejo omenjene železarnice:

Imel sem že prejšnje napisano, ko mi je Mrdavšičev Jaki ponovno pripovedoval naslednje:

— da je bilo v takratnih fužinah zaposlenih nekako do dvajset kovačev. Znani sta mu še imeni dveh fužinarjev: Grega Šiler in Prenezl;

— da je valje in vodno kladivo gnalo dvojce velikih vodnih koles;

— da so velike kvadre žarečega železa predelovali tudi pod velikim kladivom — repačem;

— da so vozniki s težkimi vozovi (parizerji) dovažali tudi surovo železo v debelih ploščah, ki so jih razbijali v manjše kose, preden so jih vlagali v peč;

— da je bilo med kolprno (skladiščem za oglje) in pečjo most, po katerem so v peč dovažali oglje;

— da je bila samo ena velika stavba za vse obrate in oddelke;

— da so izdelovali debelo žico za verige in podobno;

— da je bila cesta ob fužinah zelo strma in so morali vozniki, ki so vozili navzgor, vedno pod kolesa podlagati kamenje, ko so konji za oddih počivali, ker drugače bi bilo šlo vse nazaj. Za večje tovore so morali imeti vedno priprego;

— da je bil ovinek ceste tik pod železarno zelo oster in da je celo most bil nekoliko strm ter da je bil na drugem koncu mosta ob še sedaj stoječi kapelici zopet oster ovinek;

— da je bila v gradu v Mušeniku tudi trgovina živil za kovače in krme (koruze) za konje;

— da se je ferbežarju Jaborneggu vnel sod špirta in je od tega dobil hude opekline, zaradi katerih je podlegel.

Šanclov Zepi

Iz mušeniških fužin

O prvi železarski postojanki v Črni (o baloških fužinah — takrat znanih pod nemškim imenom »Schwarzenbacher Eisenwerk«) je danes — po nekako sto letih, ko so bile še v obratu — težko kaj natančnega dognati oziroma izslediti. Mogoče bi bilo o tem kaj pozitivnega izbrskati iz arhivov v Celovcu in Grazu — v katerih področje so takrat spadala tukajšnja železarska in rudarska podjetja.

Pred nedavnim mi je devetdesetletni starček Jakob Pristovnik, po domače Mrdavšičev Jaki, povedal nekaj takih spominov.

Ko je še kot deček hodil iz Jazbine v Črno mimo baloških fužin, je rad opazoval

delo fužinarjev. Videl je, kako so z velikimi, na verigi visečimi kleščami, iz sila vroče peči vlačili žareče razbeljene kose železa in jih vtikali v »bolcne«-valje. Ko je železo prišlo skozi prve valje, so na drugi strani »bolcnov« nanj čakali delavci in ga potisnili v naslednje »bolcne«. Ko je prišlo skozi vse valje, se je prejšnji kos železa že spremenil v dolgo »šino«-tračnico.

Radovedno je opazoval to za njega ne navadno delo kovačev-fužinarjev.

Železarje in njih delo je nadzoroval in vodil neki »Jabornegg«, katerega so takrat imenovali »ferbežar« (Vorweiser). Stanoval je v gradu v Mušeniku.

Del razvalin nekdanjega železarskega obrata v Črni. Na levi »kolprna«, na desni hiša, v kateri so stanovali kovači

Koroške priprošnje

Znano je, da so nekaj hodili prosit za neveste na Plešivec k sveti Uršuli; ona jih ima enajst tisoč pod plaščem — še devic! K svetemu Antonu nad Vuzenico pa so hodile dečle prosit za ženine.

Tako tudi pokojna gostilničarka pri Ahacu na Prevaljah dolgo ni dobila moža, potrebovala pa ga je. Romala je že nekajkrat k svetemu Antonu in tam že kar glasno ponavljala svojo prošnjo. Tako je tudi mežnar spoznal njeno srčno zadevo in se skril za oltar, ko je zopet pridrsala bosa in na kolenih; prav razločno je vzdihovala: »Oh, ljubi sveti Anton, daj mi moža, le ne rdečelasca!«

Od oltarja se je zaslišal nizek glas: »Drugega nimam.«

Ona pa, vsa srečna, da je uslišana: »Naj bo, le kmalu.«

In res je dobila rdečelasca.

Po ljudskem pripovedovanju
J. Š.

MLIN PA TAK MELE, DA VSE SE KADI...

Potnik, kateri se prvič vozi iz Maribora proti Dravogradu, kar ne more odtrgati pogleda od bleščeče se dravske gladine, kjer se drug za drugim vzdigujejo jezovi velikani, bruhajoči silovito se peneče slapove, a iz vse te veličastne gmote vode, betona in železa se pno v zračne višave in daljave v elegantnih lokih speljane čvrste kovinske žile.

Da, naše dravske hidrocentrale so naš ponos, naša ljubezen in naša moč. Človek je s sodobno tehniko ukrotil še tako svojevoljno — svobodno naravno moč in jo prisilil, da mu zvesto in vdano služi. Človek s svojim razumom, svojo voljo in svojimi rokami.

Vendar — kakor strmimo pred gigant-skimi stvaritvami moderne tehnike, se moramo le pravično zamisliti, da so plod stoletnega organskega razvoja in da so zametki že tam daleč, daleč v sivi davnini. Ko je človek prvič zajezil skromni potoček, da mu je natekla voda pognala tisto njegovo nerodno kolo ali kar koli že in namesto njega opravila neko delo, je že nezavedno napravil tudi prvi korak na poti do najsodobnejše vodne turbine, ki žene velikanski generator in daje neizčrpne količine energije.

Zato se v kaki tihi uri ljubeznivo in spoštljivo posvetimo tudi vsem tistim, na videz bornim in skromnim vodnim kolesom, ki so včasih kar nagneten ob naših vodica in vodah in ki že desetletja in stoletja poganjajo mline, stope, žage, gospodarske stroje in še kaj, zvesto in neutrudno, lajšajoč breme našemu človeku in zahtevajoč zase le malo, malo pozornosti.

Kakor požrtvovalni in nesebični hlapci so, ki se v sodobnem času zgarani vse bolj umikajo v pokoj, a jih navadno pri tem prehitijo konci: ko so odslužili, so že tudi razpadli, da o njih pogosto ni več sledu.

O vodnih pogonih na Slovenskem je inž. Struna napisal lepo in s slikami bogato knjigo, ki je poučna za vsakega, in tudi naš muzej je v svoj delovni načrt sprejel popis vodnih naprav po kmetijah (Fužinar 1952, št. 7—9). Prav tako je pred časom obljubil urednik Fužinarja, da se bo popisa v našem okolišu, kjer da so vodni pogoni najbolj gosti v slovenski deželi, lotil ravenški študent ali pa ga prehitel Fužinar (1958, št. 10—12).

Že smo se veselili, kako nas bo tak vodič popeljal ob bistrem potočku mimo mlinov in žag, urezali smo si že tudi krepko popotno palico, da ne bi zaostajali, nazadnje je prišlo pa tako, da bomo morali kar sami in brez veščaka na pot. Takšna romantično-poučna ekskurzija je za nas namreč zmeraj privlačna.

Kam bi jo torej mahnili? Začnimo pač kar pri Brančurniku na Prevaljah, kjer je tako izhodišče za ture vsake vrste. Prav tu namreč že skoraj končuje svoj tek bister potok, ki niti nima pravega imena: eni imenujejo jarek kar po desnem (v smeri toka) sosedu Brančurniku, drugi po levem — Barbari.

Ko zavijemo po tem jarku navzgor, že čez nekaj korakov — malo moramo stopiti bliže — zagledamo, kako voda na desni bučec pada čez širok trostopenjski jez. Od jeza so po levem bregu speljane rake (»rače«) vse do ute, kjer voda ponikne.

Radovedni smo, kam izgine, toda za njo pod zemljo ne moremo. Pa kmalu izvemo, da je po ceveh napeljana precej daleč v papirnico, kjer jo uporabljajo pri pridobivanju lepenke. Včasih so poizkušali z Mežo, pa ni in ni šlo kljub čiščenju v bazenih — lepenka je bila siva.

Za kozolcem zavijemo za hipec čez mostiček na desno, da pogledamo, kaj je s tistim velikim zapuščenim mlinom, ki je pred kratkim izgubil še svoje zadnje kolo, ko je nekdaš imel kar tri. To je farovski mlin, že med prvo vojsko pa ga je od župnišča kupil Plesivčnik (Pristov na Fari). Cenijo ga na 300 let. Bil je na tri pare kamnov in je imel nastavljenega mlinarja, v sezoni tudi več, ki so mleli celó noč in dan in semleli do 1000 kg žita dnevno, navadno pa 300—400. Mleli so tudi koruzo za konzume. Po tej vojski pa je prenehal delati, a leta 1956 so ga razdrli (znotraj); en par kamnov so prodali, drugi je bil zanič, enega so pa porabili doma, ko so napravili na elektriko.

Ta mlin je bil gotovo največji ob vsem potoku, delal je neprenehoma in je tudi pozimi stal le nekaj dni. Nekdaš je menda bilo več vode, poleg tega pa priteka od Alekarja toplica, tako da zlepa ni zamrznilo. V mlin so vozili celó z Leš in z Breznice.

Kjer je mlin, so navadno tudi stope, tu pa jih zastonj iščemo. Bile so — šest po številu — malo nižje v posebni uti, ki pa je danes ni več.

Pač pa je gostovala v mlinu druga znamenitost — kmečka oljarna, za katero so izdelali prešo v ravenški jeklarni okoli leta 1919. Olje so delali kakih 6—7 mesecev

Čečovje. Do sedaj najlepši pogled na naše »gornje« mesto. Dokler ni bilo stolpnice, kamor je fotograf zlezal, nekaj takega tudi nisi mogel videti, kljub temu, da smo vsak dan tu. Kulisa pa je stara. Ne poberimo je nikoli!

v letu in so ga naredili po 80—100 litrov na dan. Stiskali so kmetje sami. Danes pa velika stiskalnica v mlinu zarjavela sameva.

Kakih sto korakov nad mlinom stoji **Plesivčnikova žaga**, postavljena leta 1919. Od lanske jeseni je na elektriko (12,5 KM), ker so se rake pokvarile in tudi voda ni bila stalna; prej pa jo je gnalo veliko vodno kolo na spodnjo vodo, ki je dotekala po svojih 200 m dolgi dragi oziroma rakah in dvakrat presekala potok. Ista voda od jezua pri Štreklju je gnala tudi mlin, ki pa je pred tem imel svojo strugo od velikega kamnitnega jezua tik nad žago.

Žaga je venecijanka na dva lista in dva voza, ki se križata. Delal jo je Zakotnik iz Pliberka, kateri je samo žage postavljali; bila je menda 76. njegova in obenem zadnja. Včasih so imeli po dva žagarja, danes režejo le zase. Zmogljivost je 4—5 m³ hlobov na dan.

Ker smo si mlin in žago ogledali in ne moremo naprej, se vrnemo na desni breg. Pot se nekoliko vzpne in potok ostane globoko pod nami. Na vrhu vzpona se ob hiši na levi ustavimo in ozrimo navzdol. Potok se po dvojnem zavoju peneč spusti čez jez, da je slap kakor majhna Niagara, onstran leži žaga, žal že brez najlepše značilnosti — velikega vodnega kolesa, iznad nje pa nas iz ozadja pozdravlja ponosna Barbara.

Pot se za hipec spusti in spet snide z vodo. Pohitimo mimo lične Štrekljeve hiše, ki ji je potok z zavojem odstopil prostor (malo prej lahko vidimo od strani Plesivčnikovo zapornico) in že smo pri trhljem mostiču, kjer bomo spet zapustili za trenutek kolovoz. Tik vode sta na onem bregu namreč tesno druga za drugo dve zgradbi.

Druga je mlin, to vidimo na mah. S prvo pa ne vemo kaj početi, bo pač navadna stanovanjska bajtica. Danes je res — toda pred kakimi 40 leti je bila tu svojevrstna **kovačnica**, kjer so na roko kovali — žeblje. Coklarje in za skodle, pa še druge. Vsako soboto so jih šteli, ob nedeljah pa prodajali pred cerkvijo, a kupovala jih je tudi ravenška železarna.

Zadnji je imel kovačnico Ludvik Kotnik, ki se je h Krdevovi bajti priženil leta 1880, pred njim pa Vincenc Ženovec, izučen žebelj, a le malo časa, ker so zelo mladega v istem letu pobrale koze. (Takrat je za kozami pomrlo samo na Prevaljah s Strojno nad 70 ljudi!) Zapustil je mlado vdovo, ki je potem vzela Kotnika, da je nadaljeval z obrtjo.

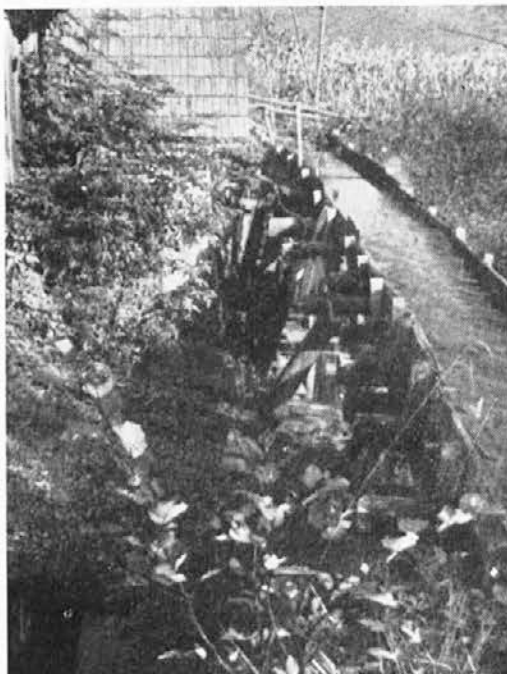
Od Alekarjevega mlina je bila speljana voda za pogon meha in pinje, v kateri so se med žagovino čistili žebli. Žebljarna, ki so jo opustili med prvo vojsko, je bila takrat menda edina v dolini, dasi jih pač za prej navaja Šanclov Zepi poleg prevaljske še v Črni in Koprivni (Fužinar 1957, št. 10—12, str. 26). Pomočniki so se izučili v Kropi, bil je po eden ali več, baje »sami pijančki«. Kotnik ni bil izučen, delal je v prevaljskih fužinah, umrl pa 1926 v 82. letu. Dolgo so še hranili posebno nakovalno za žeblje, dokler ga ni pred leti nekdo odnesel k — Odpadu. V kovačnici so pozneje nekaj časa pekli sladkarije, poleg nje pa kuhali medico.

Malo smo se zamudili ob spominih, stopimo zato brž do mlina. To je **Alekarjev mlin** z enim kolesom na zgornjo »težko«

vodo. Poleg para kamnov je imel na isto vreteno še dve stopi, ki pa ju že tri leta ni več, pravijo, da se ne izplača. Mlin pa še dela, zmelje okoli 60 kg na dan — vendar imajo doma še električnega. Predlanskim so mu popravili obvodni zid, a za malto so uporabili mah!

V najhujšem mrazu mlin sicer zamrzne, v suši pa se ne ustavi. Pred desetletji je služil za bivališče nekemu mizarju. Neka posebnost je visoka skladanica ob mlinu, na kateri leži zunanji tečaj vretena.

Poslovimo se od mlina, zakaj treba je naprej. Pot se vije še vedno ob vodi, se rahlo vzpne in je spet kmalu položna. Čez

Žagarjeve rake

nekaj sto korakov se po dvojnem zavoju prikaže z leve precej veliko prenovljeno poslopje, zidano v »nadstropje« in s konca postavljeno k cesti. Iznad strehe moli UKV antena, z druge strani pa ugotovimo, da je zgradba — mlin!

Mlin stoji na levi, potok pa teče desno od ceste. Rake so speljane pravokotno na pot in potok. Kolesi ima dve, vendar žene eno dva para kamnov, tako da so skupno trije pari. Nekdaj je delalo tudi pet stop.

Sedanji **Žibovčji mlin** je bil postavljen leta 1889 na mestu starega, od grofa kupljenega. Grof pa je prejšnjega bil kupil menda za neke ljudi, ki jih je oskrboval. Prvi lastnik za grofom je bil ded, novi mlin pa je pozidal oče sedanjih gospodarjev. Vendar mlin že 20 let ne dela redno, pogonski mehanizem je ves razmajan in melje vrečo žita baje kar dva dni. Naprave bi radi prodali z rezervnim tečajem vred, ki se še sploh ni zavrtel, a ni kupca. Rake so sicer popravili, toda bolj zaradi vode, ker ni studenca.

Od Žibovčega mlina pridemo po kakih 200 m vijugaste poti do širokega in visokega lesenega jezua z dvema stopnicama. Tu zapornica odvaja vodo na levo pod cesto in dalje po drugi strani k našemu mlinu. Še minuto hoda in onkraj potoka se nam z desne v grmovju prikaže nekaka bunkerju podobna betonska zgradba. Da si jo bliže ogledamo, moramo po kamnih preskočiti potok, ker drugačne brvi tukaj ni. Ne vidimo pa nič drugega ko prazen pro-

stor in nekam čudno votlino, že malo porušeno.

V tem »bunkerju« je bila **električna centrala**, ki jo je okoli 1926/27 postavil na Ženovčevem svetu kmet **Dihpol** in je obema kmetijama dajala luč in gnala motor. Od Ženovca so jo z vlačilno žico spuščali v pogon. Pozimi je seveda za dalj časa zamrznila. Centralo so demontirali po tej vojski. Ohranjen je zanimiv spomin iz prvega dne, ko so si baje možje uravnavali ure, da bi videli, koliko časa bo tok porabil za na hrib.

Kar za opuščeno centralo smo že pri **Ženovčevem mlinu**, ki je tudi nekoliko skrit med drevjem. Na vratih je napisana letnica 1898 — takrat so ga pač prenavljali. Vrata so pa še drugače zanimiva, saj se tu prvič srečamo vsaj s sledjo znane mlinarske poezije in romantike.

Vrata so kakor velika knjiga, kjer se vrste zapisi skozi pol stoletja. Tako recimo kitica »Naprej, zastave slave«. Ali iz predvojnega časa:

Meljem, kurim si in pojem,
ker je zunaj zima mraz,
mlinček melje in ropoče
ter mi dela kratek čas.

Potem po tej vojski:

Ko kamen vrti se
in zrno drobi se,
v skrinji že moka praši.

Pa še nekaj bolj osebnega:

Melem in pišem
in mislim si to,
da se Franci od vojakov
skoro vrnil bo.
Na tleh pri ognju se grejem,
ker zunaj sneži,
meni se že pa skoro
od dobrega mošta vrti.

Posrečena spominska knjiga, kajne? Pa oglejmo si na hitro še mlin, ki ravno obratuje. Ima par kamnov in je bil zadnjič prenovljen 1940. leta, do takrat je imel še dve stopi. Radovedni smo, kolikokrat se zavrti dvometrsko kolo. Minuta štetja — aha, blizu dvajset obratov. Vse leto? Ne, pozimi zamrzne celò za tri mesece.

Ker drugih posebnosti ni, nadaljujemo z našim sprehodom. Pot kmalu prečka potok, ki se ves blešči v soncu in nas odslej spremlja z leve strani, ne da bi se odmaknil od nas. Stopamo po gozdu med temnimi, mladimi smrekami in šele čez čas prispemo do **skočidovske žage**.

Postavil jo je leta 1889 lesni trgovec Jan (bil je tudi lastnik hiše na Prevaljah, kjer je zdaj Enci) na skočidovskem svetu za dobo 30 let, po tem času naj bi brez odškodnine pripadla posestvu. Od Jana pa jo je že čez kakih 15 let kupil posestnikov brat Matevž Pavše, ki je tudi tržil z lesom. Po pretečenem roku jo je imel še naprej v najemu od brata in je za kmete rezal les.

Žaga je bila navadna kmečka na en list, pozneje je dobila še cirkularko. Ne dela pa že nekaj let, odkar je velika voda odnesla jez in rake. Tudi prej je dobro šla le spomladi in jeseni, ko je dosti vode, pozimi je zamrznila. Žagarjev je bilo več in so tam stanovali. Nekdaj je šel rezan les tudi po železnici v svet.

Pod žago je gospodar pozneje, okoli 1905/06, pristavil **mlyn** na en tečaj in dve stopi. Imel je seveda svoje vodno kolo, a na isto vodo, zato je mlet le čez noč, podnevi je šla žaga. Zdaj je pa že dalj časa iz pogona.

Za skočidovsko žago in križem dobimo majhen pritok z desne, ki ga moramo prečkati. Takoj zatem prekoračimo še potok sam, da nam krajša čas na desni strani, vendar ne za dolgo, kajti kmalu se spet izmuzne na levo.

Z desne se nam zdaj odpre razgled do vrha brega, kjer čepi lepa kmetija — Žagarjevo, a pred nami kraj potoka se stiska gruščica poslopij. Posebej nas pritegne srednje — **Žagarjev mlyn**.

Že na prvi pogled se mu vidi, da je precejšen veteran in na moč potreben usmiljenja, saj mu manjka kar velik kos stene. Poslopje je zidano in leseno ter dokaj prostorno, ker je služilo za stanovanje vsakokratnim preužitkarjem (in deset let gospodarju, ko je 1942. leta pogorel). Tri vodna kolesa s svojimi rakami, žlebovi in kozami delajo vtis obsežne konstrukcije, vendar obratuje le kamen za rž in pa stope, kjer četrta že manjka.

Nekdaj so mletli tudi za merico, danes pa le zase. Mogli so semleti dve krušni (krušna = kolikor porabi gospodinja za eno peko) na dan, to je okoli 100 kg rži.

Leta 1880 je bila velika povodenj, ki je nesla vse jezove razen Alekarjevega, pa je tudi našemu mlinu čisto zasukala kolesa in podrla še hišo na drugi strani potoka (sedanja stoji malo proč). Ponovno je voda podrla jez pred nekaj leti. Preden pa je novi dovolj nasut, traja tudi leto dni in dalj. Pozimi mlyn kmalu zamrzne in je vse tako, kakor pravi Murnova:

Mlyn ne gre več zaporedom,
voda čezenj manj šumi,
potok skriva se pod ledom,
curek skozenj čist blešči.

Pri Žagarjevem mlinu se pot cepi. Levo zavijejo tisti, ki so namenjeni proti Uršlji gori, mi pa moramo s potokom na desno. Svet ostane odprt tudi še naprej in potok se kmalu umakne čisto na levi rob. Prej pa bi mu bili skoraj naložili še eno dolžnost — da bi gnal veliko kolo in spravljal gnoj na Žagarjeve njive po pobočju. Toda gospodar med vojsko ni pristal, da bi postavil novo domačijo spodaj, sezidal jo je šele po osvoboditvi na prejšnjem mestu.

Bližamo se **Šteharju** in že nam zveni v ušesih nekdanja znana:

V Šteharji je žaga,
v Šebovji pa mlyn,
v Šteharji je nevesta,
v Šebovji pa ženin.

Toda zastonj se oziramo po **žagi** (ali je vsaj nevesta?), pač pa zvemo, da je stala malo više ob robu, pod njo pa šteharški **mlyn**. Nekaj pa le še vidimo: poslopje, kjer je bila domača **elektrarna**.

Postavljena je bila menda v začetku te vojske in je domačiji dajala luč. Od Novega leta do svečnice so pa morali svetiti kako drugače, ker je zamrznilo. Voda je bila speljana po dolgi dragi in rakah ter je z velikim padcem gnala turbino. En jermen

je šel na dinamno, eden pa je po prenosu na žični pogon gnal kmetijske stroje (zanje so pred tem menda imeli navadno vodno kolo). Vse to so nekaj let po vojski podrli, ko je bilo združeno, in so ostali do nove elektrike brez luči.

Pesem nas opomni, da moramo naprej, kajti radi bi prej ko prej prišli do tistega mlyn. Pri kapelici jo mahnemo po bližnjici, da smo bliže potoku, ki pošumeva med pašniki. Pred nami se vzdiguje strmi Hom, a na desni razvlečeni Kav.

Sedaj se pa že malo zasopihamo, ker gre pot bolj vkreber. Potok šumi globoko pod nami. Za trenutek si oddahnemo in po-

Lagoječe mašinsko kolo

mislimo, da nas je pot zavedla preveč v stran, zato se raje spustimo k strugi.

Ravno prav — onstran potoka je v soteski skrit mlyn. Na kozah leže iztesani novi žlebovi, dva izrabljena kamna pa počivata v brezdelju. To je gotovo **šibovski mlyn**. V uti poleg se napravimo kar domači. Pripravljena je mlinarju za počitek in tudi prenočevanje. Kup Naše vasi, Slovenskega čebelarja, Zgodovina slovenskega naroda in drugo priča, da hoče gospodar s časom v korak.

Medtem, ko si ogledujemo malce v hrib prislonjeni mlyn z dvema kolesoma, nas gluši slap, ki se grmeč spušča iz drage po pečevju. Poleg dveh parov kamnov so še tri stope. Zmeljejo do 100 kg na dan, večinoma le zase, samo kadar kakemu sosedu voda jez raztrga, še zanj. Pozimi mlyn ne zamrzne, ker ga ogreva studenec nad jezo z imenitno naravno regulacijo, pozimi topel, poleti pa mrzel.

Od mlyn je nekdanja voda tekla na 50 korakov nižjo **žago**, ki pa je že kmalu po prvi vojski razpadla in so jo razdrli, a železno gonilno kolo je dobil Skočidolnik. Žago so postavile prevaljske fužine zase, ko pa so obstale, jo je imel v najem najprej Štekl s Fare, nato Ravnjak. Popravljal je ni nobeden, bila je še čisto star tip brez tečajev, na »štekle« je tekla voda, da jih je hladila.

Kolo je imelo 4 m v premeru. Rezala je menda še kar hitro, okoli 2 m³ na dan. Kadar je bilo vode malo, je imel po pogodbi prednost mlyn in je morala stati žaga.

Fužine so tudi sicer pustile po šibovskem gozdu nekaj spominov — številne **apnene jame**. Apnenec je lomilo po 20 delavcev, odvažali pa so ga trije vozniki. Obrat je imel na skrbi Janež. Velikih količin apna niso rabili menda samo pri gradnji, pač pa pri samem proizvodnem procesu (gl. Mohoričovo knjigo, str. 90—102).

Na našem nadaljnjem raziskovanju se moramo žal odpovedati poti in slediti potoku. Kmalu smo pri kamnitnem jezu, nad dva metra visokem. To je torej tisti jez, ki je edini vzdržal pred 90 leti, ko se je nad Macigojem oblak utrgal in je voda odnesla vse druge jezove in mostove.

Potok postaja vse bolj divji, pravi hudo-urnik. Zdajci naletimo na levem bregu na kup lesenih ostankov, neme priče nekdanjega vodnega pogona. Zraven je poldrug meter visoka skala, na kateri je zrasla visoka smreka, žal je tudi od nje le še stor.

Na tem kraju je še pred nekaj leti stal **Rogačnikov mlyn**, sicer postavljen že za pradedo, vendar ves lesen, zaplankan in brez poda. Dolgočasen je bil za mlinarja in zdravju škodljiv, povrh pa še trhel, zato so ga raje do kraja podrli.

Zapustili bomo divjeromantično sotesko ter se prebili proti vrhu, kjer se z desne svetlika domačija. Smo pri **Lagojetu** in tu se bomo malo dalj pomudili.

Posestvo je kupil pred 80 leti gospodarjev oče, ki je bil prej na Obretanovem. Pred tem so se lastniki precej menjavali: Lagoje, ki se je zadolžil in ustrelil, nato občina, pa Mori, Jan... **Mlyn** na dva para kamnov in stope (tri kolesa) je postavil menda šele Petrič. Služil je obenem za pogon strojev. Ker pa ni dobro šlo, so malo pred prvo vojsko napravili posebno **mašinsko kolo** 50 korakov pod mlinom.

Sestoji iz vodnega kolesa premera 2,80 m in manjšega žlebatega gonilnega kolesa (2 m), ki je preko jeklene vrvi, debele 8 mm in podprte z vmesnimi stebri, prenašalo vrtilno moč do okoli 125 m oddaljenega gospodarskega poslopja. Pogon so opustili pred tremi leti, ko so dobili elektriko.

Okoli leta 1910 so ob mlyn postavili še **žago**, ki je šla še med zadnjo vojsko. Pred leti ji je del ostrejša podrl sneg, začela je razpadati in so jo podrli, doma pa napravili novo.

Tudi mlyn ne obratuje; po veliki vodi menda 1954 so morali postaviti nov jez, a tudi sicer je potreben prenovitve, ki je že v teku, kakor pričajo vretena zunaj.

Leta 1914 so mislili celo na svojo elektrarno, kar pa je preprečila vojska.

Posebno zanimiv je vodni dotok k napravam, ker je nenavadno dolg — svojih 400 korakov, od tega je še nad 20 m pravcotega akvedukta, visoko speljanega čez potok, ki teče sicer precej proč od pogonov. Ta vod je moral gnati kar pet vodnih koles! Zamrznil je le redko.

Nad Lagojetom postane potok bolj pohleven. Kmalu se pred nami razprostire rahlo položna senožet, ob njenem levem robu kraj gozda pa sameva nekdanj **Pečnikov**, danes **Makejev mlyn**.

Prvotno je bil prostornejši, zdaj pa je zožen z leseno steno. Letnica 1926 na vratih bi govorila, da so ga predelali zadnji lastniki, ko so ga kupili od leškega rudnika. Melje na par kamnov in se mu kolo kar urno obrača, našteji smo 34 vrtljajev v mi-

nuti. Dotočna draga je dolga čez 100 m in odvzame strugi večjo polovico vode.

Niže od mlina je bila včasih še **Pečnikova žaga**, o kateri pa ni sledu. Medtem ko grede preiščljamo o njeni usodi, nam korak zastane pred drugo žago, ki stoji kar blizu kot v majhno tolažbo, ker si prejšnje nismo mogli ogledati. Najprej nas pritegne velik črn napis: **MAKS JE BIL ZELO BOLAN TU DOLI**. Z druge strani pa **APOTEKA** — z vabilom, da bo vse ozdravil. Ker originalnega Maksa ni več, si bomo morali **Ravnjakovo žago** ogledati sami.

Précej vidimo, da je opuščena. Veliko kolo s premerom 3,60 m na betonskem podstavku se je že umirilo. Žagali so do leta 1920 s stalnim žagarjem zase in za sosedne kmete, vendar pri hudi zimi in v suši ni obratovala. Sedanja žaga je bila postavljena na mestu stare, ki je leta 1900 pogorela. Pred leti pa ji je sneg podrl ogrodje in so ga obnovili.

Že bi se skoraj poslovili, ko nam pogled obstane na velikih izolatorjih. Oho, tu bo pa še nekaj elektrike! Danes je sicer ni več in nam ni treba biti previden, a res je bila tukaj **električna centrala**, ki jo je gnalo kolo. Naredili so jo leta 1921, ko so opustili žago. Odkar so namreč pri Lubasu videli, kako je elektrika za pogon strojev boljša kot bencinski motor, jim misel nanjo ni dala več miru. Luč pa so imeli še za nameček! Centrala je delovala do leta 1954 z močjo 5 Kw (220 V), a tudi tokrat še ni šla v pokoj, saj zdaj menda služi na Lučanskem vrhu v Črni.

Med nadaljevanjem našega sprehoda po lepem nas kmalu vzdrami znano klopotaenje. Ko pa se znajdemo pred **mlinom**, nam okolje prikljče v spomin domačo kitico:

Mlinar pod kvancom
pa mele gorjancom,
dečvam pšenico
pa puobom torico.

Da vidimo, kaj bomo dobili, prestopimo prag. Menda bo koj tudi za nas pšenica ali vsaj rž, kajti drugi par kamnov stoji, ker je potreben popravila. Na prvem tečaju oziroma skrinji preberemo vrezano letnico: 1840. Torej takrat so nekaj prenavljali, 120 let je od tistihmal!

Ker so si vsi mlini podobni, se tudi v **Ocvirkovem** — ta je namreč in melje včasih tudi za kakega sosedu — ne bomo dalj zadrževali, pač pa si brž oglejmo še **pogonsko kolo**, ki stoji blizu. Ljudem in živini na 112 m odmaknjeni domačiji zgoraj je odvezemalo dobršen del trpljenja ravno 50 let, do 1954. V premeru ima 2,30 m.

Sledimo dragi, ki dovaja vodo mlinu. Kar za odcepom iz struge se nam prikaže zgradba znane vrste. Objamemo jo s paznim pogledom — razpokano zidovje, kjer gnezdi ose, sesuti kolesi, pravzaprav le še ostanki enega, podrte rake. Voda teče mimo. V mislih ponovimo za Puškinom:

Glej, tu je mlin! Strohnel je in se zrušil,
veseli šum koles njegovih utihnil;
kamni stoje...
Tu tekla je steza, zdaj je zarasla...
Že davno, davno tod nihče ne hodi.

Da, stari **Ravnjakov mlin** je opuščen. Zaradi izrabljenosti se je ustavil leta 1951.

Bil je na en kamen in pet stop za ječmen in proso. Ob hudi zimi in suši ni obratoval. Obnovil in zboljšal ga je že praded, ko je prišel na Ravnjakovo, zdaj pa je odslužil: zamenjal ga bo nov mlin doma na električni pogon.

Prilezli smo zares že čisto v Kot in se kar dovolj nahodili, zato nas ne mika dosti, da bi sledili že skromni vodici še dalje v gozd nato strmino. O da, še je bilo nekaj mlinov višje gori pred bolj ali manj davnim časom: **Kotnikov**, zatem **Macigojev** (tu so menda za oslom v mlin nosili), **Krvavčev**... Celo oba neznatna spodnja pritočka sta poganjala vodna kolesa; desni **Kurnikov mlin**, levi pa **Ladinikov** (so ga pred leti spravili domov in naredili na elektriko), **Uršejev** in še višje **Pučevov**, kjer je bilo že tako malo vode, da so jo morali zbirati v posebnem jezercu. Seveda so lahko mleli le ob deževju.

Preden pa se bomo z našega malce utrudljivega, a gotovo plodnega pohoda vrnili, si še za hip oddahnimo na prijazni Ocvirkovi domačiji, do koder smo dospeli, in na kratko preglejmo rezultat naše raziskave.

Odkril se nam je delček gospodarsko-tehnične zgodovine, omejen sicer na ozek izsek, toda dovolj poučen in širše veljaven.

Na dolžini kakih petih, šestih kilometrov smo ugotovili:

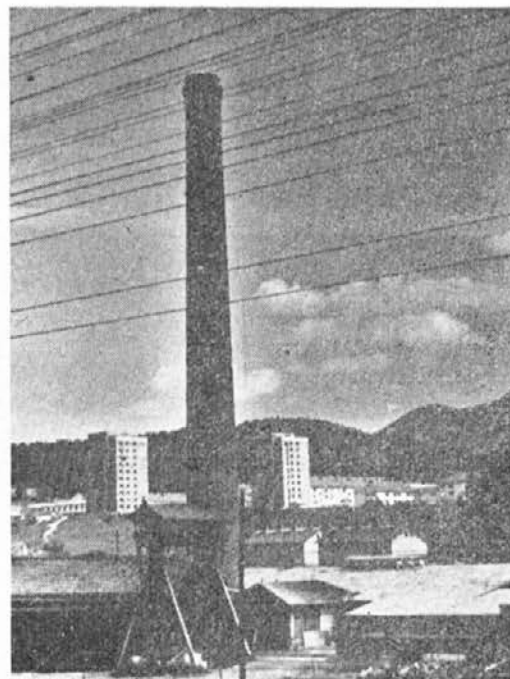
- vsaj 20 mlinov (od tega 6 večjih, ki so lahko mleli tudi za druge) s skupno najmanj 28 pari kamnov, od katerih jih stoji še 11, obratuje pa 8;
- vsaj 9 stopnih naprav s 33 stopami;
- 7 žag, stoje še 3, obratuje 1;
- 3 električne centrale;
- 3 pogonska (mašinska) kolesa;
- pogon kovaškega meha in pinje ter
- izkoriščanje vode pri pridobivanju lepenke,

skupno torej nad 40 vodnih koles, ki so dajala najmanj 150 KM.

Na koncu ne bomo razočarani, da med našimi standardnimi mlini z dvometriskim (šestseženjskim) kolesom na zgornjo vodo ne moremo pokazati takšne privlačne posebnosti, kot je bil n. pr. neki srednjeveški francoski mlin s 25 kolesi (po Strunovi knjigi), niti jih ne bomo zaradi manjše razsežnosti imeli morebiti za romantične »igračke«, pač pa nam gre za čisto nekaj drugega. Obogateni smo za spoznanje, da je tudi naš kmet, ki je zmeraj živel v težkih razmerah, znal usvajati sočasne tehnične pridobitve, jih smiselno prilagajal svojim možnostim in potrebam in tako vsaj po nekaterih predstavnikih vedno ujel korak s časom. O tem živo pričajo mlini, žage, centrale in drugo na vodni pogon za preteklost, a najrazličnejše naprave na elektriko za sedanost. Oblike se spreminjajo, duh pa ostaja. Nekdaj so gradili potoke blizu domačij vsak zase in so zajeto moč mogli izrabiti večidel le na mestu, danes skupno zajezujemo oddaljene reke in si moč speljemo prav v domove. Vendar brez preteklosti bi tudi sedanosti ne bilo.

Preden se poslovimo, se še lepo zahvalimo vsem, ki so na tej dolgi poti rade volje ustrezali naši vedoželjnosti in izdatno tešili tudi drugačno našo žejo. Srečno!

Prof. Stanko Kotnik

Pogled na Ravne s postajne barake

Nada, kar piši!

»MISEL MLADIH« — glasilo ravnjskih dijakov

Kakor povsod: tak šop za korak pogumnejših je okoli tega žarišča, da pišejo, urejajo in kar sami tudi razmnožujejo. Razpečavanje že odpade, ker napravijo vselej le toliko izvodov, kolikor kje »izposlujejo« papirja — tega pa je zmerom malo. Letošnje številke 3, ki je bila zaključna za šolsko leto, so razmnožili na primer 105 izvodov. Po omenjeni številki sodeč je v uredništvu in upravi največ predstavnikov sedme šole (oziroma po novem tretje gimnazije, ki bo z novim šolskim letom za razred višje). To se pravi, da dobimo prihodnje leto spet svojstveno pogumne maturante.

V tej številki so sodelovali Ivana Herold, Černec, Damjan Pogorevčnik, Milena Krofl, Marjan Špegel in Peter Prodanovič s samostojnimi sestavami. Jožica Naveršnik, Betka Hercog, Irena Zorman, Cvetka Praper, Anica Buhvald in Ivartnik pa so zapisali take spomine iz delavskega gibanja po pripovedovanju aktivistov.

Aktivnost, priložnost vaje in lep namen!

U.D.K. 37 (05) Vigred
Slovenska mladina

»VIGRED« — prevajalske osnovne šole

Z malenkostno naslovno in barvno pozornostjo pa je na zunaj lepša »Vigred«, glasilo literarnega krožka Osnovne šole na Prevaljah, v kateri drobijo mlajši, pa celo najmlajši Korošci.

Najkrajši prispevek v zadnji številki je takle: »Na vrtu smo naredili gredice. V nje smo posejali korenček, peteršiljek in solato. Posadili smo rožice. NADA«. Verjetno najbolj iskren in pameten sestavek, kar jih je izšlo ta dan na Slovenskem.

Za stopnjo pa so ti naprej, kajti tiskajo jim glasilo na Metalurški industrijski šoli na Ravnah in imajo ojačano uredništvo. Tako je tu pač potrebno. Letos so zaključili že IV. letnik.

Nada, kar piši še in kar tako naprej — vedno samo tisto, kar je res in lepo.

Spomin na 15. maj-
nik 1945

Prireditev na Poljani. Tu so potekale zadnje bitke druge svetovne vojne. Mežiška dolina praznuje odslej vsako leto na ta dan svoj občinski praznik. Prizor z letošnjih nastopov

Srečno železarsko pot!

Metalurška industrijska šola

daje poročilo za šolsko leto 1958-59

V šolskem letu 1958-59 je obiskalo zavod 234 gojencev.

Strokovnost kvalificiranih talilcev, livarjev in modelnih mizarjev, valjavcev, strojnih kovačev, kalilcev, rezkalcev, strugarjev in ključavničarjev je na junijskem zaključnem izpitu pridobilo 69 kandidatov.

I. ŠOLSKI ODBOR

Šolski odbor je v letu 1958-59 deloval isti kot prejšnje leto (glej »Koroški fužinar« št. 10—12/58, stran 36).

II. PREDAVATELJSKI ZBOR

Kukec Ladislav, ravnatelj šole
Janko Ivan, učitelj: zakonodaja v III.a, b, c, strok. rač. v I.a, I.b, slov. jezik v III.a, b, c
Flis Franc, predmetni učitelj: tehn. risanje III.a, II.a, tehn. obdel. III.a, II.a, I.a, II.b, I.b, strojesl. III.a, II.b, III.b, III.c
Ivič Franc, učitelj: strok. rač. II.a, II.b, II.c, III.a, b, c, strok. risanje I.a, I.b
Rečnik Ferdo, predmetni učitelj: tehn. materiala I.a, I.b, II.a, strok. risanje II.a, II.b, stroj. el. II.a, b
Filipančič Stefan, predmetni učitelj: telovadba: I.a, I.b, II.a, II.b, III.a, b, c, druž. moral. vzg. I.a, b, higiena I.a, b
Mrzel Vlado, učitelj: Pr. vzgoja II.a, b, c, III.a, b, c, slov. jezik I.a, b
Erjavec Mirko, vodja učnih delavnic — učitelj praktičnega pouka
Štehar Peter, učitelj praktičnega pouka: praktičen pouk livarjev III.c

Hudovernik Albin; učitelj pr. p.: praktičen pouk kovačev II.c
Kuseljnik Ivan, učitelj pr. p.: praktični pouk ključavničarjev III.a, II.a
Kuzman Ivan, učitelj pr. p.: praktični pouk rezkalcev III.a, II.b, brusilci III.a
Berložnik Milan, učitelj pr. p.: praktični pouk strugarjev v III.a in II.b
Radičević Božo, učitelj pr. p.: osnovni program I.a in I.b
Pevec Alojz, učitelj pr. p.: osnovni program I.a in I.b
Blatnik Anton, učitelj pr. p.: praktični pouk strugarjev II.b, III.a in II.a
Holc Jožef, učitelj pr. p.: praktični pouk ključavničarjev III.a, II.a
Kranjc Rudolf, učitelj pr. p.: praktični pouk modelnih mizarjev II.c, III.c
Pavič Milan, učitelj pr. p.: praktični pouk topilcev III.b, II.c
Ajtnik Jožef, učitelj pr. p.: praktičen pouk kovačev III.b

HONORARNI

Gams Leopold, ing. metalurgije: livarstvo III.c, metalurgija III.c
Cvetko Ivan, mojster modelne mizarne, tehnolog: tehnologija obdelave lesa III.c

Gerdej Rudolf, mojster valjarne: praktični pouk valjavcev II.c in III.c
Arnold Pavel, obratovodja kalilnice: praktični pouk kalilcev II.c, III.b
Cvitanič Drago, tehnik metalurgije: met. peč. in ognjest. gradivo II.c
Kovačič Stanko, metalurški tehnik: metalurgija železa in jekla III.b
Premrov Marjan, elektr. ing.: splošna elektrotehnika III.b
Marolt Franc, elektro-tehnik: splošna elektrotehnika III.b, od 27. 10. 1958 do 20. 1. 1959
Letonja Anton, ing. metalurgije: metalurgija II.c
Pšeničnik Rado, metalurški tehnik: mehanska tehnologija od 18. 9. 1958 do 2. 6. 1959
Ozvald Marjan, prof. slavist. pr.: slovenski jezik v II.a in II.b

ADMINISTRATIVNO OSEBJE

Žnidar Ivica, knjigovodja
Dretnik Marica, blagajničarka
Košak Cilka, administratorica
Butkovič Anton, ocenjevalec

Raport na Poljani. Slika z letošnjega praznika

POMOŽNO TEHNIČNO OSEBJE

Marchiotti Viktor, skladiščnik uč-
nih delavnic
Krevh Angela, snažilka
Paradiž Jožefa, kuharica v šolski
mlečni kuhinji
Kogler Ana, snažilka
Uлага Elizabeta, snažilka do
30. aprila 1959
Keber Rozalija, snažilka
Petrej-Prednik Jožica, snažilka
od 1. maja 1959

III. USPEH UČENCEV

I. a razred: 34 učencev
Razrednik: Rečnik Ferdo

1. Blatnik Vili: prav dober
2. Brajdič Željko: prav dober
3. Čučej Maksimilijan: dober
4. Gaberšek Alojz: prav dober
5. Grabner Jožef: odličen
6. Javornik Alojz: prav dober
7. Kačičnik Franc: dober
8. Kadiš Oto: prav dober
9. Kaučič Franc: prav dober
10. Kopušar Danijel: prav dober
11. Kortnik Ivan: dober
12. Kotnik Franc: prav dober
13. Kovač Bogomir: dober
14. Kranjc Alojz: prav dober
15. Križan Ivan: dober
16. Kvasnik Štefan: dober
17. Levičar Marjan: dober
18. Matija Alojz: prav dober
19. Mesner Franc: prav dober
20. Mezner Jože: dober
21. Mlakar Ivan: dober
22. Mori Friderik: prav dober
23. Osojnik Feliks: prav dober
24. Osojnik Jožef: dober
25. Plevnik Ivan: dober
26. Prosenjak Kristijan: odličen
27. Pungartnik Gabrijel: prav dober
28. Šepul Vilibald: odličen
29. Špegel Anton: odličen
30. Šrot Ivan: prav dober
31. Vajs Avgust: dober

32. Videčnik Jakob: dober
33. Zorčič Jožef: prav dober

Popravni izpit ima:

1. Čerkuč Vili (iz strokovnega računstva)

I. b razred: 34 učencev
Razrednik: Mrzel Vlado

1. Ačko Leopold: prav dober
2. Ferk Ivan: dober
3. Glantschnik Ernest: dober
4. Grile Jožef: dober
5. Grlica Franc: dober
6. Jamer Ivan: prav dober
7. Jevšnik Albert: dober
8. Koisek Albert: dober
9. Kokal Ivan: dober
10. Koler Hinko: zadosten
11. Kolmančič Anton: dober
12. Kuzman Friderik: dober
13. Labus Dušan: dober
14. Lepej Rudolf: dober
15. Markovčič Franc: prav dober
16. Mesarič Oto: prav dober
17. Mori Jožef: zadosten
18. Novak Jožef: dober
19. Pečnik Jožef: prav dober
20. Pikel Jože: dober
21. Plešnik Ivan: dober
22. Plevnik Peter: dober
23. Ratovnik Andrej: dober
24. Šepul Ivan: dober
25. Šuler Franc: prav dober
26. Tomaž Anton: dober
27. Urnavt Oto: dober
28. Zdovc Srečko: dober
29. Žganec Joško: dober
30. Adamič Leopold: zadosten

Popravni izpit imajo:

1. Breznik Ivan (strokovno računstvo)
2. Forneci Oto (strokovno računstvo)
3. Maher Leopold (tehnologija obdelave)
4. Stražišnik Herman (strokovno računstvo)

II. a razred: 25 učencev
Razrednik: Rečnik Ferdo

1. Breznik Jože, strugar: prav dober
2. Dihpol Ivan, ključavničar: prav dober
3. Djura Andro, ključavničar: prav dober
4. Drofelnik Alojz, ključavničar: prav dober
5. Glušič Vincenc, ključavničar: prav dober
6. Goričanec Branko, ključavničar: odličen
7. Jesenek Jože, brusilec: prav dober
8. Keber Franc, strugar: prav dober
9. Knez Jožef, strugar: dober
10. Kobolt Jožef, ključavničar: dober
11. Kovač Ivan, rezkalec: dober
12. Krznar Roman, strugar: dober
13. Matija Jože, ključavničar: prav dober
14. Mlakar Ivan, ključavničar: dober
15. Močnik Leopold, ključavničar: prav dober
16. Piko Ivan, strugar: dober
17. Planinšec Karel, ključavničar: prav dober
18. Svečko Anton, ključavničar: prav dober
19. Šipek Peter, ključavničar: prav dober
20. Štrajher Ludvik, strugar: dober
21. Tompa Ladislav, strugar: prav dober
22. Urnavt Adolf, rezkalec: dober
23. Vozlič Jožef, ključavničar: dober

Popravni izpit imajo:

1. Pogorevc Franc, strugar (strokovno risanje)
2. Pungartnik Ivan, ključavničar (strokovno računstvo in tehnologija obdelave)

II. b razred: 25 učencev
Razrednik: Mrzel Vlado

1. Blatnik Rudi, strugar: dober
2. Brodnik Karel, strugar: prav dober
3. Burja Anton, ključavničar: dober
4. Čebular Karel, ključavničar: prav dober
5. Čebulj Pavel, ključavničar: dober
6. Dolinar Filip, strugar: dober
7. Gostenčnik Oto, ključavničar: prav dober
8. Gradišnik Janez, ključavničar: dober
9. Ikoč Ivan, ključavničar: dober
10. Jamnik Rajmund, ključavničar: dober
11. Kmetec Jožef, rezkalec: dober
12. Kosel Ivan, strugar: zadosten
13. Kumprej Alfons, ključavničar: prav dober
14. Libnik Jožef, brusilec: dober
15. Lužnic Adolf, ključavničar: dober
16. Mikic Alojz, rezkalec: prav dober
17. Ozvald Konrad, strugar: dober
18. Pudgar Avgust, strugar: dober
19. Rebernik Helmund, strugar: dober
20. Rezar Jožef, ključavničar: zadosten
21. Rihar Albin, ključavničar: odličen
22. Škegro Zvonimir, ključavničar: prav dober
23. Štern Alojz, ključavničar: dober
24. Šubic Pavel, rezkalec: dober

Popravni izpit ima:

1. Havle Franc, strugar: strokovno računstvo

II. c razred: 27 učencev
Razrednik: Ivič Franc

1. Angeli Friderik, valjavec: dober
2. Arnold Ivan, kalilec: dober
3. Cesar Adolf, topilec: zadosten
4. Čuk Milan, topilec: prav dober
5. Čulk Vinko, kovač: dober
6. Ferencšek Franc, topilec: dober
7. Fonda Anton, valjavec: dober
8. Grebenc Oto, talilec: dober
9. Juhart Otmar, kalilec: prav dober
10. Kunej Anton, valjavec: dober
11. Kvas Oto, topilec: dober
12. Novinšek Edvard, valjavec: zadosten
13. Paradiž Pavel, valjavec: dober
14. Pepevnik Jože, kovač: dober
15. Praprot Feliks, kovač: dober
16. Potočnik Anton, valjavec: zadosten
17. Rozman Matija, topilec: dober
18. Sadnek Oto, kovač: dober
19. Sekavčnik Adolf, kovač: dober
20. Skuk Silvester, kalilec: dober
21. Slivnik Albin, kalilec: prav dober
22. Smolar Edvard, kalilec: prav dober
23. Terglav Jože, talilec: zadosten
24. Turičnik Vinko, kalilec: zadosten
25. Založnik Adolf, talilec: prav dober

Popravni izpit imajo:

1. Bobek Albin, talilec: strokovno računstvo
2. Kumer Niko, kovač: strokovno računstvo

III. a razred: 31 učencev

Razrednik: Flis Franc

1. Ajd Ivan, rezkalec: dober
2. Bobek Štefan, rezkalec: dober
3. Bukovec Herman, strugar: dober
4. Čiček Alojz, strugar: dober
5. Dokl Ivan, rezkalec: prav dober
6. Gostenčnik Anton, strugar: prav dober
7. Grah Jožef, ključavničar: dober
8. Januška Milan, strugar: dober
9. Kangler Viktor, brusilec: dober
10. Kranjc Rudolf, strugar: prav dober
11. Krauser Karel, strugar: prav dober
12. Krautberger Jože, ključavničar: dober
13. Kristan Verner, strugar: dober
14. Kunc Ivan, ključavničar: dober
15. Lečnik Ivan, ključavničar: dober
16. Lesnik Mihael, ključavničar: dober
17. Lužnic Henrik, ključavničar: dober
18. Medevšek Henrik, ključavničar: prav dober
19. Mori Stanko, strugar: prav dober
20. Ozvald Klemen, ključavničar: prav dober
21. Pandev Andrej, strugar: prav dober
22. Potočnik Karel, ključavničar: odličen
23. Pečnik Adolf, strugar: dober
24. Praznik Milan, strugar: dober
25. Prošt Franc, ključavničar: dober
26. Pungartnik Ivan, ključavničar: prav dober
27. Sešelj Vlado, strugar: dober
28. Strmčnik Alojz, ključavničar: dober
29. Vovk Štefan, strugar: dober

Popravni izpit imajo:

1. Pavlič Franc, strugar: strokovno računstvo
2. Razgoršek Oto, ključavničar: strokovno računstvo

III. b razred: 30 učencev

Razrednik: Janko Ivan

1. Bauče Ludvik, talilec: dober
2. Dobrovnik Franc, talilec: dober
3. Gregor Štefan, talilec: dober
4. Hojnik Adolf, valjavec: zadosten
5. Kolman Jakob, talilec: dober
6. Kortnik Marjan, kovač: odličen
7. Kotnik Anton, talilec: dober
8. Kričej Franc, kalilec: dober
9. Kušej Mihael, valjavec: dober
10. Lopatni Drago, kovač: dober
11. Lukman Ivan, kalilec: prav dober
12. Marguč Ivo, kovač: dober
13. Mlačni Friderik, valjavec: zadosten
14. Mori Viljem, kalilec: dober
15. Nabernik Avgust, kovač: dober
16. Novak Rajmund, kovač: dober
17. Novšek Ivan, talilec: dober
18. Peruš Vladimir, valjavec: prav dober
19. Placet Hugo, kalilec: dober
20. Pozvek Jožef, kalilec: dober
21. Pušnik Bogomir, talilec: prav dober
22. Sagmajster Rihard, talilec: dober
23. Sirec Edmund, kovač: zadosten
24. Tamše Franc, kovač: dober
25. Tušek Avgust, valjavec: dober
26. Urnavt Adolf, talilec: dober
27. Zver Bernard, kovač: prav dober
28. Žagar Franc, talilec: dober

Popravni izpit imata:

1. Krančan Ivan, talilec: strok. računstvo
2. Zadravec Jože, kalilec: slovenski jezik

S plavalnih tekem na Ravnah: Velenje-Slovenj Gradec-Mežica-Ravne. Zmagali so člani plavalne sekcije našega SK Fužinar, zato jih toliko raje pokažemo

III. c razred: 28 učencev

Razrednik: Ivič Franc

1. Altbauer Branko, livar: dober
2. Blaj Rafael, mod. mizar: dober
3. Dvornik Kristijan, livar: dober
4. Glinik Franc, mod. mizar: dober
5. Grabner Jožef, mod. mizar: dober
6. Hafner Ivan, livar: dober
7. Haramija Djuro, livar: odličen
8. Hovnik Anton, mod. mizar: dober
9. Ikoč Rafael, mod. mizar: dober
10. Knez Maks, livar: dober
11. Koren Ivan, livar: dober
12. Kosorčič Zvonko, livar: dober
13. Krevzel Ferdinand, livar: zadosten
14. Kurtagič Sead, livar: dober
15. Lekič Janko, livar: dober
16. Mandl Alojz, mod. mizar: odličen
17. Medvešek Edvard, mod. mizar: dober
18. Naroločnik Janez, livar: dober
19. Peruš Franc, livar: dober
20. Sedelšak Franc, livar: dober
21. Šaranovič Rašid, livar: dober
22. Šteharnek Emil, mod. mizar: prav dober
23. Terlav Franc, mod. mizar: prav dober
24. Urnavt Emil, livar: dober

Popravni izpit imajo:

1. Bah Avgustin, livar: slov. jezik in livarstvo
2. Čapelnik Andrej, livar: strok. računstvo
3. Lavre Edvard, livar: strok. računstvo
4. Ošlak Drago, livar: livarstvo

Vsi gojenci III. letnika so medtem razredni popravni izpit že opravili in bodo v jesenskem roku pripuščeni k zaključnem izpitu.

IV. ZAKLJUČNI IZPITI V JUNIJSKEM ROKU

III. a razred

1. Ajd Ivan, rezkalec: zadosten
2. Bobek Štefan, rezkalec: dober

3. Bukovec Herman, strugar: dober
4. Čiček Alojz, strugar: zadosten
5. Dokl Ivan, rezkalec: prav dober
6. Gostenčnik Anton, strugar: prav dober
7. Grah Jožef, ključavničar: dober
8. Januška Milan, strugar: dober
9. Kangler Viktor, brusilec: zadosten
10. Kranjc Rudolf, strugar: prav dober
11. Krauser Karel, strugar: prav dober
12. Krautberger Jožef, ključavničar: dober
13. Lečnik Ivan, ključavničar: dober
14. Lesnik Mihael, ključavničar: dober
15. Lužnic Hinko, ključavničar: dober
16. Medvešek Hinko, ključavničar: prav dober
17. Mori Stanislav, strugar: dober
18. Osvald Klement, ključavničar: dober
19. Pandev Andrej, strugar: prav dober
20. Potočnik Karel, ključavničar: prav dober
21. Pečnik Adolf, strugar: dober
22. Praznik Milan, strugar: dober
23. Prošt Franc, ključavničar: dober
24. Pungartnik Ivan, ključavničar: prav dober
25. Sešelj Vladimir, strugar: dober
26. Strmčnik Alojz, ključavničar: dober
27. Vovk Štefan, strugar: prav dober

Popravni izpit imajo:

1. Kristan Verner, strugar: tehnologija obdelave
2. Kunc Ivan, ključavničar: tehnologija obdelave

III. b razred

1. Bavče Ludvik, talilec: dober
2. Gregor Štefan, talilec: zadosten
3. Hojnik Adolf, valjavec: zadosten
4. Kolman Jakob, talilec: dober
5. Kortnik Marjan, strojni kovač: odličen
6. Kotnik Anton, talilec: prav dober
7. Kričej Franc, kalilec: zadosten
8. Kušej Mihael, valjavec: dober
9. Lopatni Dragutin, strojni kovač: dober

PREDPIS ZA VARNOST

Komisijski preizkus za pogon naprave

Francoska ekskurzija

Po napredni metalurški industriji na svetu so že povsod uvedli nošnjo zaščitnih čelad. Predpis je absoluten in ne sme nihče v obrat brez te zaščite glave. Tudi poslovni obiski ne prestopijo praga, pa še take ekskurzije itd., dokler jim ne nataknjejo na glavo zaščitnih helmov. Kolikokrat je ta zaščita že obvarovala življenje! Gornji sliki sta iz železarne Westfalenhütte, kjer velja predpis že nekaj let in se samo pohvalijo. — Pri nas smo dali v preizkušnjo prve kose in upati je, da tudi glede te varnosti ne bomo več dolgo zaostajali

10. Marguč Ivo, strojni kovač: dober
11. Mlačnik Mirko, valjavec: zadosten
12. Mori Viljem, kalilec: zadosten
13. Nabernik Avgust, strojni kovač: dober
14. Novak Rajmund, strojni kovač: dober
15. Novšek Ivan, talilec: dober
16. Peruš Vladimir, valjavec: dober
17. Placet Hugo, kalilec: zadosten
18. Pozvek Jožef, kalilec: zadosten
19. Pušnik Bogomir, talilec: prav dober
20. Sagmeister Rihard, talilec: dober
21. Sirec Edmund, strojni kovač: zadosten

22. Tamše Franc, strojni kovač: dober
23. Tušek Avgust, valjavec: dober
24. Urnaut Adolf, talilec: dober
25. Žagar Franc, talilec: dober
26. Zver Bernard, strojni kovač: prav dober

Popravni izpit imajo:

1. Dobrovnik Franc, kalilec: slovenski jezik
2. Lukman Ivan, kalilec: met. žel. in jekla

III. c razred

1. Blaj Rafael, modelni mizar: zadosten
 2. Dvornik Kristijan, livar: zadosten
 3. Glinik Franc, modelni mizar: zadosten
 4. Hafner Ivan, livar: dober
 5. Haramija Djuro, livar: odličen
 6. Hovnik Anton, modelni mizar: zadosten
 7. Ikočic Rafael, modelni mizar: prav dober
 8. Koren Ivan, livar: dober
 9. Kosorčič Zvonko, livar: dober
 10. Lekič Janko, livar: dober
 11. Mandl Alojz, modelni mizar: prav dober
 12. Peruš Franc, livar: prav dober
 13. Sedelšak Franc, livar: zadosten
 14. Štehar Emil, modelni mizar: prav dober
 15. Terlav Franc, modelni mizar: prav dober
 16. Urnaut Emil, livar: zadosten
- Popravni izpit imajo:
1. Altbauer Branko, livar: metalurgija
 2. Gabner Jožef, modelni mizar: strok. rač. in livarstvo
 3. Knez Maks, livar: metalurgija
 4. Krevzelj Ferdinand, livar: slovenski jezik
 5. Kurtagič Sead, livar: livarstvo
 6. Medvešek Edvard, mod. mizar: strok. računstvo
 7. Naraločnik Janez, livar: strok. računstvo
 8. Šaranovič Rašid, livar: metalurgija

Iz obletnega poročila šole smo povzeli samo kratek pregled o uspehu gojencev, medtem ko bomo o zavodu kot takem ter o siceršnjem življenju in delu mladine v sestavi MIŠ zapisali drugič kaj več.

JABOLKA

»Koroški Slovenec«, ki večkrat objavi take imenitne domače recepte, je oni dan zapisal o jabolkih zanimivo reč. Pravi, da imajo jabolka nekaj zdravilnih lastnosti in jih zdravniki že od nekdaj priporočajo. Najbolj zanimivo je, da pomagajo za shujšanje in za rejenje. Torej kakor žganje: Če te zebe, pij žganje; če ti je vroče, nagni žganje; če ne moreš spati, popij šilce žganja; če preveč spiš, si pomagaj z žganjem itd. Seveda pa je mišljeno vselej le ono originalno kmečko dišeče žganje, ne pa tiste umetno narejene smrdljive tinkture.

Tako-le pomagajo jabolka:

Za shujšanje: pred vsakim obrokom pojejte pol jabolka ali celo jabolko. S tem si boste nekoliko potolažili lakoto in boste jedli manj redilne hrane.

Za zdravljenje črevesnih bolezni: jabolka lahko jedo tudi ljudje, ki sicer ne smejo uživati nikakršnega sadja. Jabolka imajo namreč tanin, ki je zelo koristen za obolelo sluznico črevesja. Jejite jih nastrgane ali jih zelo dobro prežvečite.

Za okrepitev organizma: v skledo stresite veliko žlico ovsenih kosmičev, ki ste jih preko noči namakali v treh žlicah vode. Dodajte sok od polovice limone in veliko žlico sladkega kondenziranega mleka. Potem nastrgajte k temu še celo jabolko z lupinami in pečkami vred. Posujte z zmletimi orehi in mandeljni in jejte takoj.

Če imate revmatizem: pripravite si čaj iz jabolčnih lupin. Peščico lupin (posušenih ali svežih) poparite z vrelo vodo. Pijte zjutraj in zvečer. Če boste v sezoni jabolk zbrali in sušili njihove lupine, boste skozi vse leto imeli dovolj tega zdravilnega čaja.

Če se hočete zrediti: zmešajte dve jajci, 150 gr. moka in 35 gr. sladkorja v prahu. Dodajte tri nastrgana jabolka in zmešajte s pol litra mleka. Dodajte po okusu ruma ali konjaka in vlijte testo v ponev za palačinke, kjer ste poprej razbelile surovo maslo, ter specite v pečici.

Franc Mezner:

SPOMINI

V »Listnici uredništva« smo v zadnji številki najavili ta popis. Stopimo z Meznerjem njegovo pot, pot borbe, trpljenja in zvestobe stvarno skozi 40 let, kajti član Svobode je postal že leta 1919. Po osvoboditvi je bil Franc Mezner prvi in večletni predsednik upravnega odbora Železarne, predsednik Svobode pa kar desetletja.

Sem sin tovarniškega delavca ravske železarne, ki je moral s svojo skromno plačo preživljati desetčlansko družino, kar v predaprilski Jugoslaviji ni bilo ravno lahko.

Leta 1919 sem razpečaval list »Mlada Jugoslavija«. V januarju 1920 so me sprejeli v tovarno za strgarskega vajenca, vendar sem ostal tam le do novembra tega leta, ko so me odpustili zaradi pomanjkanja dela. Delovno oziroma učno mesto sem izgubil med prvimi, ker je bil moj oče Libeličan — torej »inozemec«, odpuščali pa so najprej avstrijske državljane. Ko so po plebiscitu mejo popravili, so Libeliče pripadle Jugoslaviji in smo postali jugoslovanski državljani.

Odpuščanje delavcev so izvajali tako, da so vsako soboto na razglasno desko nabili 14 imen in tako objavljali, kdo lahko gre s trebuhom za kruhom. To »nabijanje« je trajalo tedaj 2 do 3 mesece. Odpuščali so predvsem mlade samske delavce, pa tudi družinske očete, če so se komu zamerili. Tako je prišlo na vrsto kar preko 100 ljudi.

Šel sem služiti na kmete in ostal tam do leta 1921, ko je oče dosegel, da so me zopet sprejeli. Oče je prišel po mene h kmetu in mi povedal, da bom lahko zopet šel v tovarno, česar sem se zelo razveselil, saj mi na kmetih ni bilo dobro. Prijeti sem moral tudi za najtežja dela, za hrano pa se jim je je zdelo že škoda. Spal sem v hlevu. V hlevu med živino so me pustili tudi takrat, ko sem nekoč težko zbolel, da nisem mogel vstati. Od časa do časa se me je spomnila stara dekla in mi prinesla kako juho. Tako sem oslabil, da je mati prišla po mene z ročnim vozičkom in me odpeljala domov. Ko sem za silo okrevail, sem moral iti se-

veda takoj zopet služiti, ker je bilo doma preveč lačnih ust. Zato pač ni bilo čudno, da sem se razveselil, da lahko grem domov in da bom nadaljeval uk v tovarni. Toda kmet me ni hotel pustiti iz službe in oče se je moral vrniti brez mene, a bil sem doma pred očetom, ker sem izkoristil prvo priložnost in ušel. V tovarni sem bil potem zaposlen vse do aretacije leta 1930.

Ko sem še ne petnajstleten mladinec prišel v železarno, sem mogel tudi več sodelovati pri Svobodi.

Ko sem leta 1928 šel že tretjič k naboru, sem opazil v rekrutnem spisku poleg svojega imena z rdečim svinčnikom napisano in debelo podčrtano besedo »komunist«. To je napisal takratni občinski tajnik, katerega so na ta položaj spravili takratni socialni demokrati, pa je denunciral napredne ljudi.

V tem popisu bi rad razložil, kako sem si ta naziv zaslužil.

Leta 1924 sem začel bliže sodelovati v revolucionarnem gibanju v našem kraju. Dokler je obstajala Nezavisna delavska stranka, smo v okviru stranke delali kolikor toliko legalno. Ko pa je tedanja oblast razpustila Nezavisno delavsko stranko in Nezavisno delavsko omladino Jugoslavije, smo se potegnili v ilegalno in delali dalje.

Že ko smo delali v ilegali, sem bil sekretar celice SKOJ. V to celico so bili vključeni še naslednji tovariši: Friderik Križan, Jože Knez, Karel Luter, Ivan Fajmut, Jože Matijevič, Emil Mezner in Ivan Golob. Sestajali smo se na različnih krajih. Veliko sestankov smo imeli v gostilni Strudl v posebni sobi, pa tudi v tovarniški kantini. To pa v glavnem v zimskem času. Poleti smo se sestajali največ v občinskem gozdu pri »Turških šancah«, na Navrškem vrhu in v Logu, kjer smo plegli kar v travo.

Naše udejstvovanje je bilo v glavnem vzdrževanje kanala preko avstrijske meje, koder so naši kurirji vodili centralne kurirje čez mejo. Tudi literatura, ki so jo tiskali v inozemstvu, je šla skozi naš kanal in skozi naše roke. Pri prenašanju literature preko meje se je posebno dobro iz-

kazal naš Imre — Ivan Kokal, ki je mnogo-krat tvegaval življenje pri tem poslu. Pridno je pomagal tudi Franc Čegovnik. Razen njega mi je bil dodeljen za kurirja preko meje še Jože Krajger.

Spominjam se še, kako sem nekoč — ravno na božič — poiskal Franca Čegovnika in mu naročil, naj gre v kantino. Opisal sem mu človeka, ki tam čaka in ki ga je treba še tisto noč prepeljati čez mejo. Povedal sem mu še geslo, s katerim se bosta s tujcem prepoznala. Čegovnik me je debelo pogledal, ko sem mu dal tako nalogo, pa ne zaradi tega, ker je moral ponoči čez mejo, pač pa zato, ker je zapadel novi sneg, on pa tamkajšnjega terena še ni bil dobro navajen in ni imel visokih čevljev. Toda šel je brez ugovaranja in prav rad verjamem, da ni bilo prijetno gaziti sneg v lahkih nizkih čevljih. Zjutraj je bil že nazaj in mi povedal, da je šlo vse v redu.

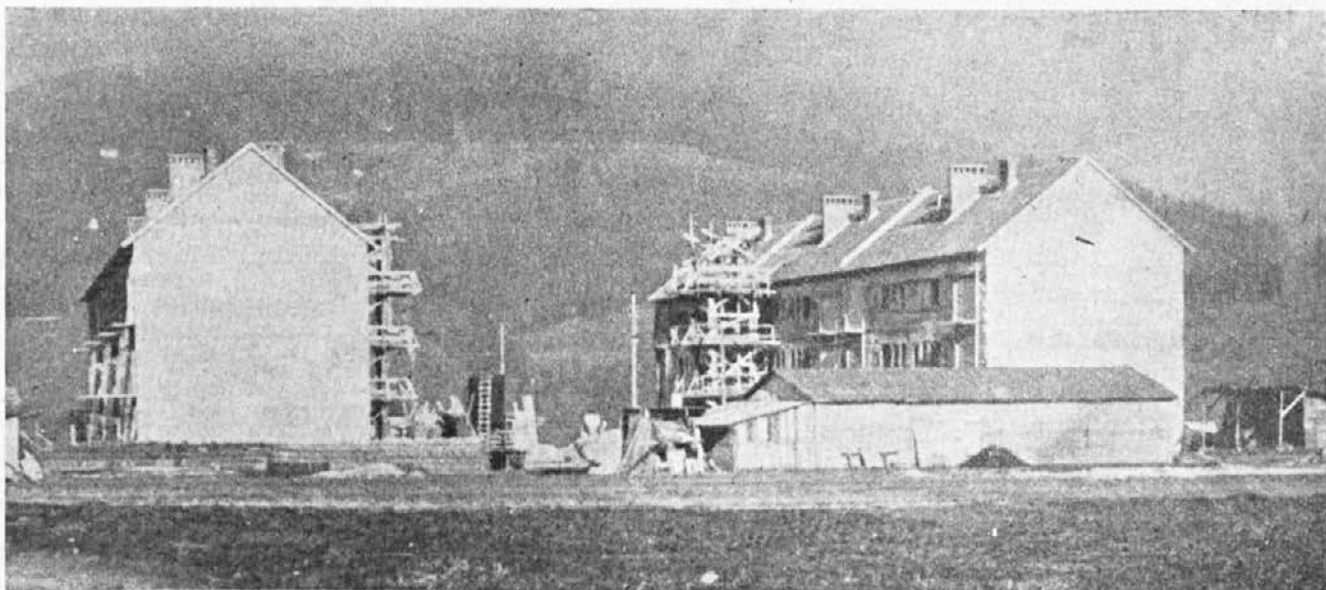
Ugovaranja pri nas sploh nismo poznali. Če je kdo dobil kakršno koli nalogo, jo je izvršil brez godrnjanja. Le pri Jožetu Krajgerju je bilo včasih bolj nerodno. Imel je slabo lastnost, da je rad včasih pregloboko pogledal v kozarec. Pa je naneslo, da sem imel pri Lampretu kurirko iz Hrvaške, ki jo je bilo treba spremljati čez mejo. Za to je bil določen Jože Krajger. Res ne vem, kako je bilo to. Ali mu je bil potreben pogum ali kaj. Toda tri večere zapovrstjo je bil vinjen in mu nisem mogel zaupati tako odgovorne naloge. Šele četrty večer sta šla in srečno prišla v Pliberk.

Krajger je pozneje šel v SZ, od koder se ni več vrnil. Iz moje celice sta šla v SZ tudi Ivan Fajmut in Karel Luter in kolikor se še spomnim, tudi Jože Matijevič.

Bil sem tudi na konferenci SKOJ v Kefrovem mlinu, vendar ne morem reči, katerega leta je to bilo. Ponoči smo zborovali v stanovanju lastnice mlina, ki je nekam odpotovala. Zjutraj pa smo se iz njenega stanovanja preselili v neko sobo nad hlevom, ker smo se bali, da bi se vrnila z jutranjim vlakom. Kaj smo na tej konferenci razpravljali, točno ne vem več, vem le, da smo reševali organizacijska vprašanja.

Še prej, zdi se mi, da je bilo leta 1924, sem bil na konferenci Nezavisne delavske omladine Jugoslavije, ki je bila v Ljubljani.

Prve hiše na Čečovju

Gradnja začetnih stanovanjskih blokov pred desetletjem na ravnici, kjer je danes že celo mesto

Velika nevarnost pri delu je, če čakamo, da nas bo na nevarnost oziroma na varno delo opozoril nekdo drug

Decembra 1928 sem bil na konferenci KPS v Jaršah pri Ljubljani, kjer sem sodeloval kot delegat organizacije »Sever«.

V letih od 1924 do 1930 sem imel na domu hišne preiskave vsaj vsakih štirinajst dni. Orožnika P. in M. sta z vneto premetovala tujo lastnino.

Nekoč sva se z Jožetom Knezom dogovorila, da greva popoldne malo v gozd na sprehod. Ko sva vsak po svoji strani prišla na kotuljsko cesto, je bilo to že sumljivo znanima vnetima orožnikoma, ki sta naju videla iz svojih stanovanj, ker je eden od njiju stanoval pri Žmaucerju, drugi pa pri Sušniku. Posvetilo se jima je, da sva gotovo namenjena na kak ilegalni sestanek in sta bila prepričana, da si bosta prav ta dan prisluzila Karađorđevo zvezdo. Hitro sta si nadela orožje pa za nama. Midva sva grede obirala brusnice in jih zobala. Naenkrat zapazi Knez za mladimi smrekami oba žandarja in me opozori. V hipu sva napravila načrt, kako ju bova potegnili. Vzela sva pot pod noge in odmarširala mimo Šratneške žage na Prežihov vrh. V Pohlanovem gozdu sva že trčila na orožnike, ki so pravkar spraševali drvarje, če so naju kje videli. Bila sta vsa potna od naporne in hitre hoje. Toda »marš« smo še nadaljevali. S Knezom sva šla na Navrški vrh in od tam na Kogelski vrh. Ko smo se vračali proti domu, je Knez pri grofovski žagi pogledal nazaj in videl, kako sopihata za nama oba žandarja. Ta sprehod je trajal polnih pet ur.

Vsa ta leta smo se komunisti aktivno udeleževali v kulturno-prosvetnem delu. »Svoboda« je bila v rokah komunistov, ki so imeli vse važnejše funkcije in vestno opravljali naloge, ki so jim jih te funkcije nalagale. Vodili smo kulturno-prosvetno delo, poleg tega pa izvedli marsikatero politično nalogo.

Taka akcija je bila vsakoletno praznovanje 1. maja. Delavski praznik smo praznovali tako, da smo eno leto šli železarji na Prevalje, leški knapi in prevaljski delavci pa so nam prišli naproti do Brančurnika, od koder smo skupno odšli na Prevalje, kjer je bilo pred rdečim konzumom manifestacijsko zborovanje. Naš sprevod se je pogosto srečaval s procesijo, ki je šla od Fare na božjo pot h Križu nad Dravogradom. Naši so šli mimo vedno dostojno. To je na Ravnah sploh veljalo. Kvečjemu se je kdo nasmehnil, ko so nas kdaj kakim verskim fanatikom zasmehovali, da smo »divja procesija«. Naslednje leto so Lešanarji in Prevaljčani prišli v Guštanj, mi pa smo jih počakali pri kostanjih — neke tam, kjer se od prevaljske strani odcepi cesta na gimnazijo. Korakali smo — seveda z godbo na čelu — v Guštanj in običajno zborovali na sejmišču (v sedanji Prežihovi ulici, kjer stoje nasproti Gasilskega doma stanovanjske zgradbe).

Spominjam se še — vendar ne vem več točno, če je to bilo leta 1927 ali 1928 — kako so nas na manifestacijskem obhodu preganjali žandarji. Najprej so nam hoteli zapreti pot že pri Antonovi cerkvi ob pokopališču. Pri tej blokadi kajpada nista

manjkala vsem starim komunistom našega kraja dobro znana Pajenk in Mežnar. Toda zdi se mi, da še slišim gromovit klic delavca Šmidhoferja, ki je zakričal »naprej!« In res je šlo naprej. Spredaj so hodili otroci, za njimi pa navalili odrasli. Pod pritiskom množice so žandarji morali popustiti. Izmučili so se mimo sokolskega doma (sedaj doma Partizana) na cesto proti železarni, od tam pa na trg. Na trgu so nam zopet hoteli preprečiti, da bi v sprevodu obšli trg in s trga nazaj na sejmišče na zborovanje. Toda to jim ni uspelo. Program smo v celoti izvedli, kljub težkočam, ki nam jih je delal takratni režim. Prav zaradi tega je bilo zborovanje še veličastnejše, toda bila je to zadnja manifestacija železarjev, rudarjev in drugih delavcev; pridružilo se je tudi nekaj kmetov. Posebno Zelovc je bil na glasu, da je rdeča kmečka trdnjava.

Prvomajske proslave so bile vedno lepe in spontane. Veselili smo se jih in se pripravljali nanje mesece in mesece. Naj vam potek take proslave bolj točno opišem:

Večer pred praznikom je bila navadno baklada, streljanje s topiči in kaka dramska predstava; na praznik pa zjutraj budnica, dopoldne že opisani manifestacijski obhod z zborovanjem, popoldne telovadni nastop, potem pa ljudsko rajanje.

Za 1. maj so bili vsi večji kraji v vencih, cvetju in zastavah. Posebno lepo so bila okrašena delavska naselja. Če si to gledal, ti je srce trepetalo od radosti nad zavestjo in požrtvovalnostjo ljudstva. Delali smo cele noči, da smo vse pravočasno pripravili. Transperente, vence, mlaje, klopi in mize — vse smo napravili sami. Nikoli ni bilo treba nikogar prositi, da bi pomagal. Ljudje so prihajali sami. Nikomur ni prišlo na misel, da bi spraševal, če bo dobil delo plačano. Tekmovali smo med seboj, kdo bo napravil več in boljše. Tudi naše žene in dekleta so pri tem ogromno prispevala in je bila v veliki meri njihova zasluga, da se je praznik »prekletih in zaničevanih« obhajal v taki veličini. Stare Sekavčnice (»urmaherca« smo ji pravili, ker je njen mož v prostem času popravljal ure) nikoli ni manjkalo; povsod je bila zraven, v sprevodu je imela od vseh kolesarjev najlepše okrašeno kolo. Veliko sta pomagali tudi Lerhova Mimka, ki je bila načelnica Delavske telovadne enote ženske vrste, in Frece Tinka, podnačelnica Delavske telovadne enote. Sicer nista bili članici KP, pa sem jima vseeno zaupal ilegalno literaturo, ki sta jo skrbno čuvali. Takih žena in deklet je bilo še več.

Nekoč se nam je pri praznovanju 1. maja pripetila nezgoda. Ko bi te vražje trave — tobaka — ne bilo, bi bilo to izostalo. Takrat je na predvečer deževalo. Stari Lerh je pri nasipanju smodnika na topiče počasi in neprevidno vlekel svojo smotko. Ver-

jetno je mislil, da ni nevarno, ker dežuje. Toda utrinek je padel v posodo s smodnikom in nesreča je bila tu. Smodnik se je vžgal in osmodil Lerhu obraz. Še sedaj se mi siromak smili, ko se spomnim, kakšno glavo je imel. Na srečo v posodi ni bilo dosti smodnika, ker bi bile posledice lahko še mnogo hujše. Lovro Kuhar je takoj šel k zdravniku dr. Eratu in ga prosil, naj se za ponesrečenca potruži in res je Lerh okreval prej, kot smo mislili. Tudi delavci ob nesreči niso stali križem rok. Takoj so organizirali nabiralno akcijo za denarno pomoč, ki je nadvse dobro uspela. Tako je bila preskrbljena tudi njegova družina. Lerh po tej nezgodi ni hotel več streljati. Večkrat pa se je na njen račun rad pošalil; bil je dobrodušen možakar in iz tega ni delal problema.

6. januarja 1929. leta so temni oblaki zakrili še tisti majhni delček svobodnega gibanja, ki nam ga je dotlej dovoljevala oblast. Rodila se je pošast — šestojanuarska monarho-fašistična diktatura. Začeli so se še hujši progoni naprednih ljudi. Toda z delom nismo prenehali. Še bolj smo se potegnili v ilegalo in se še bolj zagrizli v delo. Kanal preko meje je nemoteno delal naprej, tudi sestajali smo se še, samo s to razliko, da so bili naši sestanki še bolj konspirativni. Včasih smo prihajali na sestanke tako, da smo hodili na kraj sestanka celo uro, čeprav bi lahko prišli v 15. minutah. Zato smo se najraje sestajali ponoči, a nikoli brez potrebnih varnostnih ukrepov.

Maja 1930 so me aretirali. Žandarmerijski kapetan iz Marenberga se me je lotil fizično. Moji lasje so se mu menda izredno dopadli, ker me je večkrat pošteno potegnil za nje. Guštanjska žandarja Pajenk in Mežnar sta me nekaj dni gonila na zasliševanje v grofov in Osiandrov gozd in mi grozila, da bosta izvršila nalog, če ne bom priznal. To bi ne bilo nič nenavadnega. Saj so po žandarmerijskih in policijskih metodah takrat streljali ljudi v hrbet, če fizično mučenje ni zaleгло, potem pa se enostavno izgovorili, da je ujetnik hotel pobegniti, pa so ga na begu v imenu zakona in kralja ustrelili in je tako bil svoje smrti po njihovih trditvah sam kriv. Tudi na podstrešju in v drvarnici žandarmerijske postaje sta me zasliševala, med zasliševanjem pa privezala za ostrežje ali kak opornik. Ponoči sta mi namestila slamarico k Pajenkovi postelji, noge vklenila v verige, te pa pritrdila k postelji, kot da sem žival in ne človek. Ponoči me je prihajal zasliševati žandarmerijski poročnik s Prevalj. Kot je to bila njihova navada, me niso pustili spati.

Čez nekaj dni so me vklenjenega kot kako zverino odpeljali v Ljubljano, kjer se je zasliševanje začelo znova — podnevi in ponoči. Nikoli ni bilo miru, ki sem si ga tako želel. Večkrat sem že hotel skočiti čez ograjo v globino, da bi se ubil, da bi bil konec vseh muk in bi bil vsega rešen. Vsak dan smo se eno uro sprehajali na dvorišču. Hodili smo v krogu kot kak vrtiljak. To je

**Pri delu na višini se vedno privežite!
To ni samo predpis, temveč življenjsko potrebno**

»Skrepar«

Napis je na stroju, za drugega čisto ne vemo in pravimo »skrepar«. Ni zameriti — stvar je pri nas nova. Še manj pa zamerimo, ko zvemo, da napravi ta brezimenski stroj zemeljskih del (sam nabaše, prepelje, razloži in planira) za okoli 80 ljudi na dan. Koliko kolniških izostankov in takih človeških težav torej odpade

bila prava živčna vojna! Govoriti ne smeš z nikomer, pobrati ne smeš niti čika, ki ga je nekdo zavrzel in ga tako poželjivo gledaš. Denarja nimaš, da bi si kupil vsaj polovičko cigarete, čeprav si si na raportu izprosil, da smeš kaditi. Tam ne smeš storiti ničesar, ne da bi imel dovoljenje. Samo eno še ni bilo prepovedano — če si imel »kiblo« v celici.

Prvi dan, ko sem prišel v ljubljanske zapore, nisem mogel jesti pa sem hrano zavrnil. Paznik mi je rekel, da se bom že navadil jesti ričet in da ga bom še rad jedel. Njegovo prerokovanje se je uresničilo; človek se marsičesa navadi. Tudi celica-samica doprinese svoje: šest korakov gor, šest korakov dol, dan za dnev, vseh pet mesecev, vsak dan enako; napraviš šest korakov pa trčiš v zid, se obrneš, zopet šest korakov, pa si pri vratih, ki jih željno ogleduješ, kdaj se bodo odprla in se nikoli več za teboj zaprla. Zraven pa premišljuješ, koliko znanih in neznanih tovarišev je hodilo isto pot. Nekdo je z črepinjo, ki jo je nekje pobral, vrezal v mizo svoje ime. Miza z običajnim vrčem vode je pritrjena na tla z vijaki in se ne da premakniti. Prestaviti se da le majhen stolček. Na steno je priklopljena postelja s slamarico. Na njo se podnevi ne smeš vleči, sicer zaškriplje v ključavnici ključ, paznik te surovo vrže z nje; če nisi dovolj uren, tudi brci ne utegneš uiti. V kotu stoji »slavna« kibla, v katero odlagaš nepotrebne stvari. Čisto zgoraj pod stropom je majhna okence z rešetkami, pravzaprav majhna linica, skozi katero željno opazuješ zunanji svet — tisti majhni košček neba in razločiš le, ali je jasno ali oblačno. Gorje ti, če zapadeš skušnjavi in se povzpneš gor, kot sem to jaz storil, ko še

nisem poznal hišnega reda. Menda so bile neke manifestacije, ker sem slišal vpitje in vzklikanje. Hotel sem pogledati, kaj se dogaja, toda skozi luknjo v vratih me je opazoval paznik in še preden sem se zavedel, me je že zgrabil za hlače in me potegnil na tla. Prisolil mi je nekaj krepkih zaušnic, me ozmerjal s smrkavcem in mi zagrozil, da bom šel na raport in v »kevder«. Tisti, ki so sprejemali raport, so bili vsemogočne živine in so delali z nami, kar se jim je ljubilo.

Po petih mesecih samice so me premestili v skupno sobo, kjer so že bili trije Primorci: Peter Cvek, Franc Gerbec in še eden iz Trsta.

Tam sta bila še Franc Žlebnik iz Libelič in Mladen Antič iz Kumanovega, ki je bil v SZ. Kaj so z njim delali žandarji in policaji, nisem mogel zvedeti. Od mučenja je zblaznel. Na zapestjih obeh rok je imel rane, globoko rano je imel tudi na glavi. V redkih jasnih trenutkih nam je povedal, da si je hotel pregrizniti žile na roki, z glavo pa je butal v železno posteljo, da bi se ubil, ker duševnega in fizičnega mučenja ni mogel več prenašati. Običajno pa je cele dneve stal pred desko na tleh, v kateri je bila grča, ki je izgledala kot oko; govoril je, da je to riba in da jo mora uničiti, sicer bo ona uničila nas. Mencial je po tej »ribi«, se križal in blazno smejal. To je bilo delo policijskega aparata, ki je znal človeka z mukami zmrevariti in duševno uničiti do blaznosti.

Ker so se preiskave vlekly v nedogled in ni kazalo, da bi se sodni proces proti nam kmalu začel, smo januarja ali februarja 1931. leta začeli gladovno stavko. Pazniki so začudeno gledali, kako da naenkrat noče

nihče jesti. Pojasnili smo jim, da ne bomo sprejemali hrane, dokler ne bomo zvedeli, kdaj bo naš sodni proces. Nagovarjali so nas, naj hrano vseeno vzamemo, pa nas niso pregovorili. Ne vem več, kako dolgo je trajala ta naša stavka. Uspeli smo toliko, da so o tem poročali višjim inštancam. Kot so nam povedali policijski organi, so iz Beograda sporočili, da bodo zadevo pospešili.

Čez nekaj dni je imel »zeleni Henrik« polno dela, da nas je spravil naprej. Zopet so nas dobili v roke žandarji, nas vklenili po več skupaj ter nas z vlakom spremili v Beograd, kjer so nas strpali v zapore okrožnega sodišča. Tam niso imeli postelj, ampak samo enonadstropne pograde brez odej. Tudi tople hrane nam niso dajali. Dobili smo vsak dan le hlebec kruha in vrč vode.

Pet tovarišev nas je bilo v isti celici: dr. Potrč, Kermauner, inž. Gostinčič, Žorga in jaz. Tudi nobenih higienskih pripomočkov ni bilo, niti posode za umivanje. Zaradi tega smo se umivali na dvorišču pri sprehajanju. Pri vodi je bila posoda, iz katere nas je dr. Potrč polival. Morali smo sleči srajco, pa nam je brizgnil za vrat ledeno mrzlo vodo. Prvič mi je ta procedura vzela sapo, saj je bila zima. Pa smo se navadili. Vsekakor pa je bilo to utrjevanje za nas zelo koristno. Perila nismo imeli, da bi se lahko preoblačili in smo dobili uši. Tako je bilo naše vsakodnevno opravilo tudi obiranje uši. Sedeli smo na pregradah, obračali srajce in ostalo obleko ter gledali, kje bo kaj zamiglalo.

V Beogradu je zblaznela še ena žrtev diktature: Polančeva žena iz Velenja. Stala je pri oknu, molela roko skozi rešetko, kot

Samo nazadnjaki še prezirajo ukrepe za varnost dela

bi hotela priseči in nekaj kričala. Niti nje niti Antiča niso spravili v umobolnico, ampak sta morala čakati na proces v zaporu.

Končno smo le dočakali sodno obravnavo, na kateri sem bil obsojen na 10 mesecev strogega zaporu. Ker sem ta čas že prestal v preiskovalnem zaporu, me je sodišče izpustilo. Toda že pred izhodom iz sodne dvorane me je počakala policija in mi vzela težko pričakovano svobodo ter me odpeljala v Glavnjačo. Tam smo se znašli v nekaj kvadratnih metrov veliki celici štirje tovariši: Novak iz Ljubljane, Tone Mravljak iz Velenja in zdi se mi še neki Grošelj. V celici ni bilo ničesar razen iz kamenja sezidan pograd. Novak je imel s seboj odejo, katero smo pognili na pograd in polegli. Kakor smo bili izmučeni in zbiti, smo takoj zaspali. Ponoči pa nas je prebudil hrup in bolečine. Po nas so hodili priporniki, ki so jih natrpali v našo sobo, pa smo tako trdno spali, da nismo slišali, kdaj so jih prignali. Sigurno je bila v mestu kaka policijska racija, da so nabrali toliko ljudi. Še in še so se odpirala vrata, skozi nje pa so potiskali nove pripornike, dokler nas ni bilo toliko, da smo stali vso noč kot sveče in se še premakniti nismo mogli. S hodnika so odmevali zamolkli viki in udarci. Nekoga so pretepali.

Mi, ki so nas pobrali na sodišču, smo le čakali na povratek domov. Ker nobeden ni imel denarja za vožnjo, bi bili morali čakati toliko časa, da bi se za Slovenijo nabralo toliko potnikov, da bi se po njihovih pojmih transport izplačal. To bi pa lahko trajalo tudi mesec. Novak pa je s sodišča brzojavil domov po denar. Ko ga je dobil, ga je tudi ostalim posodil, da smo tretji dan lahko odpotovali. Še prej pa nas je policija temeljito slikala. Morali smo se sleči in so nas fotografirali gole. Povedali so nam tudi, da smo iz Beograda za vedno izgnani. Zvečer je prišel po nas neki policijski agent in nas spremljal na postajo. Novak nam je vsem priskrbel prigrizek, saj že nekaj dni nismo jedli. Policaju pa je kupil vina, ker je upal, da se ga bomo tako najprej iznebili. In res je po drugi četrtinki vstal od mize in rekel, da ne bo čakal na vlak. Svetoval nam je, naj se odpeljemo na domove in se ne prikažemo več v Beogradu, ker nas bodo premlatili, če nas zalotijo. Tega nam ni bilo treba dopovedovati, ker smo komaj čakali na odhod.

Ko sem prišel domov, so me že prvi dan obvestili, da se moram takoj javiti na žandarmeriji. Tam me je komandir najprej pošteno nadrl, zakaj se nisem prišel javit že prej. Med drugim mi je rekel, da se naj pazim. Če bi zaznali v Guštanju za kako politično delovanje, bom jaz prvi, ki me bodo zopet zaprli. Naročil mi je, da se moram vsak dan ob 7. uri javljati na žandarmerijski postaji in da Guštanja ne smem zapustiti.

Ko sem šel v železarno vprašat za delo, me je direktor Lorberau ozmerjal, češ da komunistov v tovarni ne rabijo. Tedaj pa je prišel v direktorjevo pisarno obratovodja Wriesnig in se zavzel zame. Zaradi tega se je tudi direktor omehčal in pristal, da me bodo sprejeli, če bom od sreskega načel-

nika prinesel dovoljenje, da me smejo zaposliti. Seveda sem takoj šel na sresko načelstvo na Prevalje. Sreski načelnik Milač me je po običaju takratnih uradnih organov ozmerjal in rekel, da imajo zadosti poštenih delavcev, da komunistov ne rabijo in da mi dovoljenja za delo ne dá.

Bil sem brez dela in brez zaslužka, živeti sem po moral. Če bi me oče ne preživljal, bi bil moral beračiti. Priložnostnega dela pa tudi ni bilo. Nekajkrat so prihajali k meni člani Orjune in policijski obveščevalci ter me nagovarjali, naj izdam Matijo Gradišnika-Tičeta, za katerega so vedeli, da je komunist, niso pa imeli konkretnih dokazov o njegovem delu. Obljubovali so mi, da bom takoj dobil delo, če to storim.

Tisti čas so uvedli občinski kuluk. Imenitnejši guštanjski purgarji niso radi hodili delat na občinske ceste, pa sem jaz pobiral njihove šihte po 20 din na dan. Toda tega ni bilo dosti. Včasih sem delal le nekaj dni v mesecu.

Aprila 1931 sem dobil poziv od vojnega okrožja Celje, naj se takoj javim rekrutacijski komisiji v Celju. Ker sem moral potovati na lastne stroške, sem moral potovati na lastne stroške, sem zaprosil na občini za denar za vožnjo v Celje. Občinski tajnik pa me je nagnal, čeprav je vedel, da sem brez sredstev. Zaradi tega mi je pač moral dati potreben denar oče, ki sam ni imel dovolj sredstev za preživljanje. Ker je komisija v Celju dognala, da imam močan bronhialni katar na pljučih, so me poslali v Ljubljano, kjer bi me spoznali za nesposobnega za vojsko. V Ljubljani pa me je dobil v roke neki zdravnik Vranglovec, ki me je zopet surovo ozmerjal, mi očital, da sem zabašant in protidržavni element, ker nočem služiti vojske. Spoznal me je za sposobnega. Že konec maja sta prišla po mene dva žandarja in me kratkoma odvedla na vojni okrug, da bi odslužil vojaški rok. Ko sta me gnala od doma, mi nista povedala, kam gremo, tako da nisem mogel vzeti ničesar s seboj. V Celju me je vprašal oficir, kje sem bil, da so me tako prignali. Ko sem mu povedal, da sem bil doma, je oba žandarja nahrulil, češ zakaj vodijo človeka, ki doma čaka na vpoklic v vojsko. Zanimal se je, kdo je dal žandarmeriji nalog za tak postopek. Rekel je, da bi zahteval, da bi si oba žandarja sama plačala vožnjo, če bi mu bilo to mogoče. Ko sta žandarja odšla, je prišel v pisarno pisar Filip, s katerim sva se dobro poznala, ker je bil zaposlen pri Rdečem konzumu na Prevaljah. Poročniku je povedal, da sem bil zaprt. Dobil sem vtis, da je bil poročnik našega mišljenja, ker je bil kar nekam prijazen. Vprašal me je, če se bom sam peljal v Škofjo Loko, ker sem tja dodeljen. Bilo mi je vseeno, kam me pošljejo, ker službe tako nisem imel in bi bil šel kamorkoli, samo da ne bi bil več v breme očetu. Pri-trdil sem, da bom šel tudi sam. Čez nekaj časa pa mi je rekel, naj grem domov, da si bom malo spočil in me bodo poklicali jeseni. Dal mi je karto za vožnjo. Dohitel sem še večerni vlak in že sem se vozil nazaj proti domu. Kako debelo je pogledal na-

slednje jutro žandar Pajenk, ko sem se ob 7. uri zopet prišel javiti.

To vsakodnevno javljanje se je vlekle kakih šest do osem mesecev vse dotlej, da je prišel na žandarmerijsko postajo nov komandir — Plesec. Njemu se je zdelo te šikane dovolj in mi je rekel, da mi ni treba več prihajati. Samo če bi odšel iz občine, naj mu pridem povedat, da bo vedel, kje sem.

V vojsko so me poklicali šele spomladi leta 1932 in me dodelili 30. p. p. v Prizren. To je bil kazenski polk, v katerem sem služil svoj vojaški rok. Niso me pa dolgo držali v kasarni med vojaki. Že po dveh mesecih so me izolirali ter me dali za »posilnega« h komandantu bataljona, ki ga je bila sama hudobija. Bal se je ga je ves polk, ne samo njegov bataljon, kateremu je poveljeval. Bil pa je tudi velik stiskač. Ni mi dal niti toliko, da bi bil kupil pasto za čiščenje njegovih škornjev. Kupovati sem jo moral iz tistega kovača, ki sem ga dobival vsak mesec. Pa še oklofutal me je, če se škornji niso dovolj svetili.

Tudi v vojski so me nadzorovali. K meni je prihajal neki policijska agent in mi pri-našal kruh. Pripovedoval mi je, da bo kmalu izbruhnila vstaja, da imajo okoliški kmetje skrito orožje in bo na vsem lepem začelo pokati. Mogoče bi mu bil šel na led, da ga nisem nekoč slučajno videl, da je v službi pri vojaški intendanturi. Opozoril pa me je na njega tudi kaplar Han iz Apatina, ki je tudi bil član Partije. Z njim sva delila vse, kar sva imela.

Ko sem odslužil vojsko in se vrnil domov, sem zopet romal na Prevalje k sreskemu načelniku Milaču prosit za dovoljenje za delo. Uspeh je bil isti kot pred leti.

Bil sem v izredno težavnem položaju. Zima je bila pred durmi, a zame ni bilo niti dela, ne zaslužka.

Spomladi 1934 sva se srečala z nekim sošolcem, ki je bil član Sokola. Pravil mi je, da pri Sokolu snujejo tamburaški zbor. Nagovarjal me je, naj pristopim, pa bom dobil tudi delo v Železarni. Odvrnil sem mu, da kljub vsemu ne morem tako pasti na kolena, da bi se šel ponujat. On pa je rekel, da tega ni treba, ampak naj samo pristanem, ko me bodo prišli vabit k sodelovanju. Dopovedoval mi je, da sem že dovolj dolgo brez dela in zaslužka in da moram enkrat zopet priti do kruha. Nato sem se odločil. Že naslednji dan me je prišel vprašat načelnik Sokola Propat, če bi hotel sodelovati pri sokolskem tamburaškem zboru. Obljubil sem mu, da bom poizkusil. In glej! Čez nekaj dni sem že dobil sporočilo od računske uprave Železarne Ravne, naj se še tistega dne tam javim.

Tako sem se po štirih letih zopet redno zaposlil. Bil pa je res že skrajni čas. Nisem imel več kaj obleči niti obuti.

Toda Orjuni ni bilo prav, da sem dobil delo. Na nekem sestanku pri Štrudlu so o tem razpravljali in je eden od njih predlagal, da bi me bilo dobro še enkrat zapreti. To mi je povedal eden naših, ki je bil na tem zboru in se je temu odločno uprl. Nakana orjunašem ni uspela. Preprečili so jo naši simpatizerji in člani, ki so se vrnili med nje.

TEČAJ ZA SKUPNOST

Na spodbudo in pod vodstvom obratnega zdravnika dr. Bogomirja Celcerja je bil pri železarni izveden sanitetni tečaj, katerega je obiskovalo 20 tečajnikov. Predavanja so bila dvakrat tedensko skozi tri mesece. Predavatelj je zajel snov zelo obširno ter lepo obdelal, da jo je lahko vsak dojemal. Tudi tečajniki so razumeli važnost te izobrazbe in so z zanimanjem sledili izvajanjem. Vsi, ki so redno prihajali na predavanja, so tudi z uspehom opravili strokovni izpit, odpadli so le tisti, ki niso razumeli pomena izobraževanja.

Tečajniki so bili v glavnem iz vrst prostovoljnih gasilcev ter bodo s pridobljenim znanjem pomagali na svojih delovnih mestih v borbi proti nesrečam pri delu; ob taki potrebi pa bodo s svojim znanjem dvignili strokovnost reševalne službe podjetja. Zato je tečaj, ki je bil izveden sicer v manjšem obsegu, le precej pomemben za celotno našo delovno skupnost.

Za doseženi uspeh gre zahvala razumevanju vodstva podjetja, predvsem pa našima obratnima zdravnikoma ter vedno večjemu interesu naših ljudi do izobrazbe.

V. V.

Dr. J. Sušnik, dr. B. Celcer in P. Cesar s tečajniki

GRADIŠKI POJO...

So trenutki, ko prevzame srce neka čistina in ga napolni občutje poveljčanskega spomina na nekaj, kar se je že oddaljilo. Človeška narava je na srečo taka, da se na ta način vračajo le spomini na lepo, na vredno, medtem ko spomine na grdo hitro iztirimo. Navadno je to prizor oziroma sluh iz mladosti. Tam v dalji se poraja doživetje še enkrat in od tolikih prevar oglušeni udi ga tembolj dojemajo. Čim bolj skromno je bilo tisto, čim bolj oddaljeno od dnevnega dopovedovanega, tem svetleje zaživi.

Bližji je ta občutek otožju, iskrenosti slovesa, kot pa radosti, kajti pri starem človeku, ki mu izpadajo zobje in šviga pred njim toliko več življenjskih prevar, se tak hip težje, a vseeno česteje uvrsti. Vse hudobno, zlagano, neiskreno, preveličano se tedaj odmakne in si z lepoto sam.

Da, ta odjek iz preteklosti je v bistvu slovo od lepega: spomin na dobrega človeka, ki ni imel ničesar drugega kot svetlo srce, spomin na skromen predmet, na smrečico na pašniku, na »živ živ« senice, klic drozga v logu, na pokrajino in njen glas...

Tako zapoje kdaj tudi Gradiški... ubrano iz dežele, z njenim dahom in barvo — kot njeno življenje, njena duša. In ko pridem na kraj, koder sem jih prvič čul, Gradiški spet pojo... Razločno jih čujem kot tedaj, medtem ko spremljevalca, ki mi trobi na uho o uspelem premazu podplatov iz tinkture hrastovega listja, ne čujem.

Gradiške sem čul tudi, ko sem bral uvodne misli Rudija Vouka koroški mladinski pesmarici v zadnjem »Koroškem Vestniku«, ko pravi:

»Pesem je bila našemu narodu že od nekdaj ljuba spremljevalka ob veselih in žalostnih dogodkih njegovega življenja. V urah veselja je ljudstvo s pesmijo dajalo duška svoji radosti; ob urah preizkušnje ga je pesem dvigala, tolažila in mu dajala pogum.

Otrok je svoje prve igre spremljal s pesmico; šolarji so pogosto pevaje sprejemali vase prve šolske nauke; odrasli so vsako pomembnejšo slavnost povzdigovali s pesmijo.

Odgovorni činitelji so skušali navdušenje za lepo pesem med mladino in med odraslim ljudstvom smotrno vzdrževati in ga še dvigati. Tako je na primer A. M. Slomšek že v letu 1853 izdal v Celovcu prvo slovensko šolsko pesmarico pod naslovom: Šola vesela lepega petja za pridno šolsko mladino.

Tako je bilo včasih; dandanes, žal, ni več tako. Pesem izginja iz življenja našega naroda. Kje so tihi pomladanski večeri, ob katerih je zaplavala mehka fantovska pesem preko vasi, se bližala in se zopet izgubljala nekje v daljavi? Kje so pesmi žanjic, plevic, mlatičev, koscev, voznikov? Ni rečeno, da so čisto izginile; ali se še tu in tam držijo, pa niso več organično povezane z ljudskim življenjem. Doletela jih je ista usoda kot naše narodne običaje, ki

so bili prvotno ljudstvu svet obred, danes pa so se skoraj do malega vsi izrodili v smešne potvorbe. Mladina se ogreva za tuje, uvoženo blago, ki ga sliši v filmih in v radiu, čut za domačo pesem pa izginja. Poleg drugih okolnosti je tudi vojna kriva, da se je pretrgala vez doraščajoče mladine z narodno pesmijo...

Ničesar na moji poti nisem imel kakò vezanega na bližji dojem petja in glasbe. Vse je bilo samo divje. Ptice so pele, pastirji so kričali in sem pa tje je kdo nebeško zajuckal. Take julijske dni, ko smo posedeli na travniku, je bil v ozračju neki ton. Monotono kakor pri čebelnjaku, a polno čez vso pokrajino. Rekli so: leto poje... In zvonovi, nedosegljiva godba na deželi za svečanost, vrisk in bol.

Iz šole je ostal tisti »Oo Taannenbauum, ooo Taannenbaauuum...« — vsi enako, le da šolarke nekoliko bolj kričavo. Petje v cerkvi je bilo nekaj drugega. Po svoje je zajelo in ne upal bi načeti melodije na paši. Zadnji oziroma prvi slovenski učitelj, ki je prinesel v razred citre, je osvetlil glasbeno obzorje in napolnil srca, a je bil za moj posluš že prepozen. Vse je spet govorilo o citrah in takrat nekoč sta oče in stric, čeprav jima ta popravek ni pristojal, sama izdelala ciganske citre, navila strune in zaigrala nepozabne melodije ter citre spet za vedno odložila. Včasih je kje zase zapela babica. Takoj sem slutil več in pozneje tudi izvedel, da je bila nekoč prva cerkvena pevkica.

Na vse to bi torej o pesmi in petju ne smel spregovoriti besede in bi tudi nikoli ne segal v ta svet, če ne bi prišlo vmes še kaj. Ferdinand Polanc ter Jurij in Rudij Petrač so zapeli. Rekali so o tem že prej, a prvič sem jih čul. Kakor zvonovi v planinski kraj. Desetletje so zvonili od Strojne do Pernata na štajerski meji. Pevci koroškega občutja in izrednega pevskega daru — Jurij naprej (priedi), Rudij čez, Polanc

**Če preziraš nevarnost pri delu, nisi junak,
temveč samo nepremišljen**

pa v povezavi z nedopovedljivim basom — so zares godli po deželi. Luka Kramolc je menda pred Polančevo smrtjo še zapisal nad sto njegovih viž. Toda, kaj viža, glas in občutje! Na plebiscitni večer smo šli na Prežihov vrh. Polanc, Jurij in Rudi so bili tam, da bi zapeli. Kako pričakovanje! Toda mesto njihne pesmi so zabučali topiči na oni strani...

Te enkratne pevce smo torej na hotuljski strani le redko čuli. Njihna domena je bila bolj tolstovrška stran. Toda menda kar hitro po dvajsetem letu so se v tej viži in barvi oglasili Gradiški iz Kotelj — Gradiška Franc in Lojz ter Lakovski (Hrvat). Naenkrat so od nekod zapeli. Ljudje so menili: Polanc! Bili so Gradiški. Nikjer jih pravzaprav ni bilo, kajti tudi Gradiški niso peli kar tako, temveč samo kdaj pa kdaj na večer. Samo enkrat sem jih čul od blizu. Mlaj so postavljali v Kotljah, pa so prišli Gradiški in zapeli v zarjo. V Kotljah najbrže nihče več ne bo tako prepeval. Takrat sta pomagala še Joza in Ruda Breznik, Ruda z brki ko jazbec in z mehko višino ko kanja. Nihče ni vodil, le peli so, pa kako peli.

To je bilo za slovo iz Kotelj. To petje sem tudi ohranil kot merilo za lepo petje na svetu.

Tudi v šolah so nas zbrali v take zборе, kdor je le hotel. Spomnil sem se Gradiških in šel zraven. V enem teh študentskih zborov je gnal tenor Schöndorfer iz Starega trga. Bil je z dežele doma in je pel brez napenjanja žil. Sicer smo mulili po notah. Vodil je pevovodja, ki sam seveda ni več pel. Ko se mi je kdaj le zazdelo lepo, sem zagnal, kar se je dalo, z menoj vred pa še drugi, pevovodja pa je že mahal in dušil glasove. Kmalu sem imel dovolj. Mož najbrže sproščenega petja iz srca nikoli ni slišal. Vaje, ko si se prijavil, so bile sicer strogo obvezne, meni pa so začuda rekli, da lahko brez nadaljnega kdaj izostanem...

Nekako tako sem doživel tudi razkošje Traviate. Imel sem dovolj že sredi predstave ter gledal zamaknjene ljudi. Tisto siljenje glasu iz luknje in dretje v zaprtem prostoru proti plačilu petju ni bilo podobno. Vedel sem, da pes pri navzkrižnih glasovih in pri takem kopičenju tuli in sem se takoj spomnil na to naravno oceno. Naneslo je, da sem še stanoval z učiteljsčnikom, ki je kar naprej vlekel na eni struni tisto »Po jezeru in po jezeru bliz Triglav...« Menda sem se zato vse življenje izogibal Bledu ter ga v 16. letih bivanja tik zraven obiskal samo dvakrat.

Vmes sem doma spet čul Gradiške. Zacementili so. Nekoč smo na poti na Raduho v Bistri naleteli na olcarskega invalida. Prišantal je od nekod, položil citre na mizo in zaigral. Od tistihmal nisem več čul tako peti citer.

Da je možno peti enostavno, sem čul na Francoskem. Da je možno petje popolnoma uničiti, pa smo čuli potem pri paradnih Nemcih. O tem in o našem petju sploh je napisal v »Fužinarju« svoje dni Marjan Kolar takò kakor o prepevanju zlepa ne bo več kdo povedal. Spomnim se tudi, ko so po radiu prenašali koroško »Oj, ta mlinar...« Vendar enkrat tudi nekaj lepega, našega! Ko pa je potem potegnil menda Svetozar Banovec, ni bilo za obstati. To ni petje, vsaj ne petje koroške pesmi, prej

Z beneškim izletom so se Ravenčani pohvalili

dokaz, kako se ta pesem ne sme peti. Kar zameril sem, kajti čul sem Polanca in Gradiške.

Slušni spomin zaživi še na koroške pevce pred 30. leti v Unionu v Ljubljani. Peli so res koroške napeve, ki jih znajo, in v zboru so bili pevci. Tudi Sv. Peter pod Svetimi gorami se uvršča. Po vsej deželi znani pevec, tamkajšnji župnik, je prepeval veliko mašo. Zavidal sem faranom za to muziko. On bi moral zapeti tisto »Oj, ta mlinar...«!

Vmes še zapoje taki drobci ugajajoče muzike-melodije iz alpskega sveta, prejšnja češka velika pesem, ki je tako presunljivo budila v težkih časih, solisti toplih barv, Krpačev zbor z »Malgaj...« ter vriski in otožja fantov na vasi.

Dr. Josip Šašel:

MAJ 1919

Zbujam spomine na usodne dogodke pred 40. leti, prebiram bošuro »Vojne akcije u Koruškoj 1918/19 godine«. — Mirovna konferenca v Parizu razpravlja o Koroški, Nemci pripravljajo napad na naše kraje, kjer so domačini mirno vzpostavili narodne svete. Iz vse nemške Avstrije zbrani folksverovci so naše slabotne čete potisnili na vrhove Karavank, preplavili Mežiško dolino in prve dni maja 1919 prodrli čez mejo na Štajersko do Marenberga, Slovenjega Gradca in skoraj do Šoštanj. Maistrove čete so jih iz teh mest še vrgle nazaj na črto Dravograd-planina Plešivec-Solčava. Mežiška dolina je ostala okupirana, junaško delo poročnika Malgaja uničeno.

Obrambo je organiziral komandant Dravske divizije v petih odredih: labotskem, koroškem, jezerskem, ljubeljskem in jesiškem. Položaje od Dravograda do Solčave je pod poveljstvom polkovnika Ljubomira Marića zavzel Koroški odred, v njem je bil najmočnejši Slovenski planinski polk.

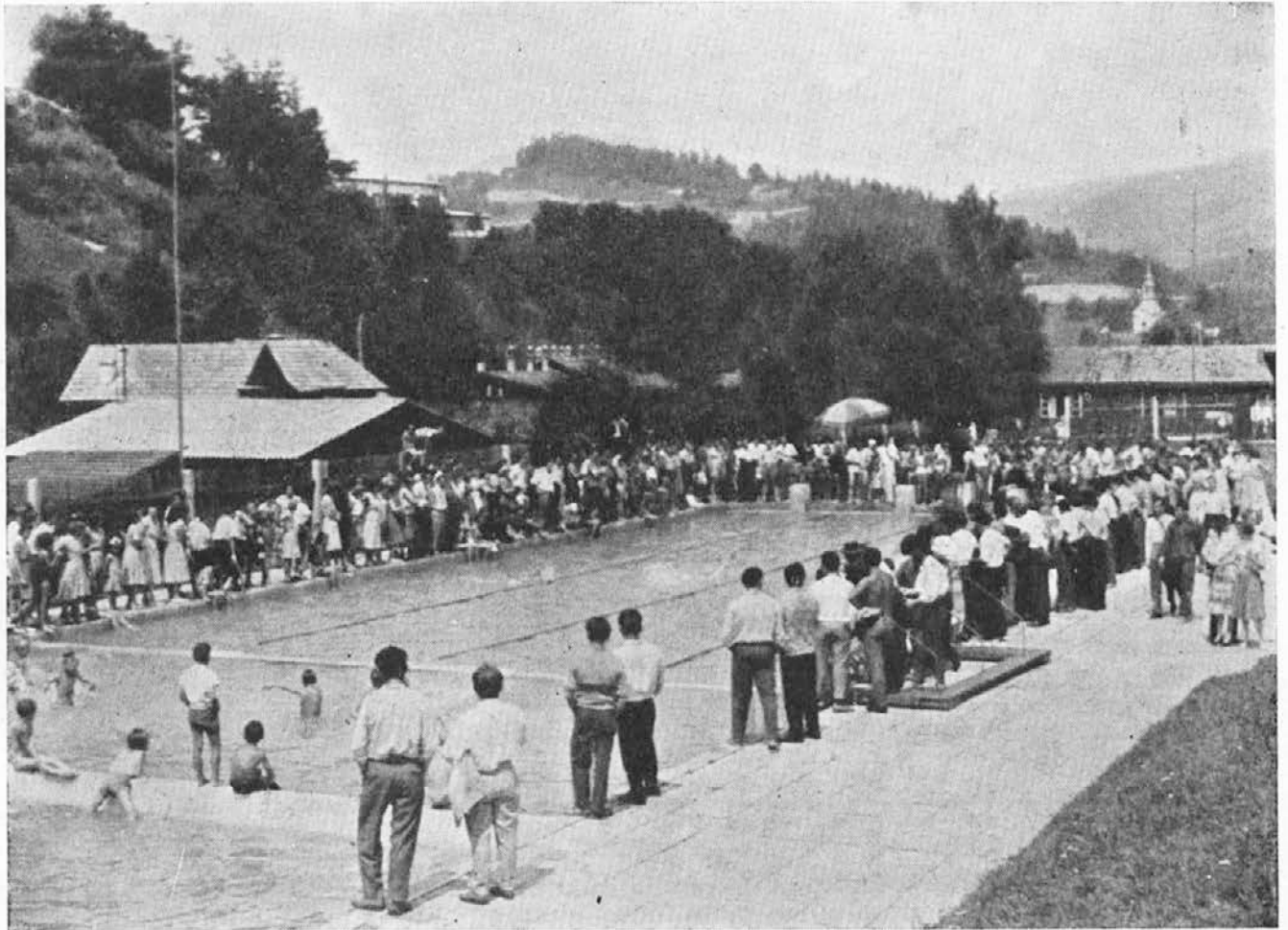
Samo to je ostalo. Malo! Nekje je nekdo ocenil, kako posameznik dojema glasbo. Razporedil jo je na poglavja za male in za velike glave. Po mojem dopadenju sem prišel tudi tu med male glave. Tako je, a zraslo je ter ostalo prepričanje, da se poje samo iz srca in da naj poje samo tisti, ki peti zna. Ne organizacija ne hvala ne tekma pri tem ne veljajo. Če morda kje brez škode, vsaj tu ne opravimo ničesar, tudi ne z izpolnjevanjem pogoja: »Pojem, če mi daste pevske hlače...«, kajti s tem vsaj petje ničesar ne pridobi.

Petja in godbe iz razpoloženja nikoli ni bilo na pretek in ga je menda res vedno manj, pa še sluh je šel, zato pa Gradiški pojo...

Na povelje generala Smiljanića se je splošna ofenziva začela 28. maja 1919 ob 3.30. Koroški odred je že prvi dan osvobodil skoraj vso Mežiško dolino, čeprav je moral premagati težavni teren in zlomiti sovražnikov odpor zlasti pri Kotljah. Že 6. junija nato so naše čete zasedle Celovec in Gospo-sveto.

Tako poroča vojni zgodovinar suhoparno in stvarno. Pa kaj vse se krije za temi fakti in datumi, koliko pretresljivih človeških usod! Vsa tragika neodrešenega Korotana se je zgoščeno ponovila v tem usodnem obdobju — že kolikokrat v zgodovini! Razburkani spomini se kar ne dajo umiriti in urediti, da bi obnovil vsaj mali odsek iz onih temnih časov. Naj poskusim.

Sezimo nazaj v konec prve svetovne vojne. Konec več kot štiriletno morije. Pa ni prinesel olajšanja. Nasprotno, val hude gripe je zajel preživele, izmučene povratnike. Tudi mene je vrgel v delirij blodenj. Nisem še prav okreval, ko me je nekaj dni

Naše kopališče ...

... na dan plavalnih tekem. Sedaj res ne veš, ali je premajhno kopališče ali pa je preveč ljudi na Ravnah. V pogledu razpoložljive vode drži oboje, rešiti pa bo le treba prvo vprašanje, kajti ljudje se ne damo

po novem letu 1919 prišel svarit brat: »Beži! Nemci so zavzeli Borovlje, prihajajo v naše Rute! Kričijo, da hočejo vsem 'Čušem' čreva pogledati.«

To je bil začetek nove tragedije neodrešenega Korotana. Po razsulu stare Avstrije in njene oblasti so domačini v Podjuni, po Rožu in Zilji uredili krajevno samoupravo, zanašajoč se na plemenita Wilsonova načela. Držali smo res samo svoje, nikdo ne more resno trditi, da bi posegli na tuje. Nemci pa so načrtno zbrali iz vse njim ostale Avstrije svoj folksver, zbudili v njem instinkte Herrenvolka ter vdrli v mirne slovenske vasi. In to agresijo so ocenili visoki v Parizu kot »samoobrambo« Avstrije. Kar čakali so na to, da izigrajo Koroške Slovence kot drobiž svoje politike. Iz Ljubljane pa se je slišalo, da vlada meni: »Na severu nam bo mirovna pogodba ponujala toliko ozemlja, da se bomo Nemcev še branili!« Taki so bili prvi »državniški« koraki Ljubljane! Pa še kako samozavestni!

One viharne noči sem torej z drugimi begunci gazil visoki sneg čez Ljubelj in našel pribežališče v Ljubljani. Na Koroški fronti pa se je zopet začela morija, borba za rodne domačije.

V ta mrak je za mene posijal vsaj žarek olajšanja, ko je dnevnik »Slovenski narod« 14. januarja 1919 prinesel poročilo, da je v Zagreb prispel bataljon Jugoslovenov, ki so se iz ruskega ujetništva zbrali v Jugoslovanske divizijo, da na pravi strani sodelujejo v »borbi med Germanstvom in Slovanstvom«, kakor je tedaj označil cesar Viljem svetovno vojno. Med oficirji najavljenega bataljona je bilo tudi ime mojega

brata, ki smo ga pogrešali že vso vojno. Še je živ! »Narod« je poročal, da so se ti Jugoslovani hrabro borili v Dobrudži in na Solunski fronti ter v končnem zaletu osvobodili Staro Srbijo in Črno goro. Iz Sarajeva so prišli v Zagreb, od koder so namenjeni v Ljubljano. Res je list kar nato objavil, da pride jugoslovanski bataljon naslednje jutro ob 5. Pričakoval sem, da bo Ljubljana tem našim osvoboditeljem (resničnim osvoboditeljem!) priredila dostojen sprejem. Prvi od onih pridejo, ki so odločilno sodelovali na svetovnih bojiščih, kjer se je krojila naša usoda. Pa kako sem bil razočaran! Razen železničarjev nobene žive duše. Nikdar še ni bil ljubljanski kolodvor tako pust. Menda nismo bili daleč od resnice, ko smo pozneje ugibali: avstrijanci, ki so zasedli položaje, se bojijo za svoje stolčke.

Mnogo, mnogo smo si imeli povedati z dobrovoljci, ki bodo kmalu zopet posegli v boje za severno mejo. Vsi so bili hrabri borci. Zavedali so se, da živi ne smejo priti v ujetništvo, v Avstriji so jih kot »veleizdajalce« čakala vešala. Uživali so najvišje spoštovanje v antantinih vojskah; koroškega rojaka dr. J. Štefančiča opevajo Srbi v narodni pesmi kot »kapetana Štefanoviča«. V Dobrudži je namreč prejel povelje, zasesti s četo strateško važen griček in zadržati naskakujoče Bolgare do mraka, da se drugi umaknejo. Povelje je točno izpolnil, med tem pa je bil obkoljen, umik odrezan. Kakor Črtomir je dal svojim na izbiro: ali se vdati ali pa prebiti v svobodo! Vsi so šli za njim in se prebili.

Kmalu sem bil premeščen iz Ljubljane

v Celje. Vse je trepetalo za koroško fronto, od tam so prihajala porazna poročila: naš zlom konec aprila, nemška ofenziva v začetku maja, Begunci že iz Slovenjega Gradca, Velenja in Šoštanj! Tedaj sem slučajno videl, ko so s kolodvora prignali prvo kolono avstrijskih vojnih ujetnikov; med seboj so govorili v izrazitem dunajskem narečju. Z vseh strani so prihiteli Celjani in pasli oči; iz goste množice so se oglašali kriki: »Razbojniki! Dajte jih!« Pa takoj je vse prevpil glas Primorca: »Pustite te pilharje, reveži so, kakor smo bili mi v marškompanijah!« Vsi so utihnili. Impozanten je bil prizor, ko je množica v dostojanstvenem molku tvorila špalir prestrašenim in dobrodušnim dunajskim »pilharjem«, ki jih je Herrenvolk očitno za lase privlekel na koroško fronto.

Ta prizor omenjam zaradi kontrasta s podobnim, ki se je odigral skoraj sočasno v Rožu in Celovcu, o katerem sem zvedel kmalu nato. Tam so v začetku maja prodrli folksverovci tudi v naše Rute ob Ljubelju ter odgnali z domačij vse, ki so bili na glasu kot zavedni Slovenci. Ker so se fantje in mlajši moški že zbrali v obrambo na Ljubelju, so bili to starci in dekleta (med njimi dve moji sestri) ter domači župnik dr. Mörtl (pozneje dekan na Vranskem). Že med potjo so jih suvali in izbrano psovali. Pravi križev pot pa se je začel v Celovcu, kamor so jih prignali v dolgi procesiji: obcestna množica je besnela, na vse grlo kričala in vreščala, bližnji so lomili nad njimi palice, razbijali na njihovih glavah steklenice, dalnji pa so metali vso mogočo gnilobo. Nobenega glasu v njih zaščito. Ko jih je

Na novih terenih...

... za novo valjarno

končno zaščitilo zidovje Jezuitske kasarne, drug drugega niso poznali. Nacizem se je šolal!

Nad Celjem je ležala svinčena mora, ko je tja prispel jugoslovanski bataljon iz Ljubljane. Brat mi je pripovedoval čudne reči: že kak teden preje so se »momci« v Belgijski kasarni pobunili, odpovedali pokorščino, dohode zastražili in aktivnih oficirjev niso pustili noter. To so storili zaradi tega, ker niso bili izpolnjeni njegovi zahtevki: 1. izplačilo »sledovanja« — že dolgo niso dobili niti počene pare; 2. bili so brez perila, na frontah se je razcefralo do slednje niti — dajte novo; 3. občine v Bosni in Dalmaciji niso izplačevale podpore njih svojcem — »pošto je borac u neprijateljskoj vojski« — zahtevali so to podporo za svojce.

»In so jim te tri zahteve izpolnili?« sem zavzeto vprašal.

»Kaj še! Nobene.«

»Pa kako — so pobuno opustili?«

»Mi dobrovoljci smo jih pregovorili, da je sramota gledati koroško mizerijo — pobunjenost.«

»Ali so še sedaj brez perila?«

»Se.«

Takoj smo alarmirali občinske može in že naslednji dan so doživeli »jugoslovanski momci« pogostitev ter obdarovanje s perilom in drugim, kakor je to diktiral tudi strah trgovcem.

V sklopu Slovenskega planinskega polka

je jugoslovanski bataljon potem prodiral preko Brdinj na Kotlje, mimogrede zlomil odpor folksverovcev, nato pa dalje na Guštanj ter preko Suhega vrha in Komlja v ravno Podjuno. V enem dnevu je bila Mežiška dolina zopet osvobodjena, Nemci so bežali kar se je dalo. Slišal sem, da so se nekateri borci pred jurišem namazali s sajami, vzeli nož med zobe in zagnali bojni krik, kakor Senegalc, s katerimi so na Solunski fronte skupaj držali Kajmakčalan.

Osvobodjena je bila tudi slovenska Koroška. Za njo pa so v Parizu že kockali, kocka je padla v prid agresorjem; diktat se je glasil — plebiscit! To je bilo tedaj moderno, navidez silno pravično sredstvo razmejevanja, ki pa se v Južnih Tirolah ni uporabilo...

Tudi proti nam so pogoje za izvedbo plebiscita diktirali zelo daljnovidno, tako namreč, da so bile mogoče mahinacije. Pa še prav na koncu. Kajti dve noči, dve cele noči so antantini oficirji — samo oni — pri zaklenjenih vratih »stražili« skrinjice z našimi glasovi, z našo usodo! In ti stražarji so bili: Italijani — makijevalistično proti nam; Angleži — vzvišeno proti nam; Francozi — sramežljivo za nas, njih vodja je menda rekel: »In ti lepi katoliški kraji naj bi prišli pod pravoslavno Srbijo!«

Ali je mogoče dvomiti o tem, da so v teh dveh nočeh delali »plebiscit«?

POPRAVLJAMO

Takrat ob francoski revoluciji so nekega popoldne, ko je že vsega zmanjkalo, odsekali glave še okoli 400 urednikom raznih listov. Vseeno, ali si bil urednik lista »Avanti« ali pa »Milih jer« — pod giljotino! Seveda so potem, ko so glave že ležale na oni strani sekire, ugotovili, da to ni bilo čisto prav in da žrtev teh ubogih par ni vodila na svetu nikamor.

Nekako taka je vselej platforma urednikov. Nikar jim ne zavidajmo. Nikoli tisto, kar napišeš, ni za vse čisto prav, niti tedaj, ko si napisal, kaj šele za nazaj ali za naprej. Nekdo pa mora vedno odgovarjati za vsebino — torej tudi za to, kar drugi napišejo. Navzkrižij in zamer je zato toliko več.

Tako so prijaviteli nezadovoljstvo tudi prevaljski gasilci, in sicer proti objavi v zadnji številki našega lista na strani 12 na začetku prve kolone. Tista stvar z gradnjo gasilskega doma oziroma z dvorano namreč ni bila čisto taka, kot je tam navedeno. Prevaljski mladinci že vedo, medtem ko je pisec tedaj pač čul samo eno — nekoliko preveč navdušeno plat. Sestavo je dal že čisto v stroj, pa ni imel ne pisec pa ne kdo drugi časa za kako drobnjarjenje. Kako posebej hudo pa ta reč tudi ni izzvenela.

Gasilci so najbolj dostojno opozorili na to reč in bliže pojasnili. Mislim, da bodo zadovoljni, če jim odkrito povemo, da je bila stvar prenapljena, kar se lahko zgodi vsakemu, ki kaj piše. Delajte pridno naprej v službi ljudstva, ničesar narobe napisane ne more motiti vašega dela, predvsem pa pisec tistih vrstic ni imel tega namena, temveč samo enostransko informacijo, ki pa v hitrici včasih spodleti, kakor je spodletela v tem primeru.

Urednik

Boljše izhajanje (življenjska raven) more dati le večja vrednost dela. Do te pa se bomo prikopali samo z večjim znanjem, s kvalifikacijo. Znanje je namreč tisto, ki vodi do čim bolj pametne - ekonomske izvedbe dela!

A: »Ali so divje svinje res nevarne?«
B: »Da, posebno, če so kje v bližini.«

Nesreče pri delu

Pregled za I. polletje

Nobeden list na svetu ne piše o teh stvarih toliko kot naš, pa nadaljujmo še s te plati.

Skupno smo utrpeli pri podjetju v prvih šestih mesecih letos 104 nesreče, in sicer 96 v tovarni, 8 sodelavcev pa je utrpelo take poškodbe še izven tovarne (na potu na delo in z dela — pravimo).

Posamezni obrati so bili udeleženi takole:

Jeklarna	33 in 4 izven tovarne*
Kovačnica	13 in 1 izven tovarne
Valjarna	12 in 3 izven tovarne
Mehanski obrati	12
Remont	2
Elektroobrat	2
Termoenergetski	4
Promet	5
Gradbeni	4
Spedicija	2
OTK	5
Skladiščna služba	1
Reševalna postaja	1

Skupaj 96 in 8 izven tovarne

Preveč! Mnogo preveč in tako usodne vmes!

* Čeprav je v jeklarni najvišje število, pa moramo reči, da se jeklarji z ozirom na največji stalež in ogroženostno stopnjo že nekaj let dobro držijo. Toliko nesreč so prejšnja leta nabrali kdaj tudi v enem mesecu.

Tudi tu ponovimo, kar smo zapisali na plačilne kuverte ob zaključku polletja. Tudi tu še enkrat opozarjamo in vabimo:

Železarji!

Nad 100 nezgod se je pripetilo pri našem podjetju v prvem letošnjem polletju. Nad sto izmed nas jih je bilo neposredno prizadetih, med njimi več hudo, življenjsko prizadetih. Onesrečene so bile številne družine in svojci.

Ali naj bo v drugem polletju spet sto in še več tega zla? Kdo nam bo pomagal in nas obvaroval pred nesrečo?

Nihče od drugod, vse je odvisno od nas samih! Nobene nezgode ne bi bilo ne do sedaj in ne za naprej, če bi vsi in vsak storil svojo dolžnost do osebne varnosti in do varnosti sodelavcev.

Za ta namen ponovno opozarjamo in vabimo vsakega posebej, da pomaga odvrniti nezgode s pravim ravnanjem, z večjo lastno previdnostjo ter s tovariškim opozarjanjem delavcev na varnost. Samo od nas je odvisno, od vsakega posameznika, od vodstva pa do izvrševanja dela, da poženemo tega vruga iz naše delavnosti ter da obvarujemo zla sebe, sotovariša in svojce.

Nesreče pri delu bodo izostale, ko bomo strokovno ravnali ter zadosti pazili nase in na druge. Storimo to v lastnem interesu res vselej in takoj.

gemu. Med nošnjo so navadno razigrane volje in iz objestnosti drug drugemu nagajajo. V navadno breme povežejo po navadi do dvanajst parov snopov. Nekateri prvih nosačev pa nalašč zahtevajo, da jim povežejo kar štirindvajset ali še več parov snopov v eno breme. Takemu bremenu pravijo da je »bik«. Nekdo, ki hoče drugim nagajati, si med nošnjo razveže in zrahlja vrv in ko naslednji nosač breme prevzame snopi zdrsiijo preko glave. Temu se smejejo in se iz njega norčujejo; pravijo, da je koklja, ker se je s snopi razšopiril kakor koklja s peruti, kadar zbira piščeta.

Med prvimi nosači je bil eden, ki se je kaj rad ponašal s svojo močjo. Ta je drugim nagajal s tem, da je povezača primoral, da mu je povezal v breme vsaj najmanj štirindvajset parov snopov. Ker od spodnjih nosačev zaradi pretežkega bremena ni bilo slišati nikake pritožbe ali godrnjaja, si je dal povezati še več snopja v bika. Hropeč po strmi stezi se je guncal proti naslednjemu nosaču. Toda preden je do njega došel, se je spotaknil ob korenino. Telebnil je z bremenom vred na tla in se kotalil po strmem pobočju do mejne ograje. Tu pa si je na vse načine prizadeval, da bi se rešil neljubega bremena — bika, ki se mu je med kotaljenjem silno zapletel in zategnil k životu. K sreči je imel pri roki škrtutli ali pipec in si je s tem prerezal vrvi ter se tako oprostil bika. Nekoliko pokropan, osramočen je zvezal razrezano vrv in z njo povezal snopje. V posmeh in zabavljanje drugih nosačev je nadaljeval delo, ves opraskan po licu in rokah.

Medtem so ženske v kuhinji pripravile obilo raznovrstnih kuhanih, pečenih in ocvrtih dobrot, s katerimi so se po končani nosačiji utrujeni nosači izdatno krepčali in jih zalivali z moštom in žganjem. Utrujenost je kmalu minila in začelo se je razgovarjanje v veselem razpoloženju — o kokljah, hudih bikih in o drugih zadevščinah, ki so se pripetile med nosačijo sedaj ali že kdaj prej. Vsi so bili veseli in židane volje, le oni, ki ga je bik povaljal, se je bolj kislo držal ves večer.

Naposled je še harmonika zahreščala in nosači so se zavrteli z deklami in kuharijami, da je bilo veselje.

Šanclov Zepi

Nosačija

sestra steljeraje in gnojvože

Živimo v času, ko se razvija po naših krajih alpinizem in marsikdo ima priložnost, občudovati lepote naših gora in planin, ki jim je že pred sto leti zapel slovenski pesnik:

Lep je božji svet — a gora mu je cvet.
Gora je moj dom — zanjo živel bom.

Poleg lepot so pa tudi nevarnosti, ki pretijo neizkušenemu obiskovalcu planin. Tako na primer pozimi snežni zameti in plazovi, v poletju pa gosta megla, hude nevihte in podobno. To ve že skoraj vsak. Malokdo pa ve, s kakimi težavami se morajo boriti prebivalci kmetij na strmih pobočjih za vsakdanji kruh in za svoj obstanek kakor na primer v hribih med Raduho, Olševo in Peco — v Koprivni. Tam pravijo, da je pri nekaterih kmetijah taka strmina, da morajo imeti buče priraščene na bučno zel, da se ne zakotalijo nizdol po strmini in da morajo imeti kokoši kremplje na nogah, da jim ne zdrkne navzdol. Vendar Koprivčani ljubijo svojo domačo grudo in jo obdelujejo, da jim rodi dovolj vsakdanjega kruha. O tem vam želim nekoliko omeniti, kakor mi je pravil tovariš Rudolf Kurnik.

Kadar v mesecu juliju v Koprivni novne požigajo, ne posekajo vseh dreves, ampak pustijo nekatera in ta jim služijo ob času žetve za ostrve žitnih kop ali stogov. Ko je novna požgana in prekopana, vsejejo

v njo ozimno žito. Žito zraste mnogokrat, kadar je za rast ugodno leto, že v začetku septembra za ped visoko. Takrat pa poženejo trop ovc v novno, da popasejo in pogrižejo to rast do korenin. Žito potem lepše raste in bolje obrodi.

Prihodnje leto, ko je klasje zrelo, ga požanjejo in obložijo z njim tista še stoječa, ožgana in osmojena drevesa, na katerih potem čaka do pozne jeseni na nosače in nosačijo.

V pozni jeseni, ko so drugi poljski pridelki že pospravljeni in shranjeni v kašah, kleteh in drugod, gredo vabit sosedo, da z združenimi močmi znosijo z nov žito na dom.

Kak kilometer oddaljena od doma je v strmini, sredi gozda, novna s kopami (stogi) žita. Nosači se že v jutru odpravijo od doma, noseč s seboj vrvi, potrebne za povezavo snopov v bremena. Po potu med domom in novno se ustavljajo v določenih razdaljah drug od drugega. Le štirje gredo do stogov. Tu snemata dva snope z dreves, dva jih povezuje v bremena. Prvi nosač pa že zadene povezano breme preko glave na ramena in hrbet ter ga nese do naslednjega nosača. Ta prevzame breme in ga nese do drugega nosača in tako prebasujejo in prenašajo bremena žitnih snopov, dokler ne dospejo z njimi v gumno. Nazaj grede nosijo zopet vrvi in jih izročajo drug dru-

ZA VEČ DOBITI — VEČ STORITI

Prebivalstvo na svetu hitro narašča. Po sedanjih vnemi se podvoji že v polstoletju. (Na primer v Jugoslaviji je bilo leta 1921 okoli 12,5 milijonov ljudi, danes nas je že 18,5 milijonov, leta 1963 jih bo že nad 20 milijonov. V drugih nekih deželah je to naraščanje še neprimerno večje, najhujše pa kot nalašč tam, kjer toliko manj delajo in jim že sedaj trda prede.)

Za povečano število prebivalstva je potrebno več hrane, več obleke, več industrijskih artiklov itd. Že za to je treba plane kar naprej dvigati in hitro stopiti. Razen tega, razumljivo, hočejo vsi ljudje višji življenjski standard — več dobrin, to je: več obleke, boljšo hrano, boljša stanovanja, več industrijskih artiklov itd.

Da bi torej vse to in vedno več proizvedli, moramo izdelovati vedno več naprav za proizvodnjo, obstoječe naprave izboljševati — kratko: da bi dobili več, moramo več proizvajati.

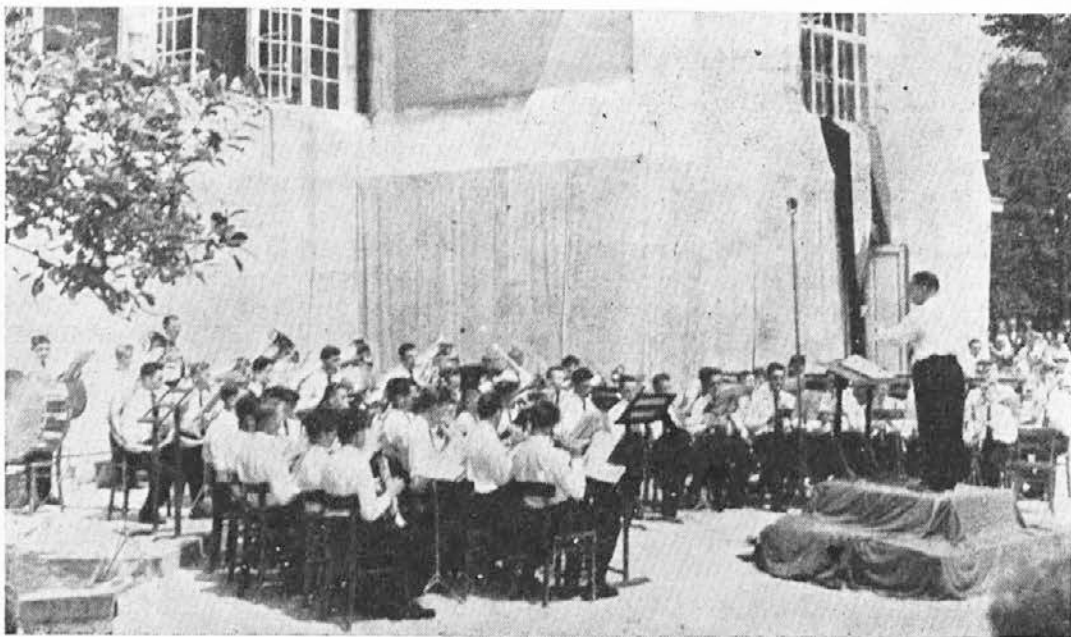
To je gon, ki se bo stopnjeval in stopnjeval, dokler človeštvo vsaj pri razmnoževanju ne bo raje nekoliko popustilo (ni treba z umetnimi posegi, temveč s pametjo), da bi bilo pri že ustvarjenih možnostih bliže do dobrega za vse.

Nastop godb na Ravnah

V nedeljo, dne 21. junija, je bila v parku na Ravnah revija godb na pihala iz vse Slovenije. Nastopilo je deset takih zborov, in sicer: javorniška, mežiška, velenjska, dve trboveljski, hrastniška, godba iz Zagorja, mladinska godba s Tezna, godba Svobode Tabor iz Maribora ter naši domači godci — skupno nad 420 godbenikov. Vse godbe so nastopile z lastnimi programi, potem pa so štirje godbeni zbori zapeli novo Arničovo pesnitev »Kovači novega časa«.

Čeprav so bili na prireditvi zbrani mojstri teh melodij in čeprav ob takih nastopih le ne moreš mimo primerjanj, komu je lepše zapelo, nekega tekmovanja oziroma izpovedanega ocenjevanja ni bilo — ali pa bo še objavljeno. Ljudstvo pa je kljub temu samo ocenjevalo. Tega do sedaj edinstvenega nastopa smo se na Ravnah razveselili, vse zборе smo prisrčno pozdravili, vsem smo hvaležni za lepi dan. Vse godbe so bile dobre. Nastop je napredek glosbenega sveta te sorte, napredek te vedno osvojevalne kulture.

Počaščeni smo s strani prirediteljev — Zveze Svobod in prosvetnih društev LRS ter okraja in ponosni na delo domače Svobode oziroma godbe, ki je predvsem dobila s tem priznanje za svoje delo, kajti prvič so bile Ravne pozorišče za tak združen slovenski napev.

Pozor, pozor — Velenje!

Ravnam z domala sedemdesetletno godbeno tradicijo oziroma dirigentu domačih godcev J. Hermanu je pripadla zavirljiva vloga — vodil je nove melodije: Kovače novega časa. Prvič so zapeli v svet v nastopu štirih godb pod lipami ravnanskega gradu.

Posamezno zato tudi tu ne bomo omenjali. Ljudstvo je ploskalo vsem, tistim, ki

so pri vsem še bolj popularno izbrali, pa še bolj. Iz vrst tankih ušes je kdaj padlo: Hrastnik, Velenje. Za Trbovlje pa je njihov domači list sam napisal, da so močno izstopali med ostalimi. Rekli bi le, da morda »masa« za kvalitetno izpeljavo ni tako oportuna kot pa vse drugo. Ne pretirano velik zbor kvaliteto verjetno prej jamči.

MEŽIŠKE JAME

Nekaj o začetkih tukajšnjih rudnikov ter o njihovih posestnikih in direktorjih:

Preden je Plajberška unija ali kratko BBU (Bleiberger Bergwerks-Union) prevzela tukajšnje rudnike je bilo tu več posestnikov rudarskih jam, rovov in primitivnih topilnic.

Iz pripovedovanja starejših ljudi so mi znani tile lastniki:

Vedl ali Bedl, Kompoš, Kravt, Žerjav in grofje Thurni.

Vse tu nahajajoče se rudnike in njih priklone je prevzela prej imenovana unija.

Nemška »Kärntner Zeitung« je ob 75-letnem obstoju B. B. U. obširno opisala njen začetek in poslovanje. Iz tega opisa sem povzel nekaj podatkov:

Leta 1867 sta se v Plajbergu združila dva večja rudniška posestnika Sebastian Ebner in Paul Mühlbacher ter ustanovila Plajberško unijo.

Paul Mühlbacher je bil dvajset let prezident te unije in je le-ta pod njegovim vodstvom zelo napredovala. Ta prezident je pozval nekdanjega profesorja iz rudarske akademije v Chemnitzu, dipl. inž. Edmunda Makuca in ga imenoval za rudarskega direktorja v Plajbergu.

Vsa rudarska podjetja so s tem dobila enotno vodstvo z razširitvijo na Spodnjo Koroško — na Železno Kaplo in Mežico.

Ze leta 1887 so vpeljali elektriko v plajberške rove in leta 1890 je tamkaj že vozila prva električna jamska lokomotiva, ki je tudi prva v takratni avstrijski monarhiji.

Namesto črnega smodnika so za razstrelivo začeli uporabljati dinamit.

Leta 1893 je prevzel vodstvo celega podjetja Freiburški dipl. inž. Otto Neuburger.

Vse obrate so odslej postopoma opremili z elektriko in z električnimi vrtalnimi stroji (Siemens Kurbelstoßmaschinen), ki so jih pa kmalu izpodrinila vrtalna kladiva na stisnjen zrak.

Za tukajšnji rudnik je bil kot prvi upravnik imenovan »Rügger« (do leta 1884). Tega leta je prišel na njegovo mesto Thomas Glantschnig. Pod njegovo upravo je tukajšnji rudnik zelo napredoval, ker so odkrili in izkopali velike množine čiste in zelo kvalitetne svinčene rude, cinkove rude in wulfenita.

Kakor znano, sta leta 1918, to je po prvi svetovni vojni, cela Mežiška dolina in z njo seveda tudi tukajšnji rudnik priključena k Jugoslaviji. Vodstvo rudnika je prevzel dr. Cihelka.

Ko je mežiški rudnik leta 1918 prišel pod Jugoslavijo — piše prej omenjeni časopis — je B. B. U. po posredovanju prezidenta dr. Laueggerja in upravnega svetvalca ter direktorja Emila Mühlbacherja uspelo z novo v Mežici ustanovljeno družbo vzpostaviti stike in soudeležbo.

Nato sta na svoja prejšnja mesta v rudniku prispela Josef Roßbacher in Thomas Farber.

Državnemu sekvestru dr. Cihelku sta sledila Angleža Bergatte in Leader.

Nekega lepega poletnega dne 1. 1921 sta se pojavila v Mežici Anglež Bergatte in njegov prevajalec Kordan. Sklicala sta miting v gostilni Tof. Na tem mitingu sta radodarno stresala obljube, kako si bodo rudarji za naprej zboljšali življenje in veliko do-

brega jim bodo nudili Angleži. Ostalo pa je največ le pri obljubah.

Ko so pobrali vso rudo iz najbogatejših nahajališč, so pričeli z redukcijo rudarjev. Vsak mesec je bilo nekaj desetov rudarjev odpuščenih.

Govorilo se je takrat, da se Angleži držijo gesla: čim več mehanizacije in čim manj delavcev v obrate — oboje pa hkrati do skrajnosti izkoristiti. Pred okupacijo pa sta jo Angleža drug za drugim pobrala od tod.

V letu 1941 je bil od B. B. U. in njenega generalnega direktorja dipl. inž. Gustava Heinischa imenovan za direktorja tukajšnjega rudnika inž. Tscherniga.

Po osvoboditvi so na direktorjevem mestu rudnika sledili: inž. Tiringar, inž. Čeh, V. Marinko, inž. Lučovnik in sedanji inž. Benedik.

Med okupacijo je vse komaj životarilo, a po osvoboditvi se je takoj začel dvigati standard tukajšnjih rudarjev in vsega prebivalstva ter se naprej izboljšuje.

Sanclav Zepi

PAMET NA CESTE!

Nesreče na cestah so vedno bolj pogoste. Marsikje jih je že več kot pa po delavnosti. Promet se gosti, ljudje pa pozabljajo na meje pametne vožnje. Najbolj hitijo oziroma neumno vozijo menda res tisti, ki se jim nikamor ne mudi oziroma ki bi jih lahko brez take škode pogrešali tam, od koder so šli, in tam, kamor divjajo. Marsikdo tudi čisto brez potrebe jaha na teh ropotarnicah in gosti promet. Da bo manj teh nesreč, je treba vključiti pamet in omejiti brzino vožnje na zmogljivost cest, voz in človeških možgan. Na Belgijskem so že rekli: 90 km največ, skozi naselja pa počasi (izjeme za zdravnike in gasilce). Takoj je pokazalo na izboljšanje.

Rudarske o dobrem in slabem

Že v prastarih pravljicah je rudarski škrt pridnim in poštenim rudarjem pomagal do blaginje. Zlobne in razuzdane rudarje pa je kaznoval z raznimi nezgodami v rovih.

★

V Peci so pred davnimi stoletji kopali žlahtno rudo in rudarji so dobro služili. V prostih dneh so se vdajali pijančevanju in kegljanju.

Neki tak dan se je pri njih oglasila beračica z otročičkom v naročju in jih lepo prosila za majhen milodar. Pijani in objestni rudarji pa so storili grozodejstvo nad njo in njenim nedolžnim otročičem.

Beračica je obupno klicala prekletstvo nad pijance in njih zlobno dejanje.

Naslednji dan, ko so še vsi napol pijani in težkih glav prišli na delo v rov, jih je vse podsulo in samo eden, ki se je zgražal nad njih početjem prejšnjega dne, se je mogel še pravočasno rešiti.

O nekdanjem posestniku rudokopa Bedlu ali Vedlu so vedeli stari ljudje pripovedovati, da je znal kmete goljufati, delavce stiskati, svojo ženo (ki je baje bila znana lepota Črne) pretepati in da je znal razsipati denar po raznih potovanjih.

Naposled je zbolel za božjastjo in umrl.

(Njegovi hčeri Emo in Angelo sem poznal še jaz kot otrok. Bili pa sta že takrat — to je nekako v letih 1890 — starki.)

★

Z upraviteljem Thomasom Glantschnikom se je začelo tudi življenje rudarjev nekoliko boljšati. Marsikatera rudarska družina je dobila svojo hišico. V rovih je bila vpeljana elektrika in mehanizacija. Ob koncu minulega stoletja je bila zgrajena večja topilnica v Žerjavu, v Heleni separacija, v Topli, na Poleni in v Žerjavu pa male hidroelektrarne.

Posebno pa je napredovalo delo v dednem rovu, ki nosi še danes njegovo ime »Glančnik rov«.

1910. leta so odprli nov rov v Žerjavu, ki se je imenoval po takratnem direktorju »Neuberger«.

Naslednja leta so bile zgrajene še žičnica-vzpenjača za jalovino, dieselcentrala in separacija (izbiralnica).

Z napredkom vred se je takrat (kot povsod v takratni Avstriji) širila tudi germa-

To pa je novo kopališče — v Trbovljah

nizacija, ki je bila baje poleg zahtevka za skrajšan delovni čas glavni povod za leta 1903 v Heleni izveden neuspehi, nekoliko brutalen in neorganiziran štrajk, ko so bili številni rudarji na mah odpuščeni in odslavljeni.

★

Pod Angleži se je mehanizacija v rovih zelo povečala. (Tudi nova bakrena streha na cerkvi v Črni, ki je prišla na mesto prejšnje škodlaste, je baje dar Angležev.)

Angležem se je žalibog tudi zahvaliti za vedno večjo in rastočo brezposelnost pred drugo svetovno vojno v tukajšnji dolini.

★

Po drugi svetovni vojni in pod naslednjimi direktorji rudnika se je modernizacija separacije (izbiralnice) vršila postopoma.

Zgrajena je tudi nova, zelo moderna topilnica in mnogi stanovanjski objekti v Žerjavu, Črni in Mežici.

★

Številni rudniški upokojeanci, ki smo bili štirideset in več let zaposleni pri rudniku, smo bili lani prvega maja lepo počaščeni. Dobili smo diplome, lepe denarnice z vsebino petnajstih jurčkov, pohvalo in pogostitev v Mežici.

★

Ginjeni ob zavesti, da so se tako spomnili nas nekdanjih delavcev in našega doprinosa k uspevanju in procvitu rudnika ter rudniških podjetij in obratov se ob tej priložnosti — čeprav že pozno — zahvaljujemo sedanjemu direktorju inž. Benediku in vsem, ki so pripomogli k omenjeni slavnosti. Takrat smo se sestali s številnimi starimi rudarji in rudarskimi delavci ter se pogovorili o težavah in prijetnostih iz minulih let.

Svečanost so povečali in nas razveselili še pevci iz Črne pod vodstvom pevovodja Franceta Pika z domačimi in narodnimi pesmimi.

★

Standarda — blaginja se tudi v naši dolini iz leta v leto izboljšuje. Vendar blaginja ostane blaginja le toliko časa, dokler se pametno in koristno uporablja.

Spomnimo se prastarih in novejših izročil, kako so se dobrote hipoma spremenile v jok, stok in pogubo zaradi nerazsodne in nespametne, razuzdane uporabe.

★

Tudi nekdanje Prevalje so doživele dokaj žalostno usodo.

Ko so takratni Prevaljčani dosegli zboljšanje življenjskih pogojev zaradi dobrega, čeprav težkega zaslužka v takratni železarni, so nekateri začeli uganjati nesmiselne stvari in neumnosti: Bankovce (papirnat denar) so uporabljali kot klosetni papir. Prižigali so z njimi cigare in jih trkali za zabavo na kose. Bika so poleti vpregli v sani in se z njim vozili, ga pretepali in mučili, da jim je poginil. Po pripovedovanju takratnih očitvidcev so uganjali še druge take neumnosti in objestnosti. Pijančevali so in ženske so se oblačile v svilo in žamet in še marsikaj enakega.

Ko pa je bil obrat železarne ustavljen in ni bilo več zaslužka, je nastalo gorje, jok, stok in tarnanje — beda.

Sanclav Zepi

Kaj bo letos v muzeju?

Šest let zaporedoma smo za praznik domovine, 29. novembra, odpirali naš spominski hram za novo zbirko oziroma ponazoritev. Kaj bo letos na ta dan?

1. Napisna in drobnoaranzerska ureditev sedanjih bogatih zbirk?
2. Po tolikih letih propadanja vendar enkrat pokrit repač?
3. Žerjav prevaljske železarne kot drugi zunanji objekt muzeja?

Povsod smo postavili vprašanja, toda vedno je bilo tako: zadnje dni pa vendar pride. Posebej se priporočamo našim gozdarjem in mežiškim rudarjem, da svoje prekrasne zbirke dopolnijo še z malenkostno zadevo prve točke.

Hvala!

PROSTOR NA SONCU

Objavljamo seznam planinskih postojank v slovenskih gorah (iz poročila Planinskega društva Slovenije na lanskoletni skupščini).

Vse to je dobesedno prostor na soncu, kajti odkrili so ga in kolikor toliko opremili največ najčistejši čut in ljubezen do gora ter požrtvovalnost idealistov.

Naj ta čut do čistin in ljubezen vodita naprej v naše gore.

Zap. št.	Planinska postojanka	Upravlja Planinsko društvo	Nadmorska višina	Število ležišč
----------	----------------------	----------------------------	------------------	----------------

JULIJSKE ALPE

1. Blejska koča na Lipanci	Bled	1.633	24
2. Predhodna planinska postojanka Planine na Bledu	Bled	495	5
3. Koča na Mrzlem studencu	Bled	1.240	—
4. Koča na Rovtarici	Bohinjska Bistrica	1.100	—
5. Koča na Uskovnici	Bohinj-Srednja vas	1.138	25
6. Koča dr. Janeza Mencingerja	Bohinjska Bistrica	805	20
7. Koča pod Bogatinom	Bohinj-Srednja vas	1.513	53
8. Vodnikova koča na Velem polju	Bohinj-Srednja vas	1.805	30
9. Koča Zlatorog v Trenti	Bovec	622	32
10. Koča Petra Skalarja pod Kaninom	Bovec	1.811	75
11. Koča na Mangartu	Bovec	2.072	20
12. Dom na Predelu	Bovec	1.156	10
13. Aljažev dom v Vratih	Dovje-Mojstrana	1.015	146
14. Dom Planika pod Triglavom	Gorje	2.404	61
15. Tržaška koča na Doliču	Gorje	2.120	39
16. Staničeva koča pod Triglavom	Javornik	2.332	63
17. Kovinarska koča na Zasipski planini	Jesenice	1.515	68
18. Erjavčeva koča na Vršču	Jesenice	1.515	68
19. Tičarjev dom na Vršču	Jesenice	1.620	50
20. Koča pri izviru Soče	Jesenice	786	22
21. Zavetišče pod Spičko	Jesenice	2.050	16
22. Bivak I (Velika Dnina)	Jesenice	2.180	4
23. Bivak II (Pod rokavi)	Jesenice	2.140	5
24. Bivak III (Za Akom)	Jesenice	1.340	8
25. Bivak IV (Na Rušju)	Jesenice	1.980	6
26. Koča v Martuljku	Jesenice	930	11
27. Dom na Vrsnem	Kobarid	610	23
28. Koča v Krnici	Kranjska gora	1.218	25
29. Mihov dom na Vršču	Kranjska gora	1.070	18
30. Koča na Gozdu	Kranjska gora	1.226	40
31. Dom na Komni	Ljubljana-matica	1.525	90
32. Koča pri Savici	Ljubljana-matica	660	22
33. Zavetišče na Bogatinskem sedlu	Ljubljana-matica	1.804	8
34. Triglavski dom na Kredarici	Ljubljana-matica	2.515	127
35. Koča pri Triglavskih jezerih	Ljubljana-matica	1.683	58
36. Koča na Črni prsti	Most na Soči	1.844	20
37. Gomiškovsko zavetišče na Krnu	Nova Gorica	2.210	50
38. Dom dr. Klementa Juga v Lepeni	Nova Gorica	680	38
39. Poštarska koča na Vršču	PTT-Ljubljana	1.725	28
40. Zasavska koča na Prehodavcih	Radeče	2.050	24
41. Pogačnikov dom na Kriških podih	Radovljica	2.052	62
42. Koča Tamar v Planici	Univerza	1.108	32
43. Koča na Razor planini	Tolmin	1.300	16
44. Zavetišče Globoko	Tolmin	1.835	4
45. Koča na Poreznu	Cerkno	1.632	40
46. Koča-zavetišče v Počah pod Poreznom	Cerkno	620	—
47. Zavetišče na Robinskem brdu	Cerkno	860	23
48. Okrepčevalnica Tolminske Ravne	Tolmin	—	—
49. Zavetišče Petrovo brdo	Podbrdo	804	2
50. Koča na Šmarjetni gori	Kranj	664	—
51. Slavkov dom na Golem brdu	Medvode	440	16
52. Dom na Lubniku	Škofja Loka	1.024	23
53. Dom na Ratitoveu	Železniki	1.666	27
54. Zavetišče na Mrzlem vrhu	Žiri	925	5
55. Zavetišče na Vrsniku	Žiri	742	7
56. Litostrojka koča na Sorški planini	Litostroj Ljubljana	1.300	28
57. Koča na Črnem vrhu nad Novaki	Cerkno	1.288	35

KARAVANKE

58. Koča Pristava na Javornškem rovtu	Javornik	920	17
59. Koča na Podkorenskem sedlu	Kranjska gora	1.073	11
60. Koča Podpeca (Na Pikovem)	Mežica	986	12
61. Zavetišče na Peci	Mežica	1.650 ne posluje	—
62. Zavetišče pri Skrubeju	Mežica	600	—
63. Dom na Peci (delno še v gradnji)	Mežica	1.660	40
64. Dom na Kalu pod Kofcami	Podljubelj	1.050	10
65. Zavetišče pri Pucu	Mežica	710	—
66. Zavetišče pri Juriju pod Ljubeljem	Podljubelj	900	—
67. Planinski smučarski dom Titovi graničarji na Zelenici (ne posluje)	Tržič	—	—
68. Valvasorjev dom pod Stolom	Radovljica	1.180	45
69. Roblekov dom na Begunjsčici	Radovljica	1.757	49
70. Kostanjčeva koča na Dobri	Tržič	1.520	38
71. Dom na Uršlji gori	Prevalje	1.696	38
72. Koča na Smrekovcu	Žerjav	1.377	72
73. Dom na Kofcah	Tržič	1.505	30
74. Koča pod Kladvom na Šiji planini	Tržič	1.560 ne posluje	—
75. Zavetišče na Bistriški planini	Tržič	1.052	—

Strojno so hoteli prekrstiti

Prijeten in zanimiv je izlet na mejo pri Holmcu. Že pot tja in nazaj je ob lepem vremenu pestra in polna sprememb; pa tudi gostilna pri Havzarju nudi pri vsej skromnosti kar zadovoljiv počitek, napitek in prigrizek. Ustrežljivi gostilničar vse to zabeli s prijazno, mehko besedo. Kot razgledan domačin ve povedati marsikaj iz svojih doživljanj.

Med okupacijo in pozneje je vodil še mnogo skromnejšo gostilno v opuščnem župnišču na Strojni; tudi na tej postojanki je marsikaj videl in slišal. Tako mi je nedavno pripovedoval, da sta kar od začetka nemške zasedbe prišla gor dva višja SS oficirja, si ogledala okolico ter se potem živahno menila o strateški važnosti strojanske višine; izraz »Schlüsselstellung« se je v njunih ustih ponavljal.

Pri tem sta začela ugibati, kaj naj beseda »Strojna« pomeni. Soglasno sta poudarjala, da tako važna točka v nemškem rajhu ne more obdržati tako očitnega slovenskega (rekla sta »windisch«) imena; ti kraji morajo dobiti tudi v imenih nemško lice, se prilagoditi starim imenom kakor Gutenberg, Drauburg.

Kakšno nemško ime bi bilo primerno za Strojno? O tem sta dolgo razpravljala. Ime mora biti pristno nemško in za kraj značilno. Znano jima je bilo, da Strojna slovi po »rdečih črnica« (Preiselbeeren sta rekla), te pa imenujejo bližnji Lofentolarji v narečju Granten. »Tako imamo pristno domovinsko (heimatlich) ime, »Grantenkogel« je menil eden, drugi pa: »Grantenkofel«.

Za »Granten« sta bila oba, nista pa se mogla zediniti, ali naj se doda »Kofel« ali »Kogel« — je sklenil Lukej to pripovedovanje. J. Š.

POSTAJA OB VELIKI CESTI

Mariborsko gledališče, ki nam je zadnjo sezono dalo že kar redne (abonma) — in menda sploh vse odrske predstave na Ravnah, je na zadnji letošnji prireditvi gostovalo s Kamenikovo »Postajo ob veliki cesti«.

Vsi se ga še spominjamo — visokega, svetlega moža, profesorja Ignaca Kamenika. Kjerkoli je bilo kaj takega, je pomagal. Pa tudi njemu se je vtisnila v spomin naša »Dobra peč« oziroma občutja in doživetja v kraju. Iz vsega skupaj je namreč oblikoval dramo, pravzaprav komedijo, celo trpko komedijo... Nazadnje za vsebino in namen dela niti ni treba, da bi to bilo na Ravnah, a obiskovalci gledališča so na odru le našli tudi Ravne in so posamezne vloge veliko kar sami porazdelili med domačine. Nič tragičnega, temveč toliko bolj veselo, čeprav smo ustvarjalčevu sliko na ta način nekoliko bolj po svoje — laže zasukali.

Prof. Kamenik, zadovoljni smo tudi takó, koroškega kraja niste obšli.

RAZSTAVA SODOBNE GRAFIKE

Na dan revije godb na pihala smo odprli v prostorih gradu na Ravnah tudi razstavo sodobne slovenske grafike. Razstavili so dela naslednji umetniki: Riko Debenjak, Tone Kralj, France Mihelič, Božidar Jakac, Miha Maleš, Lojze Spacal, Jože Phlen, Ivan Kos, Jan Oeltjen, Ante Trstenjak, Darinka Pavetič-Lorenčak, Milan Lorenčak, Avgust Černigoj, Marjan Tršar, Floris Oblak, Ivan Čobal in Bojan Golja iz Umetnostne galerije v Mariboru.

Umetniški svet je tako stopil tudi v našo sosesko.

Zap. št.	Planinska postojanka	Upravlja Planinsko društvo	Nadmorska višina	Število ležišč
76.	Zavetišče Pongart pod Košuto	Tržič	1.480	—
77.	Zavetišče Tegoše	Tržič	1.203	—
78.	Zavetišče pri Mihevu	Žerjav	680	—
79.	Zavetišče pri Graufu	Mežica	750	—
80.	Zavetišče Volinjak	Prevalje	675	2
81.	Pošarska koča pod Plešivcem	PTT Maribor	800	29

KAMNIŠKE ALPE

82.	Dom v Logarski dolini	Celje	757	88
83.	Fršaufov dom pod Okrešljem	Celje	1.378	76
84.	Kocbekov dom na Korošici	Celje	1.808	51
85.	Mozirska koča na Golteh	Celje	1.344	150
86.	Bivak pod Ojstrico	Celje	1.800	4
87.	Češka koča na Ravneh	Jezersko	1.543	27
88.	Kozova koča na Kokrškem sedlu	Kamnik	1.791	60
89.	Koča na Jermanovih vratih	Kamnik	1.884	52
90.	Bivak pod Kočno	Kranj	1.952	12
91.	Koča na Kriški gori	Križe	1.582	14
92.	Zavetišče na Mali Poljani	Križe	1.100	—
93.	Zavetišče Trstenik	Križe	450	—
94.	Zavetišče v Gozdu	Križe	864	—
95.	Dom v Kamniški Bistrici	Ljubljana-matica	601	55
96.	Bivak pod Skuto	Ljubljana-matica	2.104	6
97.	Koča na Loki pod Raduho	Luče	1.520	29
98.	Zavetišče na Grohatu pod Raduho	Mežica	1.682	20
99.	Koča Podolševa	Solčava	1.250	12
100.	Zavetišče pod Ojstrico	Solčava	1.206	34
101.	Andrejev dom na Slemenu	Šoštanj	1.096	80
102.	Dom pod Storžičem	Tržič	1.100	90
103.	Zavetišče na Konjščici	Tržič	1.520	—
104.	Bivak na Storžiču	Tržič	1.750	5
105.	Koča na Mali planini	Črnuče	1.447	25
106.	Dom na Veliki planini	Domžale	1.520	57
107.	Dom na Menini planini	Gornji grad	1.508	74
108.	Koča na Starem gradu	Kamnik	681	8
109.	Dom na Krvavcu	Kranj	1.700	79
110.	Mengeška koča na Gobavici	Mengeš	433	6
111.	Zavetišče na Resevni	Šentjur	649	2
112.	Gostišče v Tržiču	Tržič	—	—

POHORJE

113.	Mariborska koča	Maribor	1.080	38
114.	Ruška koča pri Arehu — Tinčov dom	Ruše	1.250	35
115.	Koča nad Šumikom	Ruše	1.125	11
116.	Koča pri Treh kraljih	Slovenska Bistrica	1.200	69
117.	Koča na Pesku	Oploznica	1.382	30
118.	Ribniška koča	Maribor	1.530	70
119.	Koča na Pesniku	Maribor	1.104	13
120.	Dom pod Veliko Kopo na Pungartu (Grmovškov dom)	Slovenj Gradec	1.377	73
121.	Koča pod Kremžarjevim vrhom	Slovenj Gradec	1.161	60
122.	Koča Planinc	Vuzenica	960	9
123.	Turistična okrepčevalnica pri Križanu	Slovenj Gradec	595	—

KOZJAK

124.	Koča na Žavcarjevem vrhu	Maribor	924	26
125.	Zavetišče na Urbanu	Maribor	595	—
126.	Zavetišče na Tuzlovem vrhu	Obrtnik-Maribor	629	20
127.	Zavetišče Primož nad Muto	Vuzenica	840	5

PAŠKI KOZJAK

128.	Dom na Paškem Kozjaku	Velenje	1.013	50
------	-----------------------	---------	-------	----

BOČ

129.	Dom na Boču	Poljčane	694	46
------	-------------	----------	-----	----

ZASAVJE

130.	Celjska koča pod Tolstim vrhom	Celje	750	76
131.	Dom na Mrzlici	Trbovlje	1.119	30
132.	Koča na Kalu	Hrastnik	956	52
133.	Dom na Šmohorju	Laško	778	50
134.	Zavetišče na Koprniku	Rimske Toplice	914	—
135.	Zavetišče na Goreh	Dol	791	—
136.	Koča na Kumu	»Kum« Trbovlje	1.219	52
137.	Zavetišče Zaloka pod Čemšeniško planino	Zagorje	680	3
138.	Čoparjeva koča na Čemšeniški planini	Zagorje	1.206	14
139.	Koča na Sv. Gori	Zagorje	849	70
140.	Tončkov dom na Lisci	Krško	947	70
141.	Dom na Jančah	Litija	794	—
142.	Zavetišče na Bohorju	Senovo	925	2
143.	Zavetišče Lovrenc	Radeče	—	—

Dr. Josip Šašel:

V Podjuni pred 50. leti

Mežiška dolina je bila tedaj ozko povezana s Podjuno; imeli smo isto okrajno sodišče v Pliberku, isto okrajno glavarstvo v Velikovcu, predvsem pa isto narodno zavest. Pod okriljem tedanje cesarske Avstrije pa so vladali na Koroškem Vsenemci skoraj neomajeno; zatirali so slovenščino v šoli, v uradih in v javnem življenju. Kdor je imel večje zasluge pri ponemčevanju, ta je bil čislán in povišan. Koroška je slovela kot »Wilajet Kärnten«, kot pašaluk »Herenvolka«, ki se je že tedaj v njenih mejah načrtno vzgajal za poznejše podvige v dveh svetovnih vojnah. To osvetljuje posebno tako imenovani kulturni škandal v Celovcu, ki je tudi na široko odmeval.

Dogodilo se je 4. novembra 1909. Tedaj je bil župan občine Blato pri Pliberku Pavel Miklavič po opravkih v Celovcu. Proti večeru se je vračal domov. Na železniški postaji je v slovenščini zahteval listek za »Pliberk«. Uradnica zaloputne okence, njeni vsenemški živci ne prenesejo slovenščine, mora jih umiriti. Župan potrpežljivo čaka, da okence zopet odpre, nato ponovi svoj »Pliberk«. Uradnica pa huda: »Reden Sie deutsch, oder ich geh' den Wachmann holen!« (Govorite nemško, ali pa grem po stražarja.)

Vzvišene so se tedaj čutili vsenemški državni uslužbenci; posebno ženske še pomislile niso, da so nastavljene za ljudstvo in da morajo ljudstvu streči, ne pa komandirati, kako naj kdo govori. Po njihovem je bil »Wachmann« strašilo za tiste Korošce, ki ne govorijo nemško.

Res: kakor pričaran stoji že Wachmann poleg župana in zapove: »Reden Sie deutsch!« Ali Miklavič se ni dal in govori po domače; ko pa vidi, da ne doseže nič, pravi: »Se bom pač brez karte peljal« in odide.

Vratar mu je prepovedal dostop do vlaka brez karte, zato je Miklavič ubral stranski dohod skozi restavracijo in stopil v vlak. Sedaj pa sta bila pri njem kar dva stražarja in ga tirala pred postajenačelnika; ta je zahteval plačilo kazni. Miklavič je protestiral, nakar načelnik (tudi državni uslužbenec!) kratko: »In den Kotter mit ihm!« (V keho z njim.)

Hoteli so ga gnati na magistrat. Miklavič je zopet ugovarjal. Nato pa so ga uklenili in gnali kakor zločinca skoz mesto, po najboljjudenejših ulicah. Grede sta ga stražarja zbadala z opazkami iz vsenemške zaloge: »Werkzeug der Pfaffen« (orodje farjev) in podobno. Tedaj je bilo namreč posebno »moderno«, proglašati vse zavedne Slovence za »orodje farjev«, kajti Vsenemci so na vse grlo kričali »Los von Rom« (proč od Rima, t. j. rimsko-katoliške vere). Mi vemo, da so se prav isti prenapeteži — da rešijo svojo kožo — po zadnji vojni zatekli pod okrilje »Rima« in tja zanesli svojo mrznjo proti Slovencem.

Tudi na magistratu niso postopali vljudno z našim županom; preobrnili so mu žepe, ga legitimirali in končno odslovili.

Ta afeta je seveda imela širok in dolgotrajen odmev ne samo v časopisju vseh jezikov, temveč tudi v avstrijskem parlamentu na Dunaju. Slovenski poslanci so se

Zap. št.	Planinska postojanka	Upravlja Planinsko društvo	Nadmorska višina	Število ležišč
GORJANCI				
144.	Dom Vinka Paderšiča	Novo mesto	822	26
145.	Koča na Polomu	Kostanjevica	725	14
DOLENJSKO GRIČEVJE				
146.	Dom na Mirni gori	Črnomelj	1.048	36
147.	Koča pri Jelenovem studencu	Kočevje	850	13
148.	Bife na kolodvoru	Črnomelj		
KRAS				
149.	Pionirska koča Mladika na Pečni rebri	Postojna	702	—
150.	Vojkova koča na Nanosu	Postojna	1.247	50
151.	Zavetišče pri Blažonu	Vipava	915	—
152.	Tumova koča na Slavniku	Košer	1.028	31
153.	Stjenkova koča na Trstelju	Nova Gorica	642	12
TRNOVSKA PLANOTA				
154.	Koča pri izviru Hublja	Ajdovščina	210	—
155.	Zavetišče Antona Bavčerja na Čavnu	Ajdovščina	1.241	10
156.	Iztekova koča pod Goljaki	Ajdovščina	1.260	10
157.	Pionirska koča Kelec na Katarini	Nova Gorica	307	—
158.	Dom Predmeja	Ajdovščina		6
159.	Dom Poldanovec na Lokvah	Nova Gorica	965	68
IDRIJSKO HRIBOVJE				
160.	Koča na Javorniku	Idrija	1.240	36
161.	Zavetišče na Sivki	Idrija	1.006	4
162.	Koča na Hleviški planini	Idrija	907	10
163.	Zavetišče na Jelenku	Idrija	1.106	—
KAMNIŠKE ALPE				
164.	Dom na Bašelskem sedlu (v gradnji)	Kranj		

KAJ JE NAROBE PRAV?

V prejšnji številki smo posebej opozorili, da naj žerjavovodje nikdar ne dvigajo bremena prej, dokler se privezovalce zadosti ne odstrani.

Po tem opozorilu sta se pripetili pri podjetju takoj dve taki nesreči oziroma poškodb, ker je žerjavovodja dvignil breme prej, preden se je privezovalce zadosti odstranil.

Žerjavovodje se spretno zagovarjajo: saj da znak za dvig vselej privezovalce, naj torej predvsem sam pazi, da ga ne da prehitro.

Čeprav žerjavovodja vseeno ne sme pognati stroja, preden ne ugotovi, da je okoli bremena vse v redu, opozarjamo danes privezovalce, da ne smejo nikoli dati znaka za dvig prej, dokler se niso zadosti odmaknili od bremena.

Na takih elementih delate, kjer je nesreča ob vsaki najmanjši neprevidnosti lahko takoj tu, zato morate paziti toliko bolj.

V Ameriki so tekmovali za to, kdo bo povedal največjo laž oziroma tako nemogočo grozno stvar. Prve ocene niso dobili diplomati, temveč jo je dobilo naslednje sporočilo: »Sel sem mimo kaznilnice, prav ko so izvrševali kazen na električnem stolu. Zmanjkalo pa je elektrike in so opravili eksekucijo kar s svečami.«

sklicevali na jasen predpis avstrijskega osnovnega zakona, da ima vsak državljani neodtujljivo pravico posluževati se v javnosti svojega rodnega jezika. Vsemenci pa so jim predrzno odgovarjali: na Koroškem so znana le nemška krajevna imena, slovenskih ni, kar pa jih je, so si jih šele pred nekaj leti izmislili kranjski profesorji pri kislem vinu. (Mir, 5. III. 1910.)

Kakor na moreče sanje se danes spominjamo na to preteklost. Pa tedaj je to bila kruta resničnost, v katero je bila uklenjena tudi Mežiška dolina.

POMAGA

Pri zadnjih volitvah na Avstrijskem je socialistična stranka, ki ima tudi predsednika republike, precej napredovala. Najbolj še na Koroškem, kjer vlada v deželni zboru. Ljudska stranka, pa tudi najbolj vneti preganjaci slovenstva so tu zaostali. Verjetno je socializem le pomagalo, ker so tako odločno udarili po slovenski šolski stvari ter na ta način ustregli tudi takim. Ljudska stranka se je le preveč obirala in slovenščine niti še iz cerkve ni spravila. Sedaj se nekaj giblje tudi v to smer, a je že prepozno. V čast zastavljalcem slovenščine to kljub temu ni.

POMANJKANJE MESA

Verjetno se bo do izida lista zadeva že popravila, zapisati pa le moramo, da nas je ta reč zadnje mesece vseeno precej žulila.

Najprej je bilo vsega na pretek. Potem se je šlo meso nenadoma nekega ponedeljka iz mesnic nekam past. Ko se je vrnilo, je bilo sicer spet čisto tako, toda dražje. Zatem so

pridrenjale svinje — tiste, ki povečujejo krvni pritisk, ostale sorte pa so prihajale in še prihajajo bolj z ovirami. Teletina, ki je med sortami najboljša, pa je že kar iskana redkost.

Kako neki je nenadno s to zadevo in kako se bo spet uredilo na prav, naj si belijo glave drugi, mi samo ugotovimo, da opozorimo. Na istem so menda tudi že druge evropske dežele in je zato problem na širši podlagi. Prej ali slej se ga bodo verjetno lotili Združeni narodi.

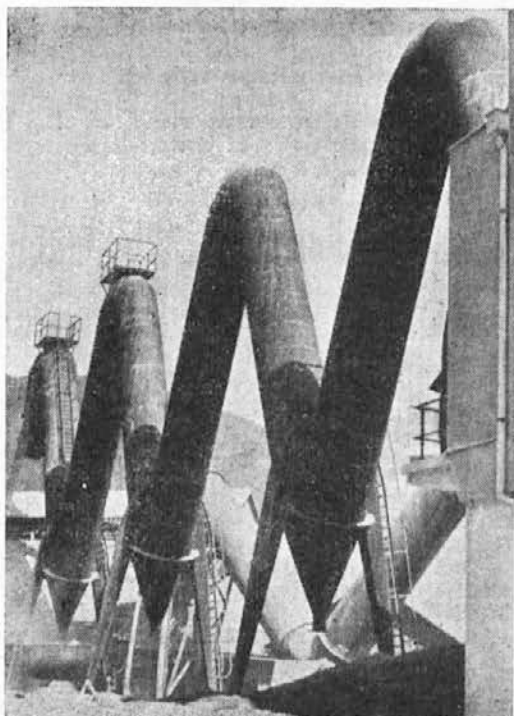
Nam gre za to, da tudi ob tej motnji zatrobimo na našo že znano trompeto. Sedaj se bo zadeva že še rešila in v bogati Jugoslaviji vsaj še deset- in desetletja ne bo sile, toda v bodočnosti na svetu drugače biti ne more. Kajti teleta se ne razmnožujejo tako hitro. Enostavno teleta ne bodo več dohajala. Iz statistike Združenih narodov beremo napoved, da bo — če se ljudje ne bodo ugnali — že čez 600 let toliko teh jedcev, da bo za vsakega le še 1 m² prostora — torej za malo mizico. Za teleta na ta način sploh prostora ne bo več.

GOSTILNE SO SE POSUŠILE

Zadnjič smo pri naštevanju gostiln nekatere tudi po svoje okarakterizirali. Tako smo za Milovnika povedali, da je bil specialist za mešanje vode k vinu in je to veščino pokazal kdaj kar v točilnici. »Hokus-pokus« — in na mizi je bilo prvovrstno »vino«. Zaključili pa smo, da opravljajo sedaj ta proces raje kar v kletih. Ta pripomba pa seveda ni veljala za sedanjo restavracijo, temveč smo tako spomnili le na občo obdolžitev vseh gostiln na svetu, kar pivci vsaj vselej lahko mislimo, neredko pa tudi občutimo. Naša pridna upravna, ki se z vso pozornostjo trudi, da ustreže gostom, naj torej ne zameri veseli pripombi.

Ko smo že pri gostilnah, moramo omeniti še dva soseda: Brančurnika in Dularja. Kar procesije se vijejo k njima. Prijetnost sprehoda, pozornost in originalni, kar se le da. Tudi okrepčevalnica Pod lipo se postavlja z nudenjem vsaj 30 vrst malic. Kotlje pa, kamor je tak imeniten sprehod ob nedeljah, preveč dremajo. Zlata jama bi lahko bila tam za to obrt, posebej še, ker so investicija, talent in skrbstvo privabile na Kiselo vodo toliko poletnih gostov.

Tudi na Poljskem gre ta reč. Poljsko prebivalstvo se poveča vsako leto za okoli pol milijona. Torej vsako leto nekako en Beograd več ali: treba je toliko novih šol, pekarij, mesnic itd. samo za prirastek, medtem ko ob še takem prizadevanju za obči življenjski dvig že zlepa kaj ne ostane. Poljska je bila leta 1957 po prirastku na 1000 prebivalcev s številko 27,5 na tretjem mestu na celim svetu. Samo Kitajska in Indija sta še pred njo — za božjo gnado!

Tega karakterističnega cik-caka v Zerjavu ni več, a funkcija za namen je brez tega boljša. Kdor ne bi takoj verjel, gre lahko pogledat

REZALCI VLOŽKA SO POVEČALI PRODUKTIVNOST

Prej 35.000 sedaj 90.000 kg železa v 8 urah

(Šolski primer racionalizacije dela v jeseniški železarni)

Kar naprej govorimo o »večji produktivnosti in večji produktivnosti...«, ukrenemo pa v tem smislu seveda manj.

Že, že, »stvar se bo uredila, ko dobimo nove naprave...«, ko zgradimo nov obrat... tam boste videli...«

Da, tisto vemo: novo je pri tako hitrem napredku tehnike rado boljše, vendar investicije za novo niso vselej mogoče, niti ni racionalno, staro takoj zavreči oziroma čakati z napredkom dela do vedno novih investicij, temveč bo treba s starim tudi še delati — morda kdaj še precej dolgo. In tu je racionalizacija najbolj potrebna, tu je sploh doma, kajti racionalizacija dela je predvsem izboljšanje vrednosti oziroma učinka dela na tistem, kar imamo.

Pri nas z novimi investicijami veliko napravimo — izboljšujemo. Samo v kratkem desetletju po osvoboditvi smo delovno kulturo domovine kar preobrazili. To je že krasno in še obetajoče.

Vseeno pa storimo v tem smislu manj tam, kjer je napredek odvisen od čisto drugih »inštrumentov«: od organizacijskih prijemov dela — torej od osebnih vnebo, študija in dnevnega ukrepanja.

Zaradi tega je podvig omenjene rezalske skupine oziroma njenega obratovodje toliko bolj zanimiv in poučen.

Kaj in kako so tam napravili, da so dobili naslovni rezultat?

Skraja so tudi tej skupini, kakor običajno, pogosto govorili o večji produktivnosti in večji produktivnosti..., zadolževali, postavljali norme itd. Proizvodnja se ni premaknila. Obratovodja, ki na noben način o produktivnosti ni hotel samo govoriti, je imel tudi prikaze, kako neprimerno boljši so učinki rezalcev po inozemski industriji.

Vrag si ga vedi! Skrbni ljudje so prišli celo s »pametnim« nasvetom: Če teh devet rezalcev ne dotegne z oskrbo vložka, jih zaposlimo pač toliko več...!

Jasno, devetdeset ljudi bo vsekakor napravilo več, kot jih napravi devet. Toda prav to ni racionalizacija, to ni produktivnost, to ni tisto, kar dvigne vrednost dela oziroma standard, temveč bi bilo to prav obratno.

Obratovodja, ki je odgovarjal tudi za omenjeno rezalsko skupino, je bil čisto drugega kova. Predvsem je hotel stvar izboljšati, potem pa je tudi vedel, kako to napraviti. »Hotel« in »vedel« sta namreč dve zelo važni postavki za izboljšanje vrednosti dela. Domenil se je z ljudmi čisto o vsem. Vedeli so, kaj hoče in vsi so pomagali. Sodelovanje vseh je tretja zelo zelo važna postavka za uvajanje izboljšav — racionalizacije dela.

Organizirali so proces dela ter ga študirali od začetka do kraja skozi 8 ur (480 minut), in sicer večkrat zaporedoma — menda

kar teden dni, da so na delu čisto vse odkrili — domala vsak gib itd.

Za posamezne opravke (proces so razdelili na 17 faz) so našli naslednje časovne vrednosti:

Faza dela	Minut		Odstot.
	na 1 moža	na 9 mož	
1. Prihod na delovno mesto	6.5	58.5	1,3
2. Priprava orodja	4.3	38.7	0,8
3. Popravilo orodja	6.5	58.5	1,3
4. Čiščenje materiala	47.3	425.7	10
5. Rezanje	133	1197	28
6. Prazno gorenje	29	261	6
7. Priprava materiala	13.5	121.5	2,8
8. Primikanje žel. ročice	19.5	175.5	4
9. Prenaslanje z žerjavom	76.3	686.7	16
10. Nakladanje v mulde	22.5	202.5	4,7
11. Čakanje na kisik	2.5	22.5	0,5
12. Pogovor navodila	3.7	33.3	0,7
13. Malica	30	270	6
14. Pospravljanje	14.2	127.8	3
15. Priprava na odhod	17.5	157.5	3,6
16. Razno	9.2	82.8	2
17. Čakanje na žerjav	44.5	400.5	9,3
Skupno	480	4320	100

Kaj so torej ugotovili s tem opazovanjem in merjenjem?

Predvsem to, da režejo rezalci, ki pridejo na šiht zaradi rezanja, le 28 % delovnega časa, medtem ko ves preostali čas dneve poberejo vsi mogoči drugi opravki.

Ta ugotovitev jim je zadostovala: od 480 minut, ko si na dnini, opravljajo poglavito delo samo 133 minut, preostali čas pa gre rakom žvižgat za druga postranska dela, katera nazadnje le ni treba, da bi jih moral opravljati rezalec, ter za take izgube. Seveda so vmes tudi časovne vrednosti, ki morajo ostati tudi pri najbolj racionalnem delu (odmor za malico itd.), vendar je bil še cel register zamud, ki res niso potrebne.

16. majnika 1959 je na posledicah nesreče pri delu umrl

IVAN GREŠOVNIK

sodelavec v kovačnici

Obžalujemo smrt pridnega sodelavca z vsem sočutjem z družino in svojci.

Železarji so se poslovili od pokojnega tovariša v Št. Janžu pod Zelovcem tako, kakor tam še niso videli.

Začeli so s študijem teh postranskih oziroma izgubljenih časov z namenom, da vse tako zmanjšajo ter povečajo čas za poglaviti opravki — za rezanje, torej za tisto, za kar so rezalci prišli na šiht.

Ko so vse to ugotovili, so izdelali nov program dela. Razširili so prostor, uredili rezalne linije, prenesli razne priprave itd. na druge pomožne izmene, oskrbeli večjo udobnost rezalcem s praktičnim stolčkom (namesto krivljenja in čepenja) itd.

Ko so šli na šiht po na novo urejenem delovnem programu, so zmagali z rezultatom:

- čas rezanja po stari metodi dela — 28 % dneve
- čas rezanja po izboljšani metodi dela — 78 %

oziroma:

- proizvodnja rezalne skupine prej 35.046 kg železa v 8 urah
- proizvodnja iste rezalne skupine sedaj 90.242 kg.

Ta rezultat potrjujejo sedaj že nekaj mesecev, kar je samo znak, da so imeli prav.

To je racionalizacija dela.

Ob prazniku na Poljani

RESNICA

Pred nastopom dela in med delom v tovarni nikar ne pijte alkohola! Potem doma pa storite, kakor hočete, če le ugaja in nese!

Kdo neki je že rekel, da niso vojske tiste, ki uničijo največ ljudi na svetu, temveč so to žlica, vilice in nož — torej hrana.

Delavska vstaja na Dunaju l. 1927

V prilogi Večera »7 dni« od 20. II. 1959 sem čital članek »Topovi proti delavcem leta 1934 na Dunaju«. Ob branju tega članka, v katerem je omenjena tudi letnica 1927, sem se spomnil dogodkov tega leta.

Okrog 1885. leta so v Budimpešti umorili avstrijskega državnika. Policija je bila zadolžena takoj izslediti morilca. Toda ta se je znal dobro skrivati. Da se rešijo čimprej strogega naloga in si priborijo dobro ime, je policija takoj drugega dne aretirala dva italijanska delavca, ki sta nič hudega sluteč romala po svetu s trebuhom za kruhom. S pretepanjem in drugim mučenjem sta bila prisiljena priznati umor, za kate-rega pa sta izvedela šele iz obtožnice. Sledila je usmrtitev na električnem stolu.

Po več kot štiridesetih letih je na Madžarskem umiral star možakar. Nekaj uric pred smrtjo je izpovedal, da je on morilec.

Tudi za to izpoved je kmalu izvedela javnost. Posebno ogorčenje je zavladalo po vsem svetu radi smrtni obsodbe nedolžnih delavcev. Ker pa to ni bilo prvič in tudi (na žalost) ne zadnjič, da sodišče premalo preišče kazniva dejanja in sodi kar tako v en dan, se je dunajsko delavstvo tako vnelo v protestu zoper rabsodbo, da je bila sodna palača naenkrat v plamenih. Bila so protestna zborovanja in tudi povorke. Toda te je začela policija obstreljevati. Tudi delavstvo se je začelo oboroževati. Medtem ko se je »Schutzbund« pripravljal na boj s policijo, so delavci postavili na mestih zapreke. Po vrnitvi »Schutzbunda« se je razvnel boj. Že ob prvem udarcu policije je padlo 20 delavcev. Ko se je delavstvo postavilo v bran, je policija poklicala še vojsko na pomoč. Borba je trajala štiri dni in je zahtevala v milijonskem mestu Dunaju po nekaterih poročilih več tisoč smrtnih žrtev med delavci, delavskimi ženami in otroki, ki so jih pokopavali ponoči v skupni grob.

Tudi neki oče petih otrok se je udeležil protesta. Od zborovanja na povorko oziroma v boj, od tam na delo in spet na zborovanje. Tako ga ni bilo domov že tri dni. Ni prišel jest ne spat. Žena mu je pripravljala zajtrk, kosilo, večerjo..., a njega ni bilo. Slednjič je poslala 10-letno hčerko Anico, naj privede očeta domov. Pridružil se ji je še 3-letni Rudi. Končno sta prispela do cestnega križišča, od koder se je slišalo vpitje in tudi streljanje. V bližini sta zagledala neko zidarsko ogrado pri visoki hiši. Tam gor sta se vzpela do drugega nadstropja, da bi videla svojega ateka. Končno ga zagledata v novo prihajajoči grupi delavcev. Rudi, ki je zelo ljubil ateka, ga je poklical: »Ata, pojdi domov jest!« Toda oče ju ni videl in ne slišal. Ponovno sta zaklicala oba: »Ata, ata, pridi domov.« Ata ne sliši in ne vidi. Pač pa neki policist, ki je svojo karabinko vzdignil... in golobček Rudi je padel mrtev na cesto.

Jaz sem bil tiste dni (menda 19.—22. julija) v počitniškem domu delavske mladine. Bilo nas je okrog 400 vajencev vseh strok in krajev. Dom je bil v Bad Fischau pri Dunajskem Novem mestu. Vsak večer smo se po večerji pevci zbrali na velikem dvorišču in zapeli. Toda neki večer nam je

rekel naš pevovodja (Dunajčan): »Fantje, danes ne bomo peli. Bom povedal, zakaj!« Prečital nam je iz časopisa, kaj se dogaja na Dunaju. Potem je dodal: »Mogoče je tudi vaš oče, brat, prijatelj ali dobitnik med žrtvami. Ne, ne bomo peli. Kupil sem črn papir in iglice za pripenjanje. Če ste za to, da jutri nosimo take žalne trakove, dvignite roke!« Vsi so dvignili roke. »Dobro,« je rekel, »ponoči jih bomo narezali, zgodaj zjutraj pa razdelili. Kdor more, naj prispeva za papir.« To je držalo. Drugi dan je bila nedelja. Kakor vsak dan, so nas tudi tedaj ob šestih zbudili. Poravnali smo postelje, se umili in oblekli. V eni sobi nas je bilo 24. Trakovi so bili razdeljeni in plačani. Toda joj! Ob 7. uri je bil zajtrk na velikem dvorišču. Na vrhu stopnic ob vratih pa je stal upravnik doma. Prvi je šel Dunajčan na dvorišče, za njim še cela vrsta. Osmi sem bil jaz. Za menoj še dva, ki jih je doletela ista usoda. Prvi pride do vrat: »Kaj je to?« »Spomin padlim na Dunaju.« Čof, čof od vsake strani klofuta in še trak je bil raztrgan. Pride drugi: »Ti tudi?« »Mogoče je moj oče vmes.« Čof, čof, toda drugi je tako hitro skočil čez stopnice, da je trak ostal cel. Sledijo tretji, četrti... deseti. Medtem je prvi šel skozi okno nazaj v hišo in vsakega ustavil: »Ne smemo nositi v domu, bomo popoldne v mestu.« Vsak si je snel trak z rokava. Upravnik je bil zadovoljen.

Toda kuharice so medtem prinesle kakao in potico. Upravnik kliče: »Prve tri mize — desno.« Nihče se ne gane. »Zakaj ne pridete?« Tišina. »Tako pridite po zajtrk!« Več glasov hkrati: »Dovolite nam trakove!« »Torej se mi zoperstavljate? Tako sporočim to ravnatelju doma na Dunaj. Ali niste podpisali ob sprejemu v dom, da boste ubogljivi? Pridite po zajtrk, sicer bo mrzlo.« Glas iz množice: »Tudi to smo podpisali, da bomo uživali v domu popolno svobodo!« »Dovolj.« Upravnik je šel telefonirat. Vsi za njim. Dunajčan in še eden kot priča sta šla v pisarno. Ostali smo mirno čakali na hodniku novega povelja. Končno se je na drugem koncu žice javil ravnatelj. Tedaj pa pritisne Dunajčan upravnika stran, ujame slušalko in pravi: »Zdravo, tovariš direktor, NN pri aparatu. Samo obtožbo imam.« Potem je razložil naš položaj. Ravnatelj na to: »Pridem osebno tja.«

Že smo ga čakali pri vhodu s cvetjem v rokah. Namesto 2 ur je rabil samo 75 minut do nas. Še enkrat razlaga vpričo upravnika. Končno je zmaga naša. V domu smemo nositi trakove, v mestu pa ne. Potem je ostal ravnatelj ves dan pri nas. Z nami se je kopal, igral nogomet, se sončil, pri kosilu se je usedel pri tem in poskusil juho, onemu je ukradel kos mesa, temu spet dva krompirčka, četrtemu solato itd.

Pozno ponoči smo se ločili. Preden je šel, pa je imel nagovor, da se veseli borbenosti delavske mladine. Kajti to je garancija za nadaljnje pravice delavskega razreda.

Še danes smo ponosni na klofute, ki smo jih takrat prejeli, ker so bile dokaz enotnosti delavskega razreda.

Milemat Lotar

SLIKE SO PRISPEVALI

Student Anton Hojnik je dal naslovno ter še slike na straneh 27 in 35. Janez Kališnik iz Ljubljane je opremil strani 3, 5, 11 in 21. Profesor Stanko Kotnik ima posnetke na straneh 22, 23, 24 in 26. Fotograf I. Očepek je dal Ravne na strani 15 ter sliko na strani 17, posnetek na strani 4 pa je mojstrovina našega urednika — nekako brezsvetlobno snemanje. Zobe na strani 7 smo dobili iz Kranja, čelade na strani 28 so odstopili iz uredništva železarskega lista Westfalenhütte v Dortmundu. Ing. Perovšek je dal naš parlament, ing. Budau sliko na strani 42. Slike na straneh 8, 29 in 38 ter verjetno še katera druga so prispevek M. Dolinška. Trboveljska je iz Trbovelj, Sanelov Zepi je poslal sliko mušeniških razvalin sam, Naš fotoklub (Fr. Kamnik) ima slike na straneh 9, 25, 31, 33, 36 in verjetno še katere.

Tokrat se je pripetilo, da smo dobili po več posnetkov ene stvari, pa smo dali v izdelavo kličje seveda takoj, čeprav so morda pozneje poslane slike boljše. Toliko, da sodelavci ne bodo gledali debelo, če je objavljen slabši posnetek, kot pa je njihov.

Redakcija te številke je zaključena 15. avgusta 1959.

PRINCIP

Znanstveniki so najprej atomsko orožje iznašli. To drži. Potem so neki znanstveniki, ki atomskega orožja niso direktno iznašli, proti njemu. Znanstveniki pa, ki so atomsko orožje iznašli, niso proti njemu, ali pa so proti njemu šele potem, ko so ga iznašli. Majhno navzkrižje, toda navzkrižje.

DROBNARIJE

Kljub samomorom in takim pogumom je Japoncev vsako leto 920.000 več. Ze sedaj jih je na tistem otočku skupno 92 milijonov. Koliko jih bo na primer čez toliko let, lahko sami izračunate, upoštevati pa morate, da je množenje vsako leto hujše. Japonci bodo morali ob takem razmnoževanju verjetno med prvimi na Luno.

Brez slehernega atomskega gnojila je zrasla lani na Justinini njivi v Kotljah pesa, ki je tehtala le nekaj manj kot 8 kg.

V državi izhaja vsega skupaj okoli sto raznih tovarniških glasil. Od tega menda v Sloveniji okrog dvajset — vsaj pred leti jih je bilo še toliko.

Naklado teh listov cenijo skupaj na nad 250.000 letno.

Vsak je po svoje zanimiv, nekateri vmes so prav imenitni. Ni mogoče reči, kateri je najboljši, kajti vse je odvisno od okolja skupnosti, čeprav je namen isti.

Našemu uredništvu se zdi v svojem namenu najbolj posrečen list delovne skupnosti PLANIKA — tovarne obutve v Kranju. Ta kar škrablja o takih obravnavah in nikjer ne utruja. Vse načena, vse pojasni, povsod vodi k izobrazbi in rasti.

Dobivamo ga v zameno in bo na razpolago na sindikatu.

Mož zdravniku: Kaj naj napravim, gospod doktor, moja žena je strašno živčna.

Zdravnik: Idite v toplice!

Mož: Mislite — z ženo?

Zdravnik: Ne, sam.

